

HOGE RAAD VAN FINANCIËN

Studiecommissie voor de vergrijzing

JAARLIJKS VERSLAG

Addendum 20-09-2022 - Wegens een correctie van één van de administratieve databestanden voor inkomens 2020 heeft Statbel SILC 2021 herzien. Deze herziening impliceert in het bijzonder voor ouderen een lager armoederisico voor het inkomensjaar 2020. De armoede-indicatoren voor 2020 die voorgesteld zijn in dit rapport (p. 67-79) zijn bijgevolg niet correct. Voor meer informatie, zie <https://statbel.fgov.be/nl/themas/huishoudens/armoede-en-levensomstandigheden/risico-op-armoede-sociale-uitsluiting#newse>

Juli 2022

De leden van de Studiecommissie voor de Vergrijzing:

de Heer J. Van Gompel, Voorzitter

de Heer G. De Smet, op voordracht van de Minister van Begroting

de Heer V. Magnée, op voordracht van de Nationale Bank van België

de Heer P. Raes, op voordracht van de Minister van Sociale Zaken

Mevrouw E. Vanalme, op voordracht van de Minister van Financiën

Mevrouw S. Weemaes, op voordracht van het Federaal Planbureau

Het Secretariaat:

Mevrouw G. De Vil

Mevrouw M. Vandresse

SYNTHESE	1
A. Context en definities.....	3
B. De budgettaire kosten van de vergrijzing	4
C. Sociale houdbaarheid van de vergrijzing	7
D. Focus van het verslag 2022: de werkgelegenheidsgraad in 2030 in relatie tot de gestelde doelen	9
DE BUDGETTAIRE EN SOCIALE GEVOLGEN VAN DE VERGRIJZING.....	11
Inleiding	13
1. Evolutie van de sociale uitgaven tegen 2070	15
1.1. Inleiding	15
1.2. De hypothesen van het SCvV-scenario	16
1.2.1. De demografische hypothesen	17
1.2.2. De socio-economische hypothesen	21
1.2.3. De macro-economische hypothesen	21
1.2.4. De sociaal-beleidshypothesen	27
1.2.5. De maatregelen op het gebied van sociale uitgaven	29
1.3. Langetermijnvooruitzichten van de sociale uitgaven	29
1.3.1. Referentiescenario	29
1.3.2. Alternatieve macro-economische scenario's	40
1.3.3. Alternatieve demografische scenario's in de twee vorige verslagen	45
Focus - Werkgelegenheidsgraad Belang van definities en statistische bronnen bij de keuze van een cijferdoelstelling.....	49
2. Sociale houdbaarheid van de vergrijzing	61
2.1. Definitie en methodologie armoederisico	61
2.2. Geobserveerd armoederisico op basis van EU-SILC enquête	66
2.2.1. Gegevens van de EU-SILC enquête	66
2.2.2. Armoederisico ouderen en gepensioneerden	67
2.2.3. Armoederisico bij alternatieve monetaire armoededrempels	74
2.2.4. Aanvullende armoede-indicatoren	77
2.3. Projectie van sociale houdbaarheid tot 2070	79
2.3.1. Inleiding	79
2.3.2. Evolutie van het armoederisico bij gepensioneerden	80
2.3.3. Evolutie van de ongelijkheid bij gepensioneerden	83

3. Bijlagen	85
Bijlage 1 - Maatregelen en hervormingen op het gebied van sociale uitgaven	85
Bijlage 2 - Bijlage bij het hoofdstuk sociale houdbaarheid	97

SYNTHESE

Synthese

A. Context en definities

Wettelijk kader

De Studiecommissie voor de Vergrijzing (SCvV) werd opgericht door de wet van 5 september 2001 tot waarborging van een voortdurende vermindering van de overheidsschuld en tot oprichting van een Zilverfonds. De wet van 18 december 2016¹ heeft het Zilverfonds opgeheven, maar het voortbestaan van de SCvV bevestigd. Deze wet heeft het opschrift van de wet van 5 september 2001 namelijk vervangen door 'Wet tot oprichting van een Studiecommissie voor de vergrijzing en opstelling van een Vergrijzingsnota.' De SCvV publiceert jaarlijks een verslag over de budgettaire en sociale gevolgen van de vergrijzing.

Budgettaire en sociale gevolgen van de vergrijzing, waar gaat het over?

Het eerste hoofdstuk van het jaarverslag 2022 gaat over de *budgettaire gevolgen van de vergrijzing* en beschrijft de evolutie van alle sociale uitgaven tot 2070. Die evolutie wordt geïllustreerd aan de hand van de budgettaire kosten van de vergrijzing tussen 2019 en 2070, met name de variatie tussen die twee jaren van alle sociale uitgaven, uitgedrukt in procentpunt van het bbp.

Het tweede hoofdstuk gaat dieper in op de *sociale gevolgen van de vergrijzing*. In dit verslag wordt de sociale houdbaarheid van de vergrijzing hoofdzakelijk geanalyseerd aan de hand van het armoederisico van gepensioneerden. Naast een historisch overzicht en de huidige observatie wordt ook een projectie voorgesteld. De hypothesen die aan de basis liggen van de projectie van de armoede-indicatoren sluiten aan bij de hypothesen die zijn gebruikt voor de evaluatie van de budgettaire kosten van de vergrijzing.

Onzekerheid wordt belicht via de analyse van alternatieve scenario's.

De budgettaire en sociale gevolgen van de vergrijzing zijn gevoelig voor onzekerheden rond de toekomstige evoluties van de verschillende determinanten ervan, zoals bijvoorbeeld de evolutie van de economische groei of van de bevolking. Vandaar dat naast het referentiescenario ook alternatieve scenario's over de macro-economische sleutelparameters productiviteit en werkloosheidsgraad worden voorgesteld. Wat betreft de impact van de belangrijkste hypothesen van de demografische projectie (d.w.z. vruchtbaarheid, sterfte, internationale migratie) op de budgettaire kosten, werden verschillende analyses opgenomen in de vorige verslagen van de Studiecommissie voor de Vergrijzing.

Het SCvV-verslag presenteert vooruitzichten tot 2070, en dus geen voorspellingen. Voorspellingen pogen de best mogelijke raming te geven van een nabije toekomst (een jaar, of zelfs twee jaar). Vooruitzichten die worden opgesteld over een langere periode, berusten onvermijdelijk op hypothesen en gaan uit van een constant beleid. Vooruitzichten beweren niet 'het' exacte cijfer te geven voor een gegeven horizon, maar vormen een besluitvormingsinstrument waarmee het debat kan worden

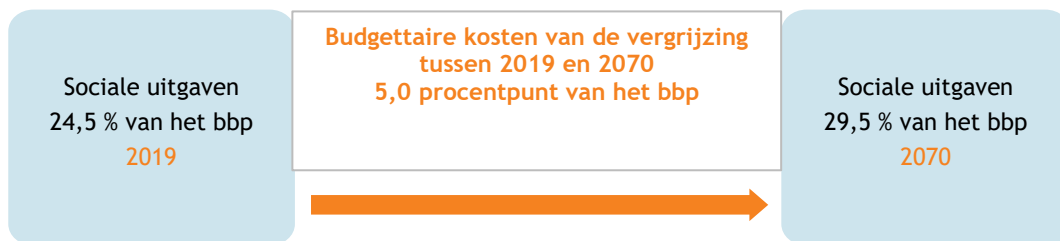
¹ Wet van 18 december 2016 tot regeling van de erkenning en de afbakening van de crowdfunding en houdende diverse bepalingen inzake financiën.

gevoerd. De Studiecommissie voor de Vergrijzing benadrukt dat, naast de onzekerheden die inherent zijn aan langetermijnvooruitzichten, er ook nog de blijvende onzekerheid is over de oorlog in Oekraïne en de gevolgen daarvan, vooral op middellange termijn.

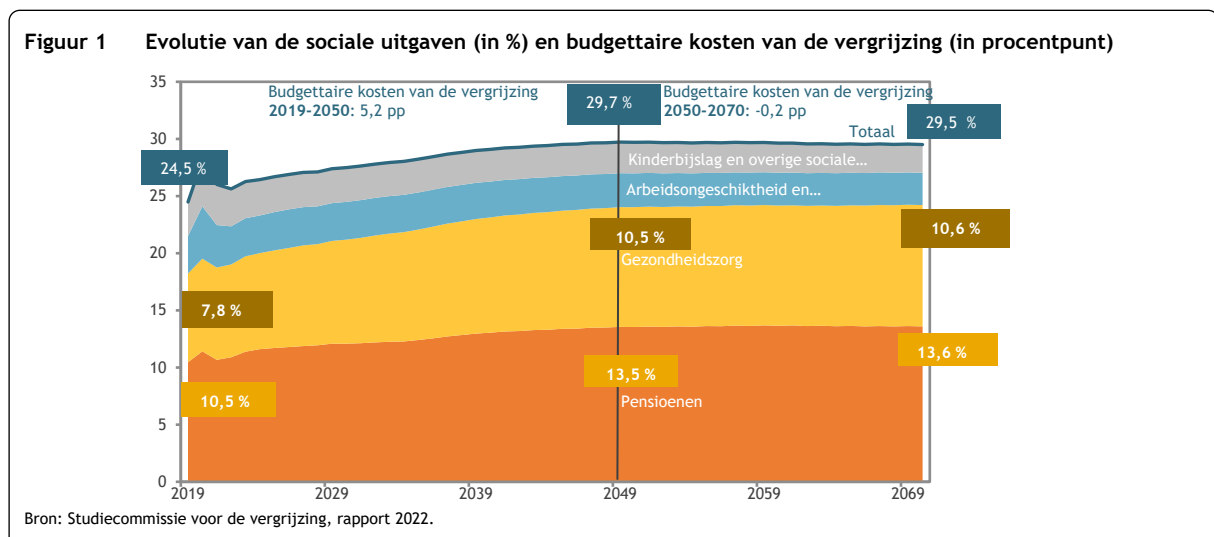
B. De budgettaire kosten van de vergrijzing

Voornaamste resultaten

Op basis van de hypothesen van het referentiescenario stijgen de sociale overheidsuitgaven van 24,5 % van het bbp in 2019 tot 29,5 % van het bbp in 2070. De budgettaire kosten van de vergrijzing bedragen dus 5,0 procentpunt van het bbp tussen 2019 en 2070. De SCvV heeft er opnieuw voor gekozen om de budgettaire kosten te analyseren over de periode 2019-2070, zoals in het verslag van 2021, omdat de jaren 2020 en 2021 atypische jaren zijn die sterk getekend zijn door de gezondheidscrisis.

Tussen 2019 en 2050 bedragen de budgettaire kosten van de vergrijzing 5,2 procentpunt van het bbp als gevolg van de uitgaven voor pensioenen en gezondheidszorg, die in deze periode aanzienlijk toenemen. Daartegenover staat dat de uitgaven voor werkloosheidsuitkeringen en kinderbijslag verminderen. Het gewicht van de sociale uitgaven in procent van het bbp vermindert vervolgens licht tussen 2050 en 2070 als gevolg van de dalende uitgaven voor arbeidsongeschiktheid, werkloosheid, kinderbijslag en andere sociale uitgaven. Deze vermindering is het gevolg van de gedeeltelijke welvaartsaanpassing van de uitkeringen, en meer in het bijzonder van de forfaitaire uitkeringen en de minima die een jaarlijkse reële aanpassing krijgen van 1 % terwijl het gemiddeld loon (of de productiviteit) in deze periode jaarlijks met 1,5 % stijgt.

Hypothesen en analyse van alternatieve scenario's

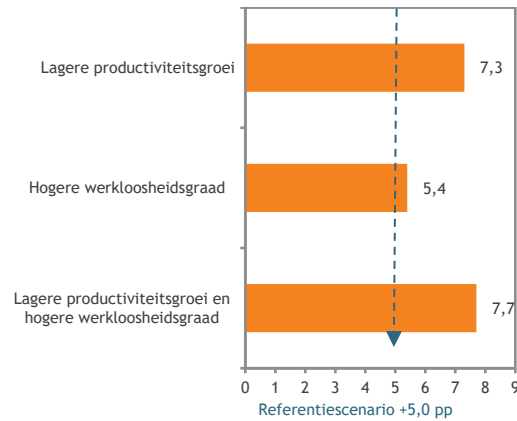
De langetermijnvooruitzichten van de sociale uitgaven maken het mogelijk de budgettaire kosten van de vergrijzing te bepalen en berusten op vier soorten hypothesen: demografische, socio-economische, macro-economische en sociaal-beleidshypothesen. Het demografisch scenario bepaalt de bevolking per leeftijd en geslacht die in België woont tegen 2070. De socio-economische hypothesen splitsen de bevolking uit in socio-economische categorieën die relevant zijn voor de projectie van de sociale uitgaven (bijvoorbeeld het aantal uitkeringsgerechtigden), naar geslacht en leeftijdsgroep, of per leeftijdsjaar. De macro-economische hypothesen hebben betrekking op de arbeidsmarktontwikkeling en de groei van de arbeidsproductiviteit en laten toe de economische groei te bepalen. De sociaal-beleidshypothesen hebben betrekking op een reële herwaardering van de sociale uitkeringen. Het referentiescenario gaat uit van een ongewijzigde wettelijke en institutionele context, maar integreert de hervormingen die zijn doorgevoerd, of waarvan de modaliteiten voldoende duidelijk zijn, tot 3 juni 2022. Al deze hypothesen worden in het verslag beschreven. De aangekondigde pensioenmaatregelen² waren nog in een onderhandelingsfase op het moment dat de berekeningen werden afgesloten en zijn dus niet in het verslag opgenomen.

Om de onzekerheid rond al deze hypothesen en de impact ervan op de budgettaire kosten van de vergrijzing te belichten, presenteert de SCvV, zoals hierboven vermeld, elk jaar alternatieve scenario's met andere demografische of macro-economische hypothesen. In het SCvV-verslag van 2022 worden enkel alternatieve macro-economische scenario's voorgesteld met andere hypothesen over de evolutie van de productiviteit en de werkloosheidsgraad. Het eerste scenario gaat uit van een lagere jaarlijkse productiviteitsgroei op lange termijn: 1 % vanaf 2033 in plaats van een verdere groei tot 1,5 % in 2045 in het referentiescenario. In het tweede scenario verandert de hypothese van de structurele werkloosheidsgraad (volgens het administratief concept) op lange termijn en bereikt 8 % in 2028 in plaats van 7 % in het referentiescenario. In een derde scenario ten slotte worden deze twee scenario's gecombineerd.

² Zie <https://lalieux.belgium.be/nl/voorstel-tot-structurele-pensioenhervorming-van-minister-karine-lalieux>.

In het scenario met een lagere gemiddelde productiviteitsgroei, bedragen de budgettaire kosten van de vergrijzing tussen 2019 en 2070 7,3 procentpunt van het bbp, of een stijging van 2,3 procentpunt van het bbp ten opzichte van het referentiescenario. Deze stijging is het gevolg van een lager bbp, waardoor het gewicht van alle sociale uitgaven toeneemt. Het scenario met een hogere werkloosheidsgraad doet ook de budgettaire kosten van de vergrijzing stijgen. Ze bedragen 5,4 procentpunt, een stijging met 0,4 procentpunt ten opzichte van het referentiescenario. Deze stijging is te verklaren door een lagere economische groei, en dus een lager bbp, en hogere werkloosheidsuitgaven. De combinatie van de eerste twee scenario's, ten slotte, resulteert in budgettaire kosten van de vergrijzing ten belope van 7,7 procentpunt van het bbp tussen 2019 en 2070.

Figuur 2 Budgettaire kosten van de vergrijzing 2019-2070, referentiescenario en alternatieve scenario's
In procentpunt van het bbp

Bron: Studiecommissie voor de vergrijzing, rapport 2022.

Verskil met de raming in het verslag van 2021

In vergelijking met de resultaten van het SCvV-verslag van 2021 zijn de budgettaire kosten van de vergrijzing tussen 2019 en 2070 in de nieuwe projecties iets lager, namelijk 0,2 procentpunt van het bbp. Dit zeer kleine, maar niettemin negatieve, verschil is het resultaat van twee effecten die in tegengestelde richting werken, namelijk een neerwaartse herziening van de budgettaire kosten van de vergrijzing op middellange termijn (2019-2027) en een opwaartse herziening ervan op lange termijn (2027-2070). De neerwaartse bijstelling van de budgettaire kosten van de vergrijzing in de periode 2019-2027 is te verklaren door de overschatting, in het SCvV-verslag van 2021, van de effecten van de gezondheids crisis in 2021, zowel op de sociale uitgaven als op het bbp. De opwaartse herziening van de budgettaire kosten van de vergrijzing op lange termijn, tussen 2027 en 2070, wordt vooral verklaard door een stijging van de uitgaven voor pensioenen en langdurige zorg als gevolg van een hogere raming van het aantal ouderen in de huidige projectie.

C. Sociale houdbaarheid van de vergrijzing

Ter herinnering: de sociale houdbaarheid van de vergrijzing wordt geanalyseerd aan de hand van het armoederisico. Volgens deze indicator loopt iemand een armoederisico als het equivalent beschikbaar inkomen (of het inkomen gecorrigeerd voor de samenstelling van het huishouden) lager is dan 60 % van het mediaan equivalent beschikbaar inkomen in België. Het gaat hier dus niet om arme personen, maar om personen die het risico lopen in armoede te vervallen.

Een analyse van de evolutie over de afgelopen 20 jaar

Op basis van de resultaten van de EU-SILC-enquêtes van 2004 tot 2021 is het armoederisico van ouderen (65 jaar en ouder) hoger dan het armoederisico van gepensioneerden in de periode 2003-2020. Dat kan worden verklaard door het feit dat personen van 65 jaar en ouder die niet het statuut van gepensioneerde hebben, over het algemeen weinig of geen arbeidsverleden hebben.

Over de periode 2003-2013 is het armoederisico van ouderen en gepensioneerden sterk gedaald. Het is nog steeds aanzienlijk hoger dan het armoederisico van werkenden, maar niet meer dan dat van de totale bevolking. Verschillende factoren kunnen de daling van het armoederisico bij ouderen en gepensioneerden verklaren. Zo leidt de toegenomen activiteitsgraad bij vrouwen tot langere loopbanen en dus hogere pensioenen. Ook de adequaatheid van de minimumpensioenen en de inkomensgarantie voor ouderen (IGO) is een belangrijke verklarende factor. Het armoederisico van ouderen en gepensioneerden stabiliseert zich in de periode 2013-2017, of neemt licht toe.

Op basis van de meest recente EU-SILC enquête bedraagt het armoederisico in 2020 voor de totale bevolking 13,1 %, voor werkenden 3,8 %, voor gepensioneerden 16 % en voor personen van 65 jaar en ouder 17,5 %. Merk op dat de indicatoren voor de jaren 2019 en 2020, die gebaseerd zijn op de EU-SILC-enquêtes 2020 en 2021, met de nodige voorzichtigheid moeten worden geanalyseerd door de impact van de gezondheids crisis op de methode voor de gegevensverzameling en op de inkomens.

Het verslag geeft ook een gedetailleerd overzicht van de evolutie van het armoederisico naar leeftijd, gezinstype en geslacht. Er wordt tevens een vergelijking met de buurlanden gegeven, alsook een analyse van het armoederisico met inbegrip van de geïmputeerde huur (de huur die de eigenaars zouden hebben moeten betalen als zij huurders waren geweest van de woning waarin zij wonen). De verrekening van de geïmputeerde huur vermindert het armoederisico van ouderen. Dat effect wordt verklaard door het grote aantal ouderen dat een eigen huis bezit zonder hypotheek. De geïmputeerde huur wordt immers beschouwd als een 'fictieve' inkomensbron.

De analyse van armoede mag echter niet beperkt blijven tot monetaire overwegingen. Andere aanvullende indicatoren worden samen met hun evolutie in het verslag voorgesteld, namelijk de indicator voor materiële en sociale deprivatie en subjectieve armoede. Deze indicatoren geven enige nuancering van het relatief hoge armoederisico van ouderen en gepensioneerden.

De projecties van het armoederisico en inkomensongelijkheid onder gepensioneerden

Volgens het referentiescenario daalt het armoederisico van gepensioneerden over de projectieperiode. Verschillende factoren dragen bij tot deze evolutie. Een eerste factor is de reële herwaardering van de pensioenminima en de IGO (inkomensgarantie voor ouderen) volgens de besliste reële verhogingen over de periode 2021-2024 en vanaf 2023 volgens de parameters voor de berekening van de beschikbare welvaartsenveloppes, zoals voorzien in het Generatiepact (een jaarlijkse verhoging van 1 % voor deze minima). Tot het midden van de jaren 2030 stijgen de minima immers sneller dan de armoedegrens. Een tweede factor die bijdraagt tot een daling van het armoederisico bij gepensioneerden is de toegenomen en verwachte verdere toename van de arbeidsmarktparticipatie van vrouwen. Hierdoor zullen steeds meer vrouwen hun eigen rustpensioen opnemen waarbij ook het gemiddeld bedrag van hun pensioen zal toenemen. Merk op dat aangezien de SCvV-vooruitzichten van het armoederisico op andere inkomensbegrippen zijn gebaseerd dan de EU-SILC, de resultaten vooral dienen te worden gezien als een instrument om de evolutie van het armoederisico weer te geven dan wel het niveau.

De SCvV vestigt de aandacht erop dat er methodologische werkzaamheden aan de gang zijn met betrekking tot het projectiemodel voor het armoederisico. Deze verbeteringen zouden een aanzienlijk effect kunnen hebben op de langetermijnevolutie van het armoederisico.

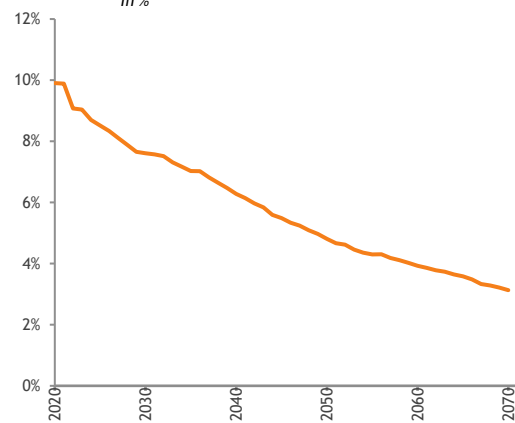
In het referentiescenario neemt de inkomensongelijkheid onder gepensioneerden, gemeten door de Gini-index, af tot het einde van de jaren 2050 waarna ze stabiel zou zijn. De daling van de ongelijkheid is het gevolg van dezelfde factoren als de daling van het armoederisico. Enerzijds wordt de ongelijkheid beïnvloed door de gehanteerde welvaartshypothesen, afgeleid uit het Generatiepact, zoals hierboven vermeld.

Anderzijds leidt de toegenomen arbeidsmarktparticipatie van vrouwen tot minder gepensioneerden met een erg laag rustpensioen. Daardoor neemt de pensioenongelijkheid af, in het bijzonder tussen mannen en vrouwen waarbij het gemiddelde rustpensioen van vrouwen lager blijft dan van mannen.

De impact van alternatieve scenario's op het armoederisico

In het scenario van lagere productiviteitsgroei (zie deel over de budgettaire kosten van de vergrijzing) daalt het armoederisico van gepensioneerden sterker dan in het referentiescenario. De loongroei in het alternatief scenario is immers gematigder (1 % per jaar vanaf 2033 in plaats van een verdere groei tot 1,5 % in 2045 in het referentiescenario) waardoor ook de armoededrempel aan een trager tempo stijgt. Omdat de lagere loongroei pas zeer geleidelijk aan een effect op de pensioenen zelf heeft, impliceert de lagere armoededrempel een kleiner armoederisico bij gepensioneerden.

Figuur 3 Evolutie van het armoederisico voor gepensioneerden
In %

Bron: Studiecommissie voor de vergrijzing, rapport 2022.

D. Focus van het verslag 2022: de werkgelegenheidsgraad in 2030 in relatie tot de gestelde doelen

De werkgelegenheidsgraad is een belangrijke parameter voor de pensioenen, zowel vanuit het oogpunt van hun financiële als van hun sociale houdbaarheid. Enerzijds maakt de groei van de werkgelegenheidsgraad het mogelijk de bbp-groei te ondersteunen en de budgettaire kosten van de vergrijzing, die zoals vermeld zijn uitgedrukt in procent van het bbp, te verlichten. Anderzijds zullen personen die tijdens hun beroepsloopbaan hebben gewerkt een hoger pensioen hebben dan zij die niet of minder hebben gewerkt. Bovendien hebben de Europese Unie en de Belgische regering doelstellingen voor de werkgelegenheidsgraad vooropgesteld, op basis van de definitie van de arbeidskrachtenenquête. De Europese Unie heeft een werkgelegenheidsgraad (voor de leeftijdsgroep van 20-64 jaar) van 78 % voor de Europese Unie in haar geheel tegen 2030 vooropgesteld, met een doelstelling voor België van 76,5 %. De Belgische regering is ambitieuzer en stelt een doelstelling van 80 % tegen 2030 voor 20-64-jarigen, met een bijkomende doelstelling van 68,8 % voor 55-64-jarigen.

De Focus beschrijft de beschikbare bronnen voor de berekening van de werkgelegenheidsgraden en de bekomen verschillen op basis van deze bronnen. Ook wordt gewezen op het belang van de leeftijdscategorieën die worden gebruikt om de niveaus en trends te interpreteren. Deze methodologische aspecten zijn van belang voor het bepalen van het verschil tussen de doelstellingen en de projecties van de werkgelegenheidsgraad zoals die in de SCvV-werkzaamheden zijn gebruikt.

In de huidige SCvV-vooruitzichten zou de werkgelegenheidsgraad van de 20-64-jarigen (volgens de definitie van de enquête naar de arbeidskrachten) in 2030 74,6 % bedragen. Dit zou een verschil van 5,4 (3,4; 1,9) procentpunt ten opzichte van de doelstelling van 80 % (78 %; 76,5 %) voor deze werkgelegenheidsgraad in 2030 opleveren. De werkgelegenheidsgraad van personen tussen 55 en 64 jaar zou 63,8 % bedragen in 2030. Het verschil met de doelstelling van de Belgische regering (68,8 %) zou dus 5 procentpunt bedragen. Rekening houdend met de maatregelen die tot 3 juni 2022 zijn afgekondigd, worden de doelstellingen dus niet gehaald. Gezien deze resultaten en de analyse van de impact van een wijziging van de werkloosheidsgraad op de werkgelegenheidsgraad op lange termijn, concludeert de SCvV dat het niet mogelijk zal zijn de doelstellingen te halen met alleen een verlaging van de werkloosheidsgraad. Om de doelstelling te halen, zal een forse stijging van de activiteitsgraad, d.w.z. van het aantal mensen dat zich aanbiedt op de arbeidsmarkt, noodzakelijk zijn.

**DE BUDGETTAIRE EN SOCIALE
GEVOLGEN VAN DE VERGRIJZING**

Inleiding

De Studiecommissie voor de Vergrijzing (SCvV) publiceert jaarlijks een verslag over de budgettaire en sociale gevolgen van de vergrijzing. Het eerste hoofdstuk van het jaarlijks verslag 2022 presenteert de evolutie van alle sociale overheidsuitgaven tot 2070. Die evolutie wordt geïllustreerd aan de hand van de budgettaire kosten van de vergrijzing tussen 2019 en 2070, met name de variatie tussen die twee jaren van alle sociale uitgaven, uitgedrukt in procentpunt van het bbp. De budgettaire kosten van de vergrijzing zijn gevoelig voor onzekerheden rond toekomstige evoluties van de determinanten ervan, zoals bijvoorbeeld de evolutie van de economische groei of van de bevolking. Vandaar dat naast het referentiescenario traditioneel ook twee alternatieve scenario's over de macro-economische sleutelparameters productiviteit en werkloosheidsgraad worden voorgesteld. Er wordt ook een derde scenario gepresenteerd waarin een aanpassing van de hypothesen inzake de productiviteit en de werkloosheidsgraad worden gecombineerd.

Het tweede hoofdstuk gaat dieper in op de sociale gevolgen van de vergrijzing. Zij worden in dit verslag hoofdzakelijk geanalyseerd aan de hand van het armoederisico onder gepensioneerden. Enerzijds geeft het een overzicht van de historische evolutie en de huidige situatie van het armoederisico bij ouderen en gepensioneerden. In dat kader wordt een vergelijking gemaakt zowel met andere groepen als met de buurlanden, en van de evolutie van de minimumpensioenen en de inkomensgarantie voor ouderen (IGO) ten opzichte van een armoededrempel. Anderzijds worden de langetermijnvooruitzichten van de evolutie van het armoederisico en de ongelijkheid tussen inkomens van de gepensioneerden voorgesteld. De hypothesen die de basis vormen van de projectie van deze indicatoren zijn identiek aan de hypothesen die zijn gebruikt in het kader van de evaluatie van de budgettaire kosten van de vergrijzing.

In het verslag 2021 heeft de Studiecommissie voor de vergrijzing, in de vorm van een focus, de 20ste editie van het verslag in de verf gezet via een gedetailleerde analyse van de lange termijnprojecties van sociale uitgaven, gepubliceerd over de voorbije 20 jaar (van 2002 tot 2021). Dit jaar wordt de nadruk gelegd op een analyse van de werkgelegenheidsgraad tussen nu en 2030 in het licht van de vastgelegde doelstellingen van de Belgische regering of de Europese Commissie.

Verder bevat dit 21ste verslag van de SCvV nog twee bijlagen. Een eerste bijlage heeft betrekking op de maatregelen en hervormingen inzake sociale uitgaven die zijn in rekening gebracht in dit verslag. Een tweede bijlage geeft aanvullingen bij indicatoren die het armoederisico in kaart brengen.

De Studiecommissie voor de Vergrijzing

Wettelijke context

De Studiecommissie voor de Vergrijzing werd opgericht door de wet van 5 september 2001 tot waarborging van een voortdurende vermindering van de overheidsschuld en tot oprichting van een Zilverfonds. De wet van 18 december 2016 heeft het Zilverfonds opgeheven maar het voortbestaan van de SCvV bevestigd. Deze wet heeft het opschrift van de wet van 5 september 2001 namelijk vervangen door ‘Wet tot oprichting van een Studiecommissie voor de vergrijzing en opstelling van een Vergrijzingsnota.’

Het verslag van de Studiecommissie voor de Vergrijzing

Het SCvV-verslag presenteert vooruitzichten tot 2070, en dus geen voorspellingen. Voorspellingen pogen de best mogelijke raming te geven van een nabije toekomst (een jaar, of zelfs twee jaar). Vooruitzichten die worden opgesteld over een langere periode berusten onvermijdelijk op hypothesen. Gezien de onzekerheid waarmee bepaalde hypothesen worden omgeven, worden zeer vaak gevoeligheidsanalyses van de resultaten voor bepaalde sleutelparameters voorgesteld.

Vooruitzichten beweren niet ‘het’ exacte cijfer te geven voor een gegeven horizon, maar vormen een besluitvormingsinstrument waarmee het debat ter zake kan worden gekaderd.

Ten slotte herinneren we eraan dat deze vooruitzichten betrekking hebben op sociale en budgettaire gevolgen van de vergrijzing, zonder rekening te houden met andere uitdagingen zoals de klimaatverandering, en gebaseerd zijn op een ongewijzigd sociaal-economisch stelsel.

Na de gezondheids crisis brengt de situatie in Oekraïne bijkomende onzekerheid

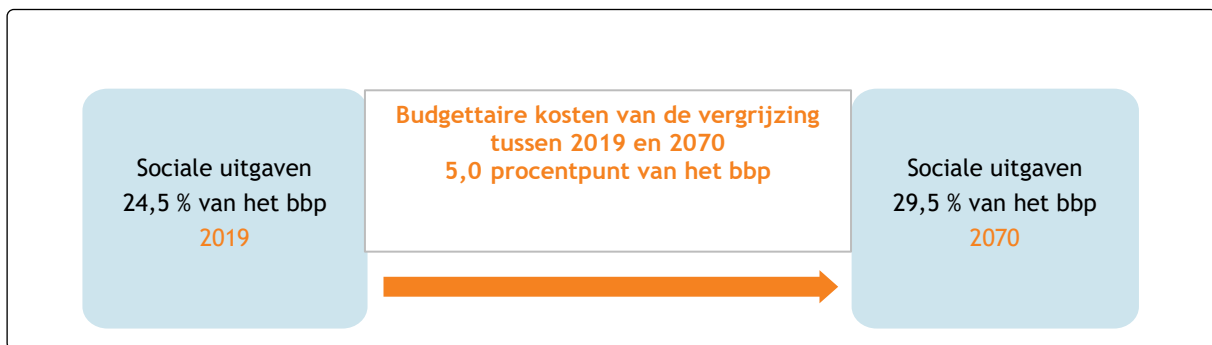
De Studiecommissie voor de Vergrijzing benadrukt dat, naast de onzekerheden die inherent zijn aan langetermijnvooruitzichten, er ook nog de bijkomende onzekerheid is in verband met de oorlog in Oekraïne en de gevolgen daarvan, terwijl de gevolgen van de gezondheids crisis nog niet helemaal achter de rug zijn.

1. Evolutie van de sociale uitgaven tegen 2070

1.1. Inleiding

Deze publicatie is de 21ste editie van het jaarlijks verslag van de Studiecommissie voor de Vergrijzing (SCvV) over de budgettaire en sociale gevolgen van de vergrijzing.

Dit eerste hoofdstuk presenteert de evolutie van alle sociale overheidsuitgaven tot 2070. De indicator die doorgaans wordt gebruikt voor de berekening van die evolutie zijn de budgettaire kosten van de vergrijzing die de variatie tussen twee jaren van alle sociale uitgaven in verhouding tot het bbp weergeven. Ze worden dus uitgedrukt in procentpunt van het bbp.

Op lange termijn wordt de evolutie van de sociale uitgaven altijd weergegeven in verhouding tot de evolutie van het bbp. Enerzijds heeft het immers weinig zin deze evolutie in monetaire eenheden weer te geven, aangezien de algemene welvaart (bbp) en bijgevolg ook de capaciteit om deze uitgaven te financieren, sterk verandert. Anderzijds maakt dit het ook mogelijk het effect van de prijzen op de evolutie van de sociale uitgaven op lange termijn nagenoeg te neutraliseren. Merk op dat de budgettaire kosten van de vergrijzing, ondanks een benaming die misleidend kan zijn, niet alleen betrekking hebben op de verandering in de pensioen- en gezondheidsuitgaven, maar ook op de verandering van alle andere sociale uitgaven (arbeidsongeschiktheid, werkloosheid, kinderbijslag, arbeidsongevallen, beroepsziekten, uitkeringen voor personen met een handicap, leefloon, overbruggingsrecht, enz.).

Het referentiescenario omvat de demografische vooruitzichten 2021-2070 (Update Oekraïne, juni 2022), alsook de economische vooruitzichten 2022-2027. Alle ingevoerde maatregelen, of aangekondigde maatregelen waarvan de modaliteiten op 3 juni 2022 voldoende duidelijk zijn, met betrekking tot de sociale uitgaven, zijn eveneens opgenomen. Daarnaast worden alternatieve scenario's voor de belangrijkste macro-economische parameters, nl. productiviteit en werkloosheidsgraad, gepresenteerd, zoals elk jaar het geval is. Merk ten slotte op dat de budgettaire kosten van de vergrijzing alleen rekening houden met de sociale uitgaven ten laste van de overheid (eerste pijler). De SCvV verstrekt echter ook enige informatie over de pensioenen van de tweede pijler. In het verslag van vorig jaar werd gewezen op het verschil tussen mannen en vrouwen bij de pensioenen in de tweede pijler. In dit verslag wordt specifiek aandacht besteed (kader 6) aan de regeling waarin de gepensioneerde zijn of haar tweedepijlerpensioen heeft opgebouwd (werknemer, zelfstandige of beide).

1.2. De hypothesen van het SCvV-scenario

De vooruitzichten van de sociale uitgaven op lange termijn berusten op vier soorten hypothesen: demografische, socio-economische, macro-economische en sociaal-beleids hypothesen (zie tabel 1).

Tabel 1 De belangrijkste hypothesen van de SCvV-vooruitzichten

Demografische hypothesen: 'Demografische vooruitzichten 2021-2070'- Update Oekraïne, referentiescenario	
	2020 2027 2050 2070
Gemiddeld aantal kinderen per vrouw	1,54 1,58 1,71 1,72
Levensverwachting bij de geboorte: mannen	78,5 81,3 85,5 88,3
Levensverwachting bij de geboorte: vrouwen	83,0 85,1 87,8 89,8
Migratiesaldo in duizendtallen	41,8 33,9 23,6 23,2
Socio-economische hypothesen	
Percentage schoolgaande kinderen	Bij hypothese 100 % van de kinderen tussen 3 en 14 jaar; afhankelijk van de evolutie van de activiteitsgraad voor de 15-34-jarigen en integratie van eventuele maatregelen.
Activiteitsgraad en overgang van het statuut van actieve naar het statuut van invalide en gepensioneerde	Modellering gebaseerd op de overgangskans van de ene socio-economische categorie naar de andere, per geslacht en leeftijdscategorie, aangepast om rekening te houden met de impact van de hervormingen (verschuivingshypothese inzake gedrag na de verhoging van de wettelijke pensioenleeftijd ^a).
Macro-economische hypothesen	
Op middellange termijn: 'Economische vooruitzichten 2022-2027'	Op lange termijn: een referentiescenario en alternatieve scenario's
Gemiddelde groei van de productiviteit per werknemer ^b tijdens de periode 2020-2027 ^c : 0,4 % per jaar	Gemiddelde groei van de productiviteit per werknemer en (van het loon per werkende) tussen 2020 en 2070 ^c : in het referentiescenario 1,2 % per jaar (1,5 % vanaf 2045) in het alternatief scenario met een lagere productiviteitsgroei 0,9 % per jaar (1 % vanaf 2033)
Werkgelegenheidsgraad ^d : 68,9 % in 2019 en 72,4 % in 2027.	Werkgelegenheidsgraad op lange termijn (endogeen bepaald): 76,4 % (in 2070)
Werkloosheidsgraad ^e : 8,9 % in 2019 en 7,4 % in 2027.	Structurele werkloosheidsgraad ^e op lange termijn: vanaf 2028 in het referentiescenario 7,0 % Vanaf 2028 in het alternatief scenario met een hogere werkloosheidsgraad 8,0 %
Sociaal-beleids hypothesen	
2021-2022	Vanaf 2023: overheidsmaatregelen en parameters voor de berekening van de budgettaire enveloppe bestemd voor welvaartsaanpassingen (zie hieronder)
Huidige wetgeving (maatregelen van de sociale partners en de regering)	Loonplafond 1,25 %/jaar Minimumrecht per loopbaanjaar 1,25 %/jaar Niet-forfaitaire uitkeringen (algemene regeling) ^f 0,50 %/jaar Forfaitaire uitkeringen en minima 1,00 %/jaar

a. Zie sectie 1.2.2 van dit rapport.

b. Productiviteit per werknemer = bbp/totale werkgelegenheid

c. De gemiddelde groei tijdens de periode 2020-2027 (2020-2070) houdt rekening met de jaarlijkse groei tussen 2019 en 2020.

d. Totale werkgelegenheid in % van de bevolking van 18 tot 66 jaar. In tabel B.1 van de statistische bijlage van de 'Economische Vooruitzichten 2022-2027' van het Federaal Planbureau heeft de werkgelegenheidsgraad betrekking op de totale bevolking van 15 tot 64 jaar.

e. Volgens het administratief concept, inclusief de oudere werklozen met maxi-vrijstelling en de werkzoekende werklozen met bedrijfstoelag.

f. In de pensioenregeling van de overheidssector toont de welvaartsaanpassing van het gemiddelde pensioen (m.a.w. de perequatie) een loskoppeling van 0,4 procentpunt ten opzichte van de stijging van het gemiddelde loon op basis van het historisch waargenomen verschil.

1.2.1. De demografische hypothesen

Het referentiescenario van de SCvV is gebaseerd op de ‘Demografische vooruitzichten 2021-2070 - Update Oekraïne’ die door het Federaal Planbureau (FPB) en Statbel (Algemene Directie Statistiek) zijn gepubliceerd³. Deze vooruitzichten zijn in juni 2022 op de websites van beide instellingen gepubliceerd. De nationale demografische projecties zijn gebaseerd op drie types van hypothesen: vruchtbaarheid, levensverwachting en internationale migratie. In het kader van de actualisering na de oorlog in Oekraïne werden specifieke hypothesen opgesteld over de toevloed van Oekraïense vluchtelingen.

Totaal vruchtbaarheidscijfer

In de afgelopen tien jaar is het totale vruchtbaarheidscijfer (of het gemiddeld aantal kinderen per vrouw) gedaald van 1,84 in 2010 tot 1,54 in 2020. Deze daling kan enerzijds worden verklaard door de socio-economische impact van de financieel-economische crisis van 2008 die tot een uitstel van geboorten heeft geleid, en anderzijds door de evolutie van onze samenleving, die gekenmerkt wordt door zeer grote (economische, klimatologische,...) onzekerheid en een verandering van waarden (consumptiemaatschappij, groeiend individualisme), die van invloed zijn op het gewenste aantal kinderen. Voor de komende vijf jaar wordt ervan uitgegaan dat een reeks onzekerheden, zowel op gezondheids- als op economisch gebied, de vruchtbaarheidscijfers nog steeds zal beïnvloeden.

Op lange termijn zou het vruchtbaarheidscijfer zich herstellen tot 1,7 kinderen per vrouw, maar niet terugkeren naar de niveaus van eind jaren 2000 (1,86 kinderen per vrouw). Dit weerspiegelt een gedeeltelijk herstel van het aantal geboorten na de sinds 2010 waargenomen daling. Zoals hierboven vermeld lijken een wijziging van de waarden en de vele onzekerheden over de toekomstige ontwikkeling van onze samenleving een (neerwaarts) effect te hebben op het aantal door koppels gewenste kinderen, en niet alleen op het tijdstip waarop kinderen worden gewenst.

Levensverwachting bij de geboorte

Terwijl het jaar 2020 werd gekenmerkt door een oversterfte met een daling van de levensverwachting tot gevolg, blijkt uit de sterftegegevens geen significante oversterfte over het volledige jaar 2021, ondanks de voortzetting van de epidemie. De levensverwachting zal dus vanaf 2021 opnieuw de verwachte niet-crisistrend volgen. Ervan uitgaande dat de gezondheidscrisis geen langetermijneffect op het sterftcijfer zal hebben, bedraagt de toename van de levensverwachting bij de geboorte tussen 2020 en 2070 9,8 jaar voor mannen en 6,8 jaar voor vrouwen. Het verschil in levensverwachting tussen mannen en vrouwen bedraagt 4,5 jaar in 2020, maar verkleint tot 1,5 jaar in 2070.

Er dient te worden benadrukt dat het meten van de levensverwachting zoals hier voorgesteld, de gemiddelde levensduur weergeeft van een persoon die in het jaar t is geboren, ervan uitgaande dat hij of zij gedurende zijn of haar hele leven dezelfde levensomstandigheden ervaart als in het jaar t . Dit verklaart de daling van de levensverwachting in 2020 ten opzichte van 2019, na de oversterfte als gevolg van de covid-19-epidemie. De hypothese van de levensverwachting (naar leeftijd en geslacht) is opgesteld door de tussen 1992 en 2019 waargenomen trends door te trekken over de periode 2021-2070

³ Federaal Planbureau en Statbel, Vooruitzichten, ‘Demografische vooruitzichten 2021-2070 – Update Oekraïne’, Reeks Vooruitzichten, juni 2022.

en houdt rekening met een geleidelijke vertraging van het groeiritme van de levensverwachting. Merk op dat als gevolg van de hypothese dat de gezondheids crisis geen langetermijneffect op het sterftecijfer zou hebben, het jaar 2020 niet in de trendramingen is opgenomen.

Kader 1 Levensverwachting in goede gezondheid: een belangrijke maar complexe indicator

De analyse van de vergrijzing van de bevolking en de gevolgen daarvan is gebaseerd op verschillende hypothesen, waaronder de evolutie van de levensverwachting. Wanneer echter de impact van de vergrijzing op de evolutie van de uitgaven voor gezondheidszorg, de duur van de loopbaan of het aantal invaliden moet worden geanalyseerd, wordt vaak de kwestie van de levensverwachting in goede gezondheid naar voren geschoven. Werken tot 67 jaar lijkt redelijker als men in goede gezondheid verkeert. Evenzo zal de impact op de uitgaven voor gezondheidszorg verschillend zijn indien de stijging van de levensverwachting gepaard gaat met een stijging van het aantal jaren dat in goede of slechte gezondheid wordt geleefd.

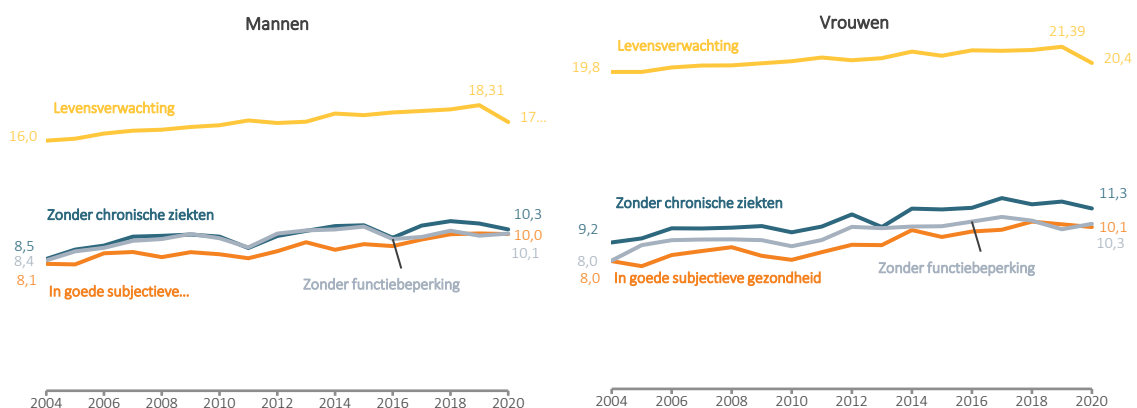
In 2018¹ hadden mannen van 65 jaar een levensverwachting van 18,4 jaar, waarvan 12,5 jaar in goede gezondheid (d.w.z. 68 % van de rest van hun leven). Vrouwen hadden een levensverwachting van 21,6 jaar, waarvan 12,4 jaar zonder beperkingen (d.w.z. 57 % van de rest van hun leven). Dit betekent dat vrouwen langer leven, maar wel langer in slechte gezondheid. De levensverwachting in goede gezondheid is echter slechts een synthetische indicator van de gemiddelde gezondheidstoestand van de bevolking. Achter dit gemiddelde gaan aanzienlijke verschillen schuil, bijvoorbeeld naar gelang van de sociaal-economische status of het scholingsniveau. Sciensano¹ merkt op dat het verschil in levensverwachting in goede gezondheid op 65-jarige leeftijd in 2011 tussen het laagste en het hoogste opleidingsniveau 2,5 jaar voor mannen en 4,6 jaar voor vrouwen bedraagt. Bovendien kan de gezondheidstoestand van een individu op verschillende manieren worden gemeten. Er zijn evenveel maatstaven voor een gezonde levensverwachting als er gezondheidsindicatoren zijn: functionele beperkingen, chronische ziekten of ervaren gezondheid.

Ten slotte is de levensverwachting in goede gezondheid een globale indicator voor de opvolging van verschillende financiële, technologische, gedrags- en medische (preventieve en curatieve) middelen die worden aangewend om de incidentie, de duur of de ernst te verminderen van de verschillende ziekten die een bevolking treffen. Het is verre van gemakkelijk om de factoren te begrijpen en te isoleren die een levensverwachting in goede gezondheid en de evolutie daarvan verklaren.

In het licht van deze elementen lijkt het duidelijk dat het in aanmerking nemen van de levensverwachting in goede gezondheid in een model om de impact van de vergrijzing op de sociale uitgaven op lange termijn te evalueren verre van triviaal is, maar een relevant licht op de analyse zou werpen. Daartoe wordt momenteel een haalbaarheidsstudie uitgevoerd over de projectie van de levensverwachting in goede gezondheid door de SCvV, waarvan de resultaten in een toekomstig jaarlijks verslag zullen worden gepresenteerd. De eerste stap bestaat erin een historische reeks van levensverwachting in goede gezondheid op te stellen. De eerste resultaten zijn te zien in onderstaande figuur. In de periode 2004-2019 nemen de levensverwachting op 65-jarige leeftijd en de levensverwachting in goede gezondheid in België vrij gelijklopend toe.

Levensverwachting en gezondheidsverwachting op 65 jaar - België

Jaren

Bronnen: SILC-enquête, nationaal register, berekeningen FPB.

¹: <https://www.gezondbelgie.be/nl/gezondheidstoestand/levensverwachting-en-levenskwaliteit/gezonde-levensverwachting>

Internationaal migratiesaldo

Op korte termijn - gevolgen van de oorlog in Oekraïne

Naar aanleiding van de toestroom van vluchtelingen sinds maart 2022 als gevolg van de oorlog in Oekraïne, zijn de in februari 2022 gepubliceerde demografische vooruitzichten geactualiseerd om met deze gebeurtenis rekening te houden. Deze herziening gaat uit van 83 000 vluchtelingen uit Oekraïne in 2022. De internationale immigratie zou in 2022 254 000 bedragen in plaats van de 171 000 die in de februari gepubliceerde oefening voor 2022 werden voorspeld. Als gevolg daarvan is de bevolkingsgroei in België voor het jaar 2022 sterk opwaarts herzien. Het aantal bijkomende inwoners dat in de oefening van februari nog 50 000 bedroeg, loopt in het referentiescenario op tot 133 000. Bij de actualisering van deze hypothese wordt ook rekening gehouden met het specifieke profiel van deze migranten, namelijk een meerderheid van vrouwen en kinderen.

Gezien de tijdelijke beschermingsstatus van deze migranten, waardoor ze een verblijfsvergunning voor beperkte tijd krijgen (1 jaar dat 2 keer hernieuwbaar is voor 6 maanden), wordt er in het scenario van uitgegaan dat 80 % van deze migranten België zal verlaten in de periode 2023-2024. Er is dus geen impact op de bevolkingsgroei op lange termijn.

Op middellange termijn en lange termijn

Het migratiesaldo (d.w.z. de immigraties min emigraties) is gebaseerd op een projectie van de immigratie naar België en de emigratie vanuit België. Dit saldo is positief over de gehele projectieperiode. Uitgaande van een waarneming van 41 800 personen in 2020, daalt het geleidelijk tot 33 900 personen in 2027 en 23 200 personen in 2070. Op lange termijn stijgt de immigratie van 144 200 personen in 2020 tot 153 300 personen in 2070 en de emigratie stijgt van 102 400 personen tot 130 100 personen.

Voor de immigratie van personen van vreemde nationaliteit worden hypothesen met betrekking tot drie types vertreklanden gehanteerd: de vroegere EU-lidstaten (EU-14, met uitzondering van België), de nieuwe EU-lidstaten (EU-13) en de landen buiten de EU. In de vooruitzichten stijgt de immigratie uit de landen buiten de EU als gevolg van de verwachte bevolkingsgroei in die landen in de wereldbevolkingsvooruitzichten die in 2019 door de Verenigde Naties werden gepubliceerd⁴. De projectiemethodologie van die immigratie berust op een constante emigratiegraad naar België, die wordt berekend als het gemiddelde over de periode 2000-2019, dat wordt toegepast op de bevolking van die landen. De immigratie uit de EU-14 vertraagt tot het begin van de jaren 2030 en blijft vervolgens stabiel. De immigratie wordt ook geprojecteerd op basis van de emigratiegraden uit die landen naar België; die graden worden vastgesteld als het gemiddelde over de laatste drie waargenomen jaren en constant gehouden over de projectieperiode. De immigratie uit de EU13-landen daalt gedurende de hele projectieperiode, als gevolg van de afname van de relatieve economische aantrekkelijkheid van België enerzijds en de afname van de bevolking van de EU13-landen anderzijds⁵. De relatieve economische aantrekkelijkheid van België wordt berekend door het verschil in levensstandaard tussen

⁴ United Nations, "World Population Prospects 2019", United Nations, 2019.

⁵ Eurostat, EUROPOP 2019.

België en de EU13 via de projecties voor elke EU-lidstaat van het bbp per capita van de Ageing Working Group⁶.

De projectie van de emigratiegraden van buitenlanders die België⁷ verlaten volgt uit de evolutie van de immigratie met een tijdsverschil van ongeveer 6 jaar. De emigratiegraden van de Belgen en het migratiesaldo van de Belgen worden constant gehouden op de waargenomen gemiddelde niveaus tussen 2015 en 2019. De immigratie van de Belgen wordt op residuaire wijze verkregen.

1.2.2. De socio-economische hypothesen

De bevolking wordt opgesplitst in relevante socio-economische categorieën om de sociale uitgaven te projecteren (bijvoorbeeld het aantal uitkeringsgerechtigden), naar geslacht en leeftijdsgroep, of zelfs per leeftijdsjaar. De projectiemethode past de kans om van de ene socio-economische categorie naar een andere over te gaan (of de handhaving in een socio-economische categorie) toe op de opeenvolgende generaties. Het referentiescenario wordt opgesteld in een ongewijzigde wettelijke en institutionele context, maar integreert de aangekondigde hervormingen (zie sectie 1.2.5).

In het kader van de verhoging van de wettelijke pensioenleeftijd in 2025 en 2030 werd een specifieke hypothese met betrekking tot het pensioneringsgedrag opgesteld. In het referentiescenario betreft het de verschuivingshypothese die ervan uitgaat dat een verhoging van de wettelijke pensioenleeftijd met één jaar (twee jaar) resulteert in een pensioneringsuitstel van gemiddeld één jaar (twee jaar). Tegelijk wordt rekening gehouden met toenemende kansen op instroom in de invaliditeit met de leeftijd. In het jaarlijks SCvV-verslag van juli 2015 werden twee alternatieve hypothesen ter zake uitgewerkt⁸.

Het socio-economisch scenario is identiek in het referentiescenario en de alternatieve macro-economische scenario's die in dit verslag worden gepresenteerd.

1.2.3. De macro-economische hypothesen

De economische groei wordt bepaald door de hypothesen inzake de evolutie van de arbeidsmarkt en de groei van de arbeidsproductiviteit.

a. Op middellange termijn

Voor de middellange termijn is de macro-economische omgeving overgenomen uit de 'Economische vooruitzichten 2022-2027' die het Federaal Planbureau in juni 2022 heeft gepubliceerd⁹. Die

⁶ European Commission, 'The 2021 Ageing Report: Underlying assumptions and Projections Methodologies', European Economy, Institutional Paper 142, November 2020.

⁷ In 2019 bedraagt deze graad 5,9 %.

⁸ De eerste is een hypothese van minimumuitstel die stelt dat enkel de personen die niet meer voldoen aan de loopbaanvoorwaarden voor vervroegd pensioen hun pensionering uitstellen tot wanneer ze in aanmerking komen voor de loopbaanvoorwaarde voor vervroegd pensioen of tot ze de wettelijke pensioenleeftijd bereiken. De tweede is een tussenscenario waarin de verschuivingshypothese wordt gehanteerd voor de personen die, zonder optrekking van de wettelijke leeftijd, op 65 jaar met pensioen zouden zijn gegaan, en waarin de hypothese van minimumuitstel wordt toegepast voor de personen die, zonder optrekking van de wettelijke leeftijd, tussen 60 en 64 jaar met pensioen zouden zijn gegaan. De budgettaire kosten van de vergrijzing in het tussenscenario en in het scenario van minimumuitstel zijn respectievelijk 0,4 procentpunt en 0,8 procentpunt van het bbp hoger dan in het verschuivingscenario.

⁹ Federaal Planbureau, 'Economische vooruitzichten 2022-2027', Reeks Vooruitzichten, juni 2022.

voorzichten zijn natuurlijk op korte termijn sterk getekend door de internationale context (energiecrisis en oorlog in Oekraïne).

De economische groei van 2,1 % in 2019 werd negatief in 2020 (-5,7 %), en die negatieve bbp-groei vertaalde zich in een daling van de productiviteit per werkende (-5,6 %) terwijl de werkgelegenheid goed standhield. Het verwachte economisch herstel in 2021 heeft zich geconcretiseerd met een bbp-groei van 6,2 %, die grotendeels werd gedragen door de productiviteit (4,4 %), maar ook door een herneming van de werkgelegenheid (1,7 %). In 2022 zal de bbp-groei naar verwachting 2,6 % bedragen, vooral onder impuls van de particuliere consumptie, die ondanks de hoge inflatie haar inhaalbeweging voortzet. In 2023 zou de bbp-groei vertragen tot 1,3 %. De minder gunstige internationale context zal blijven wegen op het herstel van de Belgische economie. De versnelling van de bbp-groei in 2024 (1,6 %) is vooral toe te schrijven aan de terugkeer naar een licht positieve bijdrage van de netto-uitvoer tot de economische groei. De groei van de Belgische economie zou vanaf 2025 1,3 % per jaar bedragen.

De werkloosheidsgraad volgens het administratief concept (zie Focus) die 8,9 % bedroeg in 2019 steeg tot 9,1 % in 2020, daalt tot 8,4 % in 2021 en 8,1 % in 2022 en stijgt nadien opnieuw tot 8,4 % in 2023. Dit is te wijten aan de vertraging van de economische groei, maar ook aan een administratieve wijziging in de methode voor de registratie van werkzoekenden en de registratie van Oekraïense vluchtelingen als werkzoekenden. Daarna daalt de werkloosheidsgraad geleidelijk tot 7,4 % in 2027.

b. Op lange termijn

Op lange termijn resulteert de bbp-groei of economische groei uit de groei van de werkgelegenheid en de arbeidsproductiviteit (aanbodmodel). Er wordt verondersteld dat de groei van het gemiddelde loon de productiviteitsgroei volgt. Die grootheden zijn cruciale factoren in de raming van de budgettaire kosten van de vergrijzing omdat enerzijds de sociale uitgaven in procent van het bbp worden uitgedrukt en anderzijds een groot aantal vervangingsuitkeringen worden berekend op basis van het loon.

Referentiescenario

Het referentiescenario van de SCvV gaat op lange termijn uit van een geleidelijke herneming van de productiviteitsgroei, met vanaf 2045 een groei van 1,5 % per jaar. Over de volledige projectieperiode bedraagt de gemiddelde jaarlijkse groei van de arbeidsproductiviteit slechts 1,2 % tussen 2020 en 2070¹⁰. De productiviteitsgroei op lange termijn kan hoog lijken in het licht van de recente waarnemingen (zie kader 2) en gaat ervan uit dat de maatregelen ter bevordering van de productiviteit worden voortgezet. Noteer ook dat, voor de productiviteitsgroei op lange termijn (1,5 % vanaf 2045), het SCvV-referentiescenario identiek is aan dat van de Ageing Working Group, waarvan de laatste projecties in mei 2021 zijn gepubliceerd¹¹.

¹⁰ Ook rekening houdend met de groei tussen 2019 en 2020.

¹¹ Om de drie jaar maakt de Ageing Working Group van het Comité voor economische politiek (EPC) van de ECOFIN Raad economische en budgettaire projecties voor de 27 EU-lidstaten en Noorwegen, die worden gepubliceerd in een "Ageing Report" onder de gezamenlijke verantwoordelijkheid van het EPC en de Europese Commissie. De meest recente publicatie is de volgende:

European Commission, Directorate-General for Economic and Financial Affairs, "The 2021 Ageing Report: Economic and Budgetary Projections for the EU Member States (2019-2070)", European Economy, Institutional Paper n° 148, May 2021. Zie ook bijlage 1 voor meer detail.

Zoals al het geval is sinds het verslag van 2016, blijft de structurele werkloosheidsgraad op lange termijn (volgens het administratief concept) in het referentiescenario gehandhaafd op 7 %. Volgens de vooruitzichten op middellange termijn hebben de recente crisissen slechts een tijdelijke en matige impact op de werkloosheidsgraad die in 2027 terugvalt tot 7,4 %. De SCvV veronderstelt dat de werkloosheidsgraad verder zou dalen tot 7 % in 2028. Die hypothese veronderstelt de handhaving van de huidige structurele maatregelen op het gebied van de arbeidsmarkt en de verderzetting van een actief arbeidsmarktbeleid.

Alternatieve scenario's

Gezien de onzekerheid rond de toekomstige evolutie van de sleutelparameter productiviteitsgroei, presenteert het SCvV-verslag zoals elk jaar een alternatief scenario met een zwakkere productiviteitsgroei op lange termijn (scenario S1). In dat alternatief scenario bedraagt de jaarlijkse productiviteitsgroei 1 % op lange termijn (net zoals in het alternatief scenario in de voorbije SCvV-verslagen) in plaats van 1,5 % in het referentiescenario. Tussen 2020 en 2070 bedraagt de productiviteitsgroei gemiddeld 0,9 % per jaar in scenario S1.

Dit rapport levert ook een alternatief scenario met een hogere werkloosheidsgraad op lange termijn van 8 % (scenario S2). Een derde alternatief macro-economisch scenario (S3), tot slot, combineert een lagere productiviteitsgroei (S1) en een hogere werkloosheidsgraad op lange termijn (S2).

c. Een macro-economisch langetermijnmodel

In de SCvV-projecties omkadert een macro-economisch langetermijnmodel van het Federaal Planbureau¹² het scenario inzake productiviteit en werkloosheidsgraad en levert het convergentietraject naar hun langetermijnniveaus. Het gaat hier om een neo-klassiek langetermijnmodel. Zodra de werkloosheidsgraad zijn structureel niveau op lange termijn bereikt, blijft deze constant en wordt de evolutie van de werkgelegenheid gestuurd door het arbeidsaanbod, d.w.z. de beroepsbevolking of het totale aantal personen aanwezig op de arbeidsmarkt (werkenden en werklozen). In het langetermijnmodel zal bij alternatieve scenario's het bbp beïnvloed worden door maatregelen die het arbeidsaanbod bevorderen terwijl de structurele werkloosheidsgraad ongewijzigd blijft ten opzichte van de referentieprojectie.

De groei van de arbeidsproductiviteit wordt opgesplitst in de groei van de totale factorproductiviteit en de groei van de kapitaalintensiteit (de verhouding tussen kapitaal en arbeid). De groei van de totale factorproductiviteit vertegenwoordigt de groei van de output die niet wordt verklaard door de groei van het volume van de productiefactoren, maar wel door andere elementen, zoals de technologische vooruitgang, de kwaliteit van de factoren, de doeltreffendheid van het productieproces en de algemene kennis. In het klassiek model, en als de relatieve prijzen van de productiefactoren onveranderd blijven, is de evolutie van de totale factorproductiviteit op lange termijn de enige determinant van de arbeidsproductiviteit aangezien de verhouding tussen de totale factorproductiviteit en de

¹² Lebrun, I., "S3BE: un modèle macroéconomique de long terme pour l'économie belge", Federaal Planbureau, Working Paper 3-09, april 2009.

kapitaalintensiteit constant zou blijven. De groei van de totale factorproductiviteit berust op een exogene hypothese (gebaseerd op de bovenvermelde groei-doelstelling voor de arbeidsproductiviteit).

De onderstaande tabel toont een uitsplitsing van de groei van de arbeidsproductiviteit volgens de twee verklarende factoren (groei van de totale factorproductiviteit en bijdrage van de kapitaalintensiteit), en volgens de verschillende beschouwde macro-economische scenario's. De groei van de werkgelegenheid wordt ook uitgesplitst in de bijdrage van de beroepsbevolking en de bijdrage van de werkloosheidsgraad.

Tabel 2 Macro-economische hypothesen (referentiescenario en alternatieve scenario's)

	Middellange termijn 2020-2027 ^b	Overgangperiode van 2028 tot de langetermijnhypothesen	Op lange termijn			
			referentiescenario en alternatieve demografische scenario's	alternatief scenario S1	alternatief scenario S2	alternatief scenario S3
Hypothese op lange termijn van de arbeidsproductiviteit (jaarlijkse groeivoet)	-	Evolutie naar:	1,5 % vanaf 2045	1,0 % vanaf 2033	1,5 % vanaf 2045	1,0 % vanaf 2033
waarvan bijdrage van de kapitaalintensiteit	-		0,5 %	0,4 %	0,5 %	0,4 %
waarvan groei van de totale factorproductiviteit	-		1,0 %	0,6 %	1,0 %	0,6 %
Arbeidsproductiviteit (jaarlijkse groei)	0,4 %	Tussen 2028 en 2070:	1,3 %	1,0 %	1,3 %	1,0 %
Hypothese van de structurele werkloosheidsgraad ^a op lange termijn (in % van de beroepsbevolking)		Evolutie naar:	7,0 % vanaf 2028	7,0 % vanaf 2028	8,0 % vanaf 2028	8,0 % vanaf 2028
	Middellange termijn 2020-2027 ^b		referentie- scenario	alternatief scenario S1	alternatief scenario S2	alternatief scenario S3
Werkgelegenheid (jaarlijkse groeivoet)	0,8 %	Tussen 2028 en 2070:	0,14 %	0,14 %	0,12 %	0,12 %
waarvan bijdrage van de beroepsbevolking	-		0,13 %	0,13 %	0,13 %	0,13 %
waarvan bijdrage van de werkloosheidsgraad ^a	-		0,01 %	0,01 %	-0,01 %	-0,01 %

a. Volgens het administratief concept, inclusief de oudere werklozen met maxi-vrijstelling en de werkzoekende werklozen met bedrijfstoelag.

b. De gemiddelde jaarlijkse groeivoet van het jaar 2020 tot het jaar 2027 houdt rekening met de groeivoet tussen 2019 en 2020.

In het SCvV-referentiescenario bedraagt de groei van de arbeidsproductiviteit 1,5 % per jaar vanaf 2045, ondersteund door de groei van de totale factorproductiviteit van 1 % per jaar en de bijdrage van de kapitaalintensiteit van 0,5 %. Op lange termijn bedraagt de groei van de arbeidsproductiviteit gemiddeld slechts 1,3 % per jaar tussen 2028 en 2070. De gemiddelde jaarlijkse groei van de werkgelegenheid bedraagt 0,1 %. Die groei wordt vooral gedragen door de bijdrage van de beroepsbevolking en in zeer geringe mate door de bijdrage van de werkloosheidsgraad, die tussen 2027 en 2028 daalt.

De impact van een lagere groei van de arbeidsproductiviteit op lange termijn wordt geschetst in het alternatieve scenario S1, waarin de productiviteitsgroei een jaarlijkse groei van 1 % bereikt in 2033 en

vervolgens constant blijft. Dit verslag bevat ook een scenario met een hogere werkloosheidsgraad op lange termijn (scenario S2): 8 % vanaf 2028 in plaats van 7 % in het referentiescenario. In dit scenario bepaalt de groei van de beroepsbevolking volledig de werkgelegenheids groei (gemiddeld 0,1 % per jaar). De bijdrage van de werkloosheidsgraad is zelfs zeer licht negatief, aangezien hij tussen 2027 en 2028 toeneemt. Tot slot combineert het alternatieve scenario S3 de twee vorige scenario's, d.w.z. een lagere productiviteitsgroei en een hogere werkloosheidsgraad.

Kader 2 Onzekerheid over de toekomstige productiviteitsgroei

Tussen 1985 en 2016 liet de groei van de totale factorproductiviteit (TFP) een dalende trend optekenen. Er kunnen evenwel verschillende trends worden berekend aan de hand van de waargenomen gegevens. Een lineaire trend is duidelijk dalend en daalt per definitie verder in de projectie. Een afgevlakte trend (berekend als een gewogen gemiddelde tussen de groei van de TFP in t-1 en een raming van het historische gemiddelde) daalt tot 2014 en gaat vervolgens opnieuw in stijgende lijn. In de projectie evolueert de afgevlakte trend traag naar een groei van 1 %. Dat illustreert hoe moeilijk het is om een trendgroei van de totale factorproductiviteit op te stellen.

Er moet ook worden benadrukt dat het meten van de totale factorproductiviteit gepaard gaat met enkele moeilijkheden. Die werden met name belicht door het IMF en de OESO^a. Vooral de digitale economie en de innovaties in die sector zijn moeilijk te meten: denken we maar aan het meten van de prijs van de ICT, de verbetering van de internettoegang, de vervanging van de handel in een winkel door e-commerce, de applicaties voor smartphones, enz. Als die factoren niet correct verrekend zijn, zou dat de groei van de totale factorproductiviteit vertekenen.

Voor de projectie van de productiviteitsgroei zijn er twee tegengestelde visies. Enerzijds menen de techno-pessimisten dat het steeds moeilijker is om te innoveren en dat er, bijgevolg, een daling van de groei van de totale factorproductiviteit kan worden verwacht. Anderzijds geloven de techno-optimisten in innovatie (voortzetting van de digitalisering, robotisering) en dus in een stijging van de productiviteitsgroei. Het argument dat robotisering gepaard gaat met een daling van de werkgelegenheid wordt door hen als volgt weerlegd: werkgelegenheidsgroei en productiviteitsgroei kunnen verzoenbaar zijn want, hoewel er banen verloren gaan in bepaalde sectoren, zou de productiviteitsgroei het inkomen, de consumptie en dus de totale werkgelegenheid verhogen.

Wat de (positieve, negatieve of neutrale) impact van de vergrijzing op de productiviteitsgroei betreft, leiden de resultaten van gerealiseerde studies niet tot een eenduidig advies^b. In theorie zou de vergrijzing een direct negatief effect op de productiviteit kunnen hebben doordat competenties verouderen. Maar ze kan ook een positief effect hebben door de opgedane ervaring, die bijzonder belangrijk is voor hooggekwalificeerde banen. De resultaten van de empirische studies zijn dubbelzinnig: studies op basis van macro-economische gegevens pleiten voor de eerste theorie, terwijl studies op basis van micro-economische gegevens een meer genuanceerde boodschap geven. Recente micro-economische studies vinden geen correlatie tussen het aandeel van oudere werknemers en de productiviteit op bedrijfsniveau, maar wijzen op een complementariteit tussen jongere en oudere werknemers^c. De vergrijzing kan zelfs een positief effect hebben op de productiviteit door investeringen in arbeidsbesparende technologieën. Het verwachte netto-effect van de vergrijzing op de productiviteit wordt nog onduidelijker als rekening wordt gehouden met de indirecte effecten van de vergrijzing op de investeringen, de vraag naar hoogtechnologische producten, de sectorale reallocatie, de dynamiek van de oprichting van bedrijven, enz.

a. G. Adler, R. Duval, D. Furceri, S. Kiliç Celik, K. Koloskova, M. Poplawski-Ribeiro, "Gone with the Headwinds: Global Productivity", IMF Staff Discussion Note, april 2017, Box 1, p. 11-12.

B. Egert, "Aggregate multi-factor productivity: Measurement issues in OECD countries", OECD Economics Department Working Papers, n° 1441, OECD Publishing, Paris.

b. S. Aiyar, C. Ebeke, X. Shao, "The Impact of Workforce Aging on European Productivity", IMF Working Papers n° 16/238, december 8, 2016.

M. Bussolo, J. Koettl, E. Sinnott, "The Effects of Aging on productivity" in: Golden Aging: Prospects for Healthy, Active, and Prosperous Aging in Europe and Central Asia, Washington, DC: World Bank, juni 2015, p. 167-212

c. F. Carta, F. D'Amuri, T. von Wachter, "the Workforce aging, pension reforms, and Firm outcomes", National Bureau of Economic Research, NBER Working Paper 28407, januari 2021

M. Rodrigues, E. Fernández-Macias, M. Sostero, "A unified conceptual framework of tasks, skills and competences, Joint Research Centre European Commission, JRC Working Papers Series on Labour, education and Technology 2021/02, 2021.

d. Acemoglu, D., Restrepo, P., "Secular Stagnation? The Effect of Aging on Economic Growth in the Age of Automation", American Economic Review, 2017, 107(5): 174-179.

1.2.4. De sociaal-beleidshypothesen

De hypothesen inzake sociaal beleid houden verband met de reële herwaarderingen van sociale uitkeringen, naast hun automatische aanpassing aan de prijsevolutie. Voor de jaren 2021 en 2022 zijn de maatregelen inzake welvaartsvastheid van de sociale partners en de regeringsmaatregelen in de projectie opgenomen (zie bijlage 1). Vanaf 2023 worden de sociale uitkeringen, bovenop de maatregelen beslist door de regering voor de jaren 2023 en 2024, geherwaardeerd volgens de parameters die worden gebruikt voor de berekening van de in het Generatiepact voorziene minimale enveloppes in alle takken van de werknemersregeling, de zelfstandigenregeling en de socialebijstandsregeling (zie kader 3).

De pensioenen van de openbare sector worden in reële termen geherwaardeerd op basis van het perequatiemechanisme, rekening houdend met een historische stijging van het gemiddelde loon die 0,4 procentpunt hoger ligt dan die van het gemiddelde pensioen.

Als gevolg van de programmawet van 29 december 2014 werd de geregionaliseerde kinderbijslag vanaf 2015 uit de berekening van de welvaartsenveloppe gehaald. Volgens het principe van een projectie bij ongewijzigde wetgeving op middellange termijn wordt de kinderbijslag niet in reële termen geherwaardeerd tot 2027. Op lange termijn wordt het principe van een projectie bij ongewijzigd beleid nageleefd¹³: de kinderbijslag wordt vanaf 2028 jaarlijks geherwaardeerd, op basis van het gemiddelde verschil dat de afgelopen dertig jaar werd opgetekend tussen de groei van het gemiddelde loon (0,9 %) en de groei van het gemiddelde bedrag van die uitkeringen (0,2 %), of een loskoppeling van 0,7 procentpunt. Er wordt rekening gehouden met de hervormingen van het kinderbijslagstelsel door de gemeenschappen en gewesten (G&G).

De sociaal-beleidshypothesen zijn identiek in het referentiescenario en de alternatieve macro-economische en demografische scenario's die in dit verslag worden gepresenteerd.

¹³ Zonder herwaardering zou de kinderbijslag er fors op achteruitgaan ten opzichte van de gemiddelde levensstandaard en dit zou in strijd zijn met het traditionele kinderbijslagbeleid.

Kader 3 De enveloppes bestemd voor welvaartsaanpassingen

De wet van 23 december 2005 betreffende het Generatiepact heeft een structureel mechanisme ingesteld voor de welvaartsaanpassing van de sociale uitkeringen in de werknemersregeling, de zelfstandigenregeling en de socialebijstandregelingen. De beslissingen met betrekking tot de herwaarderings van de sociale uitkeringen gebeuren tweejaarlijks volgens een tweeledige procedure.

In een eerste fase wordt de financiële enveloppe vastgelegd voor de welvaartsaanpassingen in elke regeling. Die enveloppe is minstens het equivalent van de uitgaven, voor alle takken van het stelsel voor:

- een jaarlijkse welvaartsaanpassing met 0,5 % van alle inkomensvervangende sociale uitkeringen, met uitzondering van de forfaitaire (en minimum)uitkeringen;
- een jaarlijkse welvaartsaanpassing met 1 % van alle forfaitaire sociale (en minimum)uitkeringen;
- een jaarlijkse verhoging met 1,25 % van de plafonds die in aanmerking worden genomen voor de berekening van de inkomensvervangende sociale uitkeringen en, in de pensioenregeling van werknemers, van het minimumrecht per loopbaanjaar.

In een tweede fase beslist de regering over de gebruiksmodaliteiten van die enveloppe, na het gezamenlijke advies van de Nationale Arbeidsraad (NAR) en de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven (CRB) voor de werknemersregeling, en na gezamenlijk advies van het Algemeen Beheerscomité voor het sociaal statuut van de zelfstandigen en de CRB voor de zelfstandigenregeling. In deze fase van de toekenning van de enveloppe beschikt de regering over een belangrijke manoeuvreerruimte: de aanpassing kan een wijziging inhouden van een berekeningsplafond, van een uitkering en/of van een minimumuitkering. Bovendien kunnen de aanpassingsmodaliteiten verschillen per regeling, per berekeningsplafond of per uitkering binnen een regeling en per categorie uitkeringsgerechtigden.

Die percentages voor welvaartsaanpassingen die worden gebruikt voor de berekening van de beschikbare enveloppe worden los van de loongroei vastgesteld (oorspronkelijk waren ze gebaseerd op oudere SCvV-referentiescenario's waarin ze gekoppeld waren aan een productiviteitsgroei van 1,75 %). In een context van vertraagde loon- en productiviteitsgroei, zal die niet-koppeling de budgettaire kosten van de vergrijzing verzwaren.

Het Generatiepact preciseert evenwel dat rekening moet worden gehouden met de evolutie van de economische groei, met de werkgelegenheidsgraad, met een duurzaam financieel evenwicht in de socialezekerheidsregelingen. In 2013 en 2014, jaren van zwakke economische groei en loonblokkering, heeft de regering beslist slechts herwaarderings toe te kennen ten belope van 60 % van de berekende enveloppe. In 2015 en 2016 heeft de regering de volledige beschikbare enveloppe toegekend. Voor 2017 en 2018 heeft de regering daarentegen de beschikbare enveloppe jaarlijks met 161,1 miljoen euro verlaagd. De regering heeft 80 miljoen euro geheven van de beschikbare enveloppe van 2019 om zo snel mogelijk bepaalde uitkeringen op 1 juli 2018 te verhogen. De beschikbare enveloppe van 2019 werd verminderd met dat bedrag, waarbij tegelijkertijd de beschikbare enveloppe voor 2020 werd behouden. Voor de jaren 2021 en 2022 heeft de regering de volledige beschikbare enveloppe toegekend.

1.2.5. De maatregelen op het gebied van sociale uitgaven

De SCvV-projecties houden rekening met besliste maatregelen en hervormingen, of aangekondigde maatregelen met betrekking tot de sociale uitgaven¹⁴ waarvan de modaliteiten op datum van 3 juni 2022 voldoende duidelijk zijn. Een onderscheid wordt gemaakt tussen de nieuwe maatregelen die zijn opgenomen in het SCvV-verslag 2022 en de maatregelen die al zijn geïntegreerd in het vorige verslag. Laatstgenoemde maatregelen zijn opgenomen in bijlage 1, samen met de herwaarderingsmaatregelen voor sociale uitkeringen.

Nieuwe maatregelen opgenomen in het SCvV-verslag van 2022

- Crisismaatregelen: verlenging in 2021 en 2022 van COVID-19-maatregelen en nieuwe steunmaatregelen naar aanleiding van de crisis in Oekraïne: verlenging versoepeling van de toegangsvoorwaarden en verhoging van de gemiddelde uitkering in tijdelijke werkloosheid tot 30 juni 2022, versoepeling van de toegangsvoorwaarden voor het overbruggingsrecht voor de zelfstandigen tot juni 2022, verlenging maandelijkse premie, maar aan een lager bedrag van 25€ per maand, van oktober 2021 tot en met maart 2022 voor de begunstigden van een socialebijstandsuitkering ((equivalent) leefloon, inkomensvervangende tegemoetkoming en integratietegemoetkoming voor personen met een handicap en inkomensgarantie voor ouderen).
- Werkloosheidhervorming in kader van het kunstenaarsstatuut: verhoogde uitkering en versoepeling toegangsvoorwaarden vanaf september 2022.
- Pensioenen: verlenging duur overgangsuitkering voor nieuwe gerechtigden vanaf oktober 2021.
- Integratietegemoetkoming voor personen met een handicap: grotere vrijstelling van het inkomen uit arbeid en vervangingsinkomen voor de berekening van de uitkering.
- Kinderbijslag: Vlaams Gewest: tijdelijke aanpassing indexeringsmechanisme tot einde legislatuur

1.3. Langetermijnvooruitzichten van de sociale uitgaven

1.3.1. Referentiescenario

a. De demografische vooruitzichten

De belangrijkste resultaten van de 'Demografische vooruitzichten 2021-2070'¹⁵, die in juni 2022 werden gepubliceerd, worden voorgesteld in tabel 3, alsook de verschillen met de vorige vooruitzichten 2020-2070¹⁶ die zijn opgenomen in het SCvV-verslag 2021.

¹⁴ De maatregelen met betrekking tot andere beleidsdomeinen dan sociale uitgaven worden ook opgenomen in de middellangetermijnprojectie: zie Federaal Planbureau, 'Economische vooruitzichten 2022-2027', juni 2022.

¹⁵ Voor een beschrijving van de update in de context van de oorlog in Oekraïne: Federaal Planbureau en Statbel, 'Demografische vooruitzichten 2021-2070 – Update Oekraïne', Reeks Vooruitzichten, juni 2022.

Voor een beschrijving van de vruchtbaarheid, het sterftecijfer en de internationale migratie (exclusief de oorlog in Oekraïne): Federaal Planbureau, Statbel, 'Demografische vooruitzichten 2021-2070', Reeks Vooruitzichten, februari 2022.

¹⁶ Federaal Planbureau, Statbel, 'Demografische vooruitzichten 2020-2070', Federaal Planbureau, Reeks Vooruitzichten, januari 2021.

Tabel 3 Belangrijkste resultaten van de 'Demografische vooruitzichten 2021-2070 - Update Oekraïne' (1) en verschil met de 'Vooruitzichten 2020-2070' (2)
Situatie op 30 juni

	2021		2027		2050		2070	
	(1)	(1)-(2)	(1)	(1)-(2)	(1)	(1)-(2)	(1)	(1)-(2)
Totale bevolking in duizendtallen	11550,3	34,4	11832,6	45,5	12517,9	86,5	12876,5	95,9
0-17 jaar	2315,6	4,7	2287,4	3,0	2383,2	-4,4	2383,7	7,4
18-66 jaar	7252,8	26,2	7304,5	35,8	7234,7	56,6	7357,4	52,1
67 jaar en ouder	1981,9	3,6	2240,8	6,7	2900,1	34,3	3135,4	36,5
<i>waarvan 67 tot 79 jaar</i>	1336,2	-0,8	1524,6	3,2	1620,7	22,6	1694,8	17,0
<i>waarvan 80 jaar en ouder</i>	645,7	4,4	716,2	3,5	1279,4	11,7	1440,6	19,5
Leeftijdsstructuur in %								
0-17 jaar	20,0	-0,0	19,3	-0,0	19,0	-0,2	18,5	-0,1
18-66 jaar	62,8	0,0	61,7	0,1	57,8	0,1	57,1	-0,0
67 jaar en ouder	17,2	-0,0	18,9	-0,0	23,2	0,1	24,3	0,1
Enkele indicatoren								
Afhankelijkheid van de ouderen: (67+/18-66)	27,3	-0,0	30,7	-0,1	40,1	0,2	42,6	0,2
Vergrijzingsintensiteit (80+/67+)	30,5	-0,1	34,1	-0,1	43,0	0,2	45,6	0,2
p.m. afhankelijkheid van de ouderen: (65+/15-64)	32,6	0,2	32,0	0,1	44,1	-0,1	45,9	0,1

a. Leeftijdscategorie 1-17 jaar op basis van de leerplicht; leeftijdscategorie 67 jaar en ouder op basis van de verhoging van de wettelijke pensioenleeftijd tot 67 jaar in 2030.

Tussen 2021 en 2070 stijgt de totale bevolking met 11,6 %: van 11,5 miljoen tot 12,9 miljoen, of een toename van 1,3 miljoen personen. De groei van de verschillende leeftijdscategorieën is zeer verschillend. De bevolking van 0 tot 17 jaar stijgt met 2,9 %, de bevolking op arbeidsleeftijd van 18 tot 66 jaar stijgt met 1,4 %, terwijl die van 67 jaar en ouder met bijna 58,2 % toeneemt. De leeftijdsstructuur van de bevolking wijzigt dus aanzienlijk op lange termijn met een daling van het aandeel van de jongeren van 0 tot 17 jaar en van de 18-66-jarigen en een sterke stijging van het aandeel van de 67-plussers. De vergrijzing van de bevolking is duidelijk: de afhankelijkheidsratio van ouderen (die wordt berekend als de verhouding tussen het aantal personen van 67 jaar en ouder en het aantal personen tussen 18 en 66 jaar) neemt met 56 % toe tussen 2021 en 2070.

De verschillen met de vorige demografische vooruitzichten voor 2020-2070 zijn beperkt op lange termijn. Tegen 2070 laten de nieuwe resultaten een iets hogere afhankelijkheidsratio van ouderen (67+/18-66) zien (42,6 % ten opzichte van 42,4 % in de vooruitzichten voor 2020-2070). Voor de middellange termijn wordt in de nieuwe projecties de sterkere groei verklaard door twee elementen: (1) de impact van de gezondheids crisis op de internationale migratie in 2021 was minder uitgesproken dan verwacht in de in 2020 gepubliceerde projectie en (2) de oorlog in Oekraïne zorgt op korte termijn voor een toestroom van vluchtelingen.

b. De arbeidsmarkt

De indicatoren m.b.t. de arbeidsmarkt zijn gebaseerd op administratieve gegevens (zie Focus - Werkgelegenheidsgraad, pagina 50). De beroepsbevolking omvat alle personen die aanwezig zijn op de arbeidsmarkt, of alle werkenden en werklozen (inclusief de oudere werklozen met maxi-vrijstelling¹⁷ en de werkzoekende werklozen met bedrijfstoeslag). De activiteitsgraad (respectievelijk werkgelegenheidsgraad) wordt gedefinieerd als de verhouding tussen de beroepsbevolking (respectievelijk totale werkgelegenheid) en de bevolking van 18 tot 66 jaar.

De gezondheidscrisis lijkt slechts een beperkte impact te hebben op de arbeidsmarkt. Aan het einde van de middellangetermijnperiode, in 2027, bedraagt de werkgelegenheidsgraad 72,4 % en de werkloosheidsgraad 7,4 %, d.w.z. een stijging met respectievelijk 3,5 procentpunt en een daling met 1,5 procentpunt ten opzichte van 2019.

Over de gehele projectieperiode, tussen 2019 en 2070, stijgt de activiteitsgraad met 6,5 procentpunt. Deze stijging is het resultaat van de toenemende arbeidsparticipatie van vrouwen en van de pensioenhervorming van 2015, waardoor met name de activiteitsgraad van de 55-66-jarigen stijgt (+20,3 procentpunt). Nadat de werkloosheidsgraad 7,4 % bereikte in 2027, daalt hij verder tot 7 % in 2028, het structurele langetermijnniveau dat in het referentiescenario door de SCvV wordt aangehouden. Zodra dit structurele niveau is bereikt, blijft de werkloosheidsgraad tot 2070 constant op dit niveau. De evolutie van de werkgelegenheidsgraad weerspiegelt dus die van de activiteitsgraad (aanbodmodel). Tussen 2019 en 2070 stijgt de werkgelegenheidsgraad van 68,9 % tot 76,4 %, een stijging met 7,5 procentpunt.

In vergelijking met de vorige vooruitzichten is de ontwikkeling van de activiteitsgraad gunstiger, vooral dankzij de observaties voor 2021 die hoger uitvielen dan verwacht, in het bijzonder voor de leeftijdsgroep van 55 tot 66 jaar. De langetermijnontwikkeling van de werkloosheidsgraad vertoont geen verschil met de vorige projecties. Hierdoor is de werkgelegenheidsgraad in het verslag van 2022 hoger dan in het verslag van vorig jaar.

¹⁷ Uitdovend regime.

Tabel 4 Toestand op de arbeidsmarkt, referentiescenario van juli 2022 (1) en verschillen ten opzichte van de resultaten van de SCvV van juli 2021 (2) - administratief concept
In %

	2019		2021		2027		2050		2070		2019-2070	
	(1)	(1)-(2)	(1)	(1)-(2)	(1)	(1)-(2)	(1)	(1)-(2)	(1)	(1)-(2)	(1)	(1)-(2)
Werkgelegenheidsgraad ^a	68,9	0,0	69,8	0,5	72,4	0,7	76,4	1,0	76,4	0,9	7,5	0,9
Vrouwen	64,7	0,0	65,6	0,1	68,5	0,4	72,4	0,6	72,4	1,4	7,7	1,4
Mannen	73,0	0,0	74,0	0,8	76,3	1,1	80,3	1,3	80,3	0,5	7,3	0,5
waarvan 55-66 jaar ^b	49,3	0,0	52,2	0,8	58,4	1,0	70,4	1,2	70,6	1,0	21,3	1,0
Vrouwen	44,3	0,0	47,4	0,7	54,1	0,7	67,0	0,8	67,1	0,7	22,7	0,7
Mannen	54,3	0,0	57,0	1,0	62,8	1,3	73,8	1,5	74,1	1,3	19,8	1,3
Werkloosheidsgraad ^c	8,9	0,0	8,4	0,2	7,4	0,0	7,0	0,0	7,0	0,0	-1,9	0,0
Activiteitsgraad ^d	75,6	0,0	76,2	0,3	78,2	0,8	82,1	1,0	82,1	1,0	6,5	1,0
waarvan 55-66 jaar ^e	55,2	0,0	57,5	0,8	63,1	1,0	75,3	1,4	75,5	1,3	20,3	1,3
Potentiële activiteitsgraad ^f	76,6	0,0	76,7	0,1	78,7	0,7	82,6	1,0	82,5	1,0	6,0	1,0

- a. Totale werkgelegenheid in % van de bevolking van 18 tot 66 jaar. In tabel B.1 van de statistische bijlage van de 'Economische Vooruitzichten 2021-2027' van het Federaal Planbureau heeft de werkgelegenheidsgraad betrekking op de totale bevolking van 15 tot 64 jaar.
- b. Werkgelegenheid van de 55-66-jarigen in % van de bevolking tussen 55 en 66 jaar
- c. Werkloosheid, inclusief oudere werklozen met maxi-vrijstelling en werkzoekende werklozen met bedrijfsstoelag, in % van de beroepsbevolking; beroepsbevolking = totale werkgelegenheid + werkloosheid, inclusief oudere werklozen met maxi-vrijstelling en werkzoekende werklozen met bedrijfsstoelag
- d. Beroepsbevolking in % van de bevolking tussen 18 en 66 jaar
- e. Beroepsbevolking tussen 55 en 66 jaar in % van de bevolking tussen 55 en 66 jaar
- f. Potentiële beroepsbevolking (= beroepsbevolking + niet-werkzoekende werklozen met bedrijfsstoelag + tijdskrediet/volgtijdse loopbaanonderbreking) in % van de bevolking tussen 18 en 66 jaar

Tabel 5 illustreert de evolutie van het aantal personen (in duizendtallen) op de arbeidsmarkt. De bevolking op arbeidsleeftijd van 18 tot 66 jaar blijft relatief stabiel tussen 2023 en 2029, rond 7,3 miljoen personen, en daalt vervolgens in de volgende 20 jaar tot een minimum van 7,2 miljoen rond 2050. Deze daling weerspiegelt de daling van de vruchtbaarheid vanaf 1965. De beroepsbevolking, bestaande uit werkenden en werklozen, neemt echter niet in dezelfde mate af dankzij de aanhoudende stijging van de activiteitsgraden, voornamelijk tot 2035. Als gevolg daarvan blijft de beroepsbevolking toenemen tot 2035 en blijft vervolgens relatief stabiel tot 2050. Vanaf eind jaren 2040 neemt zowel de bevolking van 18 tot 66 jaar als de beroepsbevolking toe tot het einde van de projectieperiode.

Tussen 2019 en 2070 groeit de beroepsbevolking met 574 800 personen, terwijl de leeftijdsgroep van 18 tot 66 jaar met 130 300 personen toeneemt. De werkgelegenheid stijgt met meer dan 639 300 eenheden, terwijl de werkloosheid daalt met meer dan 64 500 personen.

Tabel 5 Toestand op de arbeidsmarkt, referentiescenario van juli 2022 (1) en verschillen ten opzichte van de resultaten van de SCvV van juli 2021 (2) - administratief concept
In duizendtallen (tenzij anders vermeld)

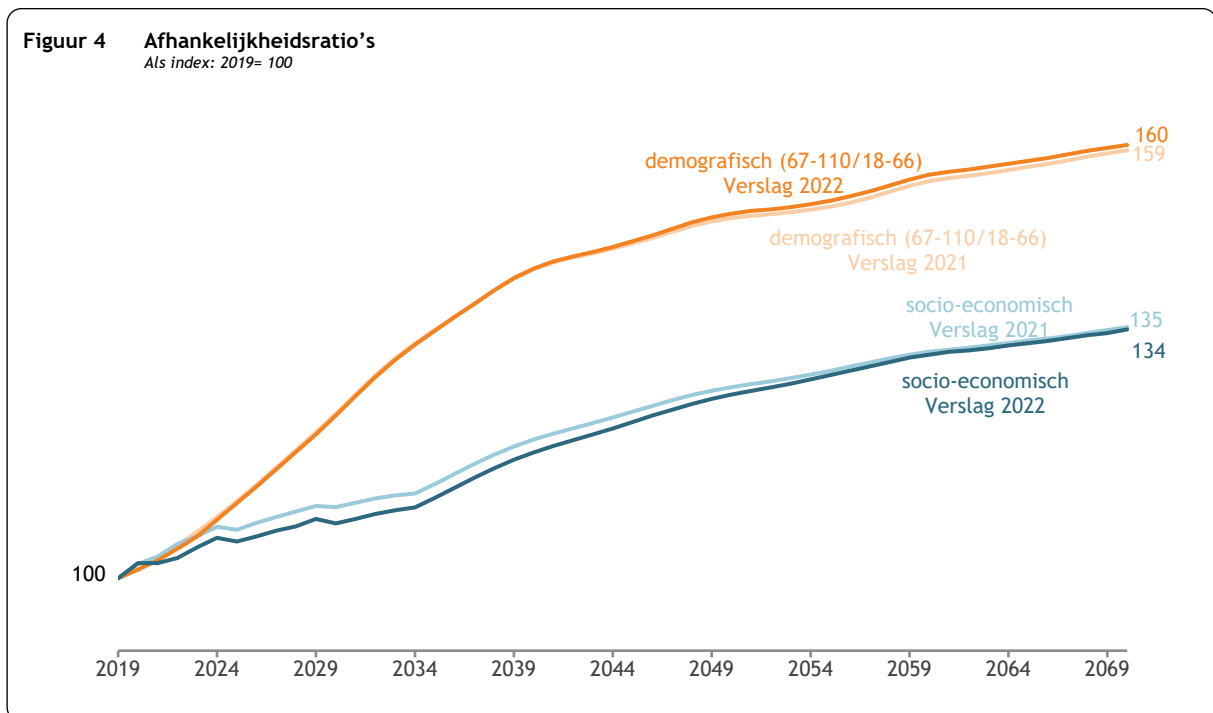
	2019		2021		2027		2050		2070		1/2 ^b
	(1)	(1)-(2)	(1)	(1)-(2)	(1)	(1)-(2)	(1)	(1)-(2)	(1)	(1)-(2)	
Bevolking van 18 tot 66 jaar	7227,1	0,0	7252,8	26,2	7304,5	35,8	7234,7	56,6	7357,4	52,1	0,7
Beroepsbevolking ^a	5466,3	1,1	5528,8	41,9	5713,2	83,5	5941,9	121,4	6041,1	115,5	1,9
Werkgelegenheid	4978,8	1,1	5063,3	51,5	5288,1	78,9	5526,0	112,9	5618,2	107,4	1,9
Werkloosheid ^a	487,4	0,0	465,4	-9,6	425,2	4,6	415,9	8,5	422,9	8,1	1,9

- a. Inclusief de oudere werklozen met maxi-vrijstelling en de werkzoekende werklozen met bedrijfsstoelag.
- b. Procentueel verschil

In vergelijking met het referentiescenario van het SCvV-verslag 2021 ligt de bevolking op arbeidsleeftijd in 2070 iets hoger, namelijk 0,7 %. Deze toename, in combinatie met een iets hogere activiteitsgraad, leidt tot een beroepsbevolking die 1,9 % hoger ligt in 2070, alsook tot een hogere werkgelegenheid en werkloosheid.

c. Afhankelijkheidsratio's

De demografische afhankelijkheidsratio is de verhouding tussen de 67-plussers en de bevolking van 18 tot 66 jaar, terwijl de socio-economische afhankelijkheidsratio de verhouding weergeeft tussen het aantal pensioengerechtigden en het aantal werkenden. De evolutie van die twee coëfficiënten wordt voorgesteld in de volgende figuur, volgens de referentiescenario's van de SCvV-verslagen 2021 en 2022.

Er zijn geen fundamentele verschillen met de vorige projectie. In het verslag 2022 stijgt de demografische afhankelijkheidsratio met 60 % tegen 2070 en de socio-economische afhankelijkheidsratio met 34 %.

d. De macro-economische omgeving

In tabel 6 worden verschillende macro-economische indicatoren voorgesteld, voornamelijk de economische groei en zijn componenten werkgelegenheid en arbeidsproductiviteit. Op middellange termijn is de macro-economische context overgenomen uit de 'Economische vooruitzichten 2022-2027' van het Federaal Planbureau die in juni 2022 zijn gepubliceerd.

Op middellange termijn, over de periode 2020-2027 (met inbegrip van de daling tussen 2019 en 2020 en het krachtige herstel tussen 2020 en 2021), bedraagt de economische groei gemiddeld 1,2 % per jaar, vooral ondersteund door de groei van de werkgelegenheid (voor 2/3de) en ook door de arbeidsproductiviteit (voor 1/3de). Op lange termijn, over de periode 2020-2070, bedraagt de economische groei gemiddeld 1,4 % per jaar, voornamelijk ondersteund door de productiviteitsgroei (gemiddeld 1,2 % per jaar) en in mindere mate door de groei van de werkgelegenheid (gemiddeld 0,2 % per jaar).

Tabel 6 Macro-economische projectie, referentiescenario van juli 2022 (1) en verschil ten opzichte van de resultaten van de SCvV van juli 2022 (2)
In %

	Gemiddelde jaarlijkse reële groei, in % ^a								Niveau in reële termen, in %	
	2020-2027		2028-2050		2051-2070		2020-2070		2027	2070
	(1)	(1)-(2)	(1)	(1)-(2)	(1)	(1)-(2)	(1)	(1)-(2)	(1)/(2)	(1)/(2)
Werkgelegenheid	0,8	0,2	0,2	0,0	0,1	-0,0	0,2	0,0	1,5	1,9
Productiviteit per arbeidsplaats	0,4	-0,1	1,2	-0,0	1,5	0,0	1,2	-0,0	-0,1	-1,0
Loonmassa ^b	1,3	0,0	1,4	-0,0	1,6	-0,0	1,4	-0,0	5,3	4,8
Bbp	1,2	0,1	1,4	-0,0	1,6	-0,0	1,4	0,0	1,4	1,0
Bbp/hoofd	0,8	0,1	1,1	-0,0	1,4	-0,0	1,2	-0,0	1,0	0,2

a. De gemiddelde jaarlijkse groeivoet van het jaar x tot het jaar y houdt rekening met de groeivoet tussen x-1 en x. Zo wordt bij de groeivoet voor de periode 2020-2027 rekening gehouden met de groeivoet tussen 2019 en 2020.

b. Lonen van de bezoldigde werknemers, de overheidsambtenaren en de beroepsinkomsten van de zelfstandigen.

Ten opzichte van de vorige vooruitzichten vertonen de nieuwe macro-economische projecties geen significante verschillen in termen van jaarlijkse groei over de periode 2020-2070. De nieuwe vooruitzichten zijn echter iets gunstiger op middellange termijn door een onderschatting van de economische groei in 2020 en 2021 in de vorige vooruitzichten. In 2070 ligt het bbp 1 % hoger dan in het verslag 2021.

e. De budgettaire kosten van de vergrijzing op middellange termijn (2019-2027)

Tabel 7 geeft de evolutie van de sociale uitgaven in procent van het bbp tussen 2019 en 2027, alsook de budgettaire kosten van de vergrijzing (namelijk de verandering van de sociale uitgaven tussen deze twee jaren, uitgedrukt in procentpunt van het bbp).

Tabel 7 Evolutie van de sociale uitgaven en budgettaire kosten van de vergrijzing op middellange termijn volgens het referentiescenario van de SCvV van juli 2022 en verschil ten opzichte van het scenario van juli 2021
In procent van het bbp en in procentpunt van het bbp

(Componenten van de) budgettaire kosten van de vergrijzing	Referentiescenario van juli 2022										Verschil met SCvV 2021	
	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2019-2027	2019-2027	
	In % van het bbp										In procentpunt van het bbp	
Pensioenen	10,5	11,4	10,7	10,9	11,4	11,6	11,7	11,8	11,9	1,4	-0,5	
<i>Werknemersregeling</i>	5,9	6,5	6,1	6,3	6,6	6,8	6,9	7,0	7,0	1,2	-0,2	
<i>Zelfstandigenregeling</i>	0,8	0,9	0,8	0,9	0,9	1,0	1,0	1,0	1,0	0,2	-0,1	
<i>Overheidssector^(a)</i>	3,8	4,0	3,8	3,7	3,9	3,9	3,9	3,9	3,8	0,1	-0,2	
Gezondheidszorg^(b)	7,8	8,1	8,1	8,1	8,3	8,4	8,5	8,7	8,8	1,0	0,1	
<i>Acute zorg</i>	6,3	6,6	6,6	6,6	6,8	6,8	6,9	7,0	7,1	0,8	-0,1	
<i>Langdurige zorg</i>	1,5	1,5	1,5	1,5	1,6	1,6	1,6	1,7	1,7	0,2	0,2	
Arbeidsongeschiktheid^(c)	2,0	2,2	2,1	2,1	2,2	2,2	2,3	2,3	2,3	0,4	-0,2	
Werkloosheid^(d)	1,3	2,4	1,6	1,2	1,1	1,0	1,0	1,0	1,0	-0,3	-0,1	
Kinderbijslag	1,4	1,5	1,4	1,4	1,4	1,4	1,3	1,3	1,3	-0,1	-0,1	
Overige sociale uitgaven^(e)	1,5	2,5	2,1	1,9	1,8	1,8	1,8	1,7	1,7	0,2	0,0	
Totaal	24,5	28,1	26,0	25,6	26,3	26,4	26,7	26,9	27,1			
Budgettaire kosten van de vergrijzing										2,6	-0,8	
p.m. lonen van het onderwijzend personeel ^(f)	3,9	4,1	3,9	3,9	4,0	4,0	3,9	3,9	3,8	0,0	-0,2	

- Inclusief de pensioenen van de overheidsbedrijven ten laste van de overheid (in dat laatste stelsel houden de resultaten die in dit verslag worden voorgesteld geen rekening met de verhoging van de wettelijke pensioenleeftijd en de IGO (Inkomensgarantie voor ouderen). Hoewel de IGO vooral een aanvulling vormt op de pensioenen in de werknemers- en zelfstandigenregeling, wordt die uitgave in de Nationale Rekeningen geregistreerd ten laste van de federale overheid en in deze tabel dus opgenomen in de pensioenen van de overheidssector. Merk op dat die pensioenuitgaven van de overheidssector de pensioenuitgaven van de lokale besturen die aangesloten zijn bij een voorzorginstelling niet omvatten.
- Overheidsuitgaven op alle beleidsniveaus (sociale zekerheid, federale overheid, lagere overheid en de gemeenschappen en gewesten (G&G)) voor acute en langdurige gezondheidszorg, inclusief de Vlaamse Zorgverzekering (0,1 % van het bbp).
De langdurige zorg omvat de thuiszorg, het verblijf in rustoorden voor bejaarden, in rust- en verzorgingstehuizen, in psychiatrische verzorgingsinstellingen en in initiatieven voor beschut wonen en sommige uitgaven voor bijstand in het dagelijks leven voor afhankelijke bejaarden. De 'acute' zorg omvat de overige gezondheidszorg.
- Uitkeringen voor moederschap, primaire arbeidsongeschiktheid en invaliditeit.
- Inclusief werkloosheid met bedrijfstoelag, tijdskrediet en loopbaanonderbreking.
- Hoofdzakelijk de uitgaven voor arbeidsongevallen, beroepsziekten, Fondsen voor bestaanszekerheid, tegemoetkomingen aan personen met een handicap, leefloon en overbruggingsrecht voor zelfstandigen.
- Volgens de SCvV-definitie maken de lonen van het onderwijzend personeel geen deel uit van de totale budgettaire kosten van de vergrijzing.

Traditioneel verschilt de periode voor de analyse van de budgettaire kosten van de vergrijzing op middellange termijn van verslag tot verslag: het startjaar en de middellangetermijnhorizon schuift telkens met één jaar op. Zo werden de budgettaire kosten van de vergrijzing op middellange termijn in het verslag van 2019 gepresenteerd voor de periode 2018-2024 en in het verslag van 2020 voor de periode 2019-2025. In de editie 2021 heeft de SCvV er de voorkeur aan gegeven de budgettaire kosten over de periode 2019-2026 te analyseren, vermits 2020 getekend is door de gezondheidscrisis. Aangezien het jaar 2021 nog steeds wordt beïnvloed door de gezondheidscrisis, in het bijzonder wat de sociale

uitgaven betreft, hanteert de SCvV opnieuw 2019 als startjaar voor de berekening van de budgettaire kosten. De middellangetermijnhorizon wordt met één jaar verlengd tot 2027.

Tussen 2019 en 2027 bedragen de budgettaire kosten van de vergrijzing 2,6 procentpunt van het bbp. De jaarlijkse evolutie kent een contrasterend verloop met aanvankelijk een sterke stijging in 2020 als gevolg van de coronacrisis (+3,7 procentpunt). Enerzijds stijgen de sociale uitgaven (vooral voor tijdelijke werkloosheid voor de werknemers en het overbruggingsrecht voor de zelfstandigen) en anderzijds doet de daling van het bbp het gewicht van alle sociale uitgaven in procent van het bbp toenemen (figuur 5).

De budgettaire kosten van de vergrijzing dalen vervolgens tussen 2020 en 2022 (-2,5 procentpunt) als gevolg van het economisch herstel en het einde

van de tijdelijke coronamaatregelen. Deze daling compenseert echter niet volledig de toename van de budgettaire kosten in 2020 (als gevolg van verschillende maatregelen die de sociale uitkeringen verhogen). Tussen 2022 en 2027 stijgen de budgettaire kosten vervolgens met 1,4 procentpunt van het bbp. De uitgaven voor pensioenen, gezondheidszorg en arbeidsongeschiktheid blijven stijgen. Wat de pensioenuitgaven betreft, wordt deze stijging gedeeltelijk verklaard door de verhoging van het minimumpensioen. De verhoging van de wettelijke pensioenleeftijd matigt de stijging van de pensioenuitgaven vanaf de effectieve invoering van de maatregel, d.i. in 2025.

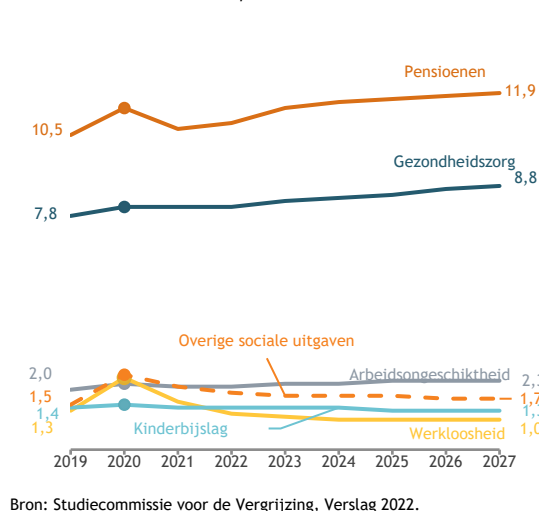
In vergelijking met de resultaten van het SCvV-verslag van 2021, liggen de budgettaire kosten van de vergrijzing tussen 2019 en 2027 -0,8 procent van het bbp lager (budgettaire kosten van de vergrijzing over de periode 2019-2027 in het verslag van 2021: 3,4 procentpunt, tegenover 2,6 procentpunt in dit verslag). Dit is hoofdzakelijk te wijten aan een overschatting van de impact van de gezondheidscrisis voor het jaar 2021 in het vorige verslag: het bbp werd onderschat terwijl de sociale uitgaven werden overschat. Als gevolg daarvan zijn de sociale uitgaven in procent van het bbp in 2021 lager dan de raming van vorig jaar.

f. De budgettaire kosten van de vergrijzing op lange termijn (2019-2070)

Tabel 8 geeft de evolutie van de totale sociale uitgaven tussen 2019 en 2070 (uitgedrukt in procent van het bbp) en van de budgettaire kosten van de vergrijzing over verschillende periodes (uitgedrukt in procentpunt van het bbp).

We herinneren eraan dat deze resultaten geen voorspellingen zijn, maar vooruitzichten, die zijn opgesteld volgens bepaalde scenario's met hypothesen voor de sleutelparameters. Om die reden worden alternatieve scenario's voorgesteld in sectie 1.3.2 (alternatieve scenario's voor de arbeidsproductiviteit en de werkloosheidsgraad). Sectie 1.3.3 herneemt de belangrijkste resultaten voor de alternatieve demografische scenario's gepresenteerd in de verslagen 2020 en 2021.

Figuur 5 Evolutie van de sociale uitgaven
In % van het bbp

Bron: Studiecommissie voor de Vergrijzing, Verslag 2022.

Tabel 8 Evolutie van de sociale uitgaven en van de budgettaire kosten van de vergrijzing op lange termijn volgens het referentiescenario van juli 2022 en verschil ten opzichte van het scenario van juli 2021
In procent van het bbp en in procentpunt van het bbp

Componenten van de budgettaire kosten van de vergrijzing	Referentiescenario van de SCvV van juli 2022								Verschil met de resultaten van juli 2021			
	2019	2027	2050	2070	2019-2027	2027-2050	2050-2070	2019-2070	2019-2027	2027-2050	2050-2070	2019-2070
	In procent van het bbp				In procentpunt van het bbp							
Pensioenen	10,5	11,9	13,5	13,6	1,4	1,7	0,1	3,1	-0,5	0,2	0,0	-0,3
<i>Werknemersregeling</i>	5,9	7,0	8,3	8,0	1,2	1,3	-0,3	2,1	-0,2	0,1	0,0	-0,1
<i>Zelfstandigenregeling</i>	0,8	1,0	1,3	1,4	0,2	0,4	0,1	0,6	-0,1	0,1	0,0	0,0
<i>Overheidssector^a</i>	3,8	3,8	3,9	4,2	0,1	0,0	0,3	0,4	-0,2	0,0	0,0	-0,2
Gezondheidszorg^b	7,8	8,8	10,5	10,6	1,0	1,7	0,1	2,8	0,1	0,1	0,0	0,2
<i>'Acute' zorg</i>	6,3	7,1	7,7	8,1	0,8	0,6	0,3	1,8	-0,1	0,0	0,0	-0,1
<i>Langdurige zorg</i>	1,5	1,7	2,8	2,6	0,2	1,1	-0,2	1,1	0,2	0,1	0,0	0,3
Arbeidsongeschiktheid^c	2,0	2,3	2,1	2,0	0,4	-0,3	-0,1	0,0	-0,2	0,1	0,0	0,0
Werkloosheid^d	1,3	1,0	0,9	0,8	-0,3	-0,1	-0,1	-0,5	-0,1	0,0	0,0	-0,1
Kinderbijslag	1,4	1,3	1,1	1,0	-0,1	-0,2	-0,1	-0,5	-0,1	0,0	0,0	0,0
Overige sociale uitgaven^e	1,5	1,7	1,6	1,5	0,2	-0,1	-0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Totaal	24,5	27,1	29,7	29,5								
budgettaire kosten van de vergrijzing					2,6	2,6	-0,2	5,0	-0,8	0,5	0,1	-0,2
p.m. lonen van het onderwijzend personeel ^f	3,9	3,8	3,7	3,7	0,0	-0,1	0,0	-0,2	-0,2	0,0	0,1	-0,1

- Inclusief de pensioenen van de overheidsbedrijven ten laste van de overheid (in dat stelsel houden de resultaten die in dit verslag worden voorgesteld geen rekening met de verhoging van de wettelijke pensioenleeftijd) en de IGO.
- Overheidsuitgaven op alle bevoegdheidsniveaus (sociale zekerheid, federale overheid, lokale en de gemeenschappen en gewesten (G&G)) voor acute en langdurige gezondheidszorg, inclusief de Vlaamse Zorgverzekering (0,1 % van het bbp).
De langdurige zorg omvat de thuiszorg, het verblijf van bejaarden in rustoorden, in rust- en verzorgingstehuizen, in psychiatrische verzorgingsinstellingen en in initiatieven voor beschermt wonen alsook sommige uitgaven voor bijstand in het dagelijks leven voor afhankelijke bejaarden. De 'acute' zorg omvat de overige gezondheidszorg.
- Uitkeringen voor moederschap, primaire arbeidsongeschiktheid en invaliditeit.
- Inclusief werkloosheid met bedrijfstoelage, tijdskrediet en loopbaanonderbreking.
- Hoofdzakelijk de uitgaven voor arbeidsongevallen, beroepsziekten, fondsen voor bestaanszekerheid, tegemoetkomingen aan personen met een handicap, leefloon en het overbruggingsrecht voor zelfstandigen.
- Volgens de SCvV-definitie maken de lonen van het onderwijzend personeel geen deel uit van de totale budgettaire kosten van de vergrijzing.

De sociale uitgaven stijgen van 24,5 % van het bbp in 2019 tot 29,5 % van het bbp in 2070. De budgettaire kosten van de vergrijzing bedragen dus 5,0 procentpunt van het bbp tussen 2019 en 2070. Op lange termijn bereikt het gewicht van de sociale uitgaven als percentage van het bbp een maximum van 29,7 % van het bbp in 2049. De budgettaire kosten bereiken 5,2 procentpunt van het bbp tussen 2019 en 2050. De uitgaven voor pensioenen en gezondheidszorg nemen grotendeels toe tot 2040 als gevolg van de uitgesproken vergrijzing van de bevolking. Tussen 2040 en 2050 nemen ze minder sterk toe als gevolg van de meer gematigde verhoging van de afhankelijkheidsratio van ouderen. Herinner dat de pensioenmaatregelen genomen in 2020 en 2021, reeds in het verslag van vorig jaar, leiden tot een verschuiving van het maximum van de sociale uitgaven van 2040 naar 2050.

Het gewicht van de sociale uitgaven als percentage van het bbp vermindert vervolgens licht tussen 2050 en 2070 als gevolg van de dalende uitgaven voor arbeidsongeschiktheid, werkloosheid, kinderbijslag en andere sociale uitgaven. Deze vermindering is het gevolg van de gedeeltelijke welvaartsaanpassing van de uitkeringen, en meer in het bijzonder van de forfaitaire uitkeringen en de minima die een jaarlijkse reële aanpassing krijgen van 1 % hoewel het gemiddeld loon (of productiviteit) in deze periode jaarlijks met 1,5 % stijgt.

In vergelijking met de resultaten van het SCvV-verslag van 2021, liggen de budgettaire kosten van de vergrijzing tussen 2019 en 2070 iets lager in de nieuwe vooruitzichten, namelijk 0,2 procentpunt van het bbp. Dit negatieve verschil is het gevolg van de middellangetermijnperiode 2019-2027 (verschil van

-0,8 procentpunt) en vooral van de overschatting van de gevolgen van de gezondheidscrisis in 2021 (zie punt 1.3.1.e). Tussen 2027 en 2070 zijn de budgettaire kosten van de vergrijzing zelfs hoger dan in het vorige verslag, met name doordat er meer ouderen zijn, hetgeen een opwaartse invloed heeft op de uitgaven voor pensioenen en langdurige zorg. De neerwaartse herziening van de budgettaire kosten van de vergrijzing voor de periode 2019-2027 (-0,8 procentpunt) overheerst dus de opwaartse herziening van de budgettaire kosten van de vergrijzing voor de periode 2027-2070 (+0,6 procentpunt).

g. De budgettaire kosten van de vergrijzing per entiteit

De nationale boekhouding onderscheidt vier beleidsniveaus binnen de gezamenlijke overheid: de federale overheid, de sociale zekerheid, de lagere overheid en de gemeenschappen en de gewesten (G&G). Entiteit I omvat de federale overheid en de sociale zekerheid, Entiteit II de lagere overheid en de gemeenschappen en gewesten (G&G).

De rekeningen per entiteit die in dit deel worden voorgesteld, wijken af van de nationale boekhouding in ESR-termen¹⁸ inzake bepaalde rustpensioenen: de pensioenen geregistreerd in de rekeningen van de lagere overheid en de G&G in de nationale boekhouding zijn opgenomen in de rekening van Entiteit I in de onderstaande tabellen aangezien ze ten laste zijn van de federale overheid.

Naar aanleiding van de zesde staatshervorming worden de uitgaven die verband houden met de overgedragen bevoegdheden in de nationale boekhouding, vanaf de gegevens voor het jaar 2015, in de rekeningen van de G&G opgenomen, los van het feit dat een federale administratie de betaling van bepaalde overgedragen bevoegdheden blijft verzorgen. De sociale uitgaven die zijn overgedragen van Entiteit I naar de G&G hebben betrekking op de uitgaven voor langdurige zorg, bepaalde uitkeringen voor loopbaanonderbreking, kinderbijslag en bepaalde tegemoetkomingen voor personen met een handicap (lijn 'overige sociale uitgaven').

De budgettaire kosten van de vergrijzing van Entiteit I en Entiteit II worden voorgesteld in tabel 10 volgens de SCvV-referentieprojectie. Het aandeel van de sociale uitgaven ten laste van Entiteit I daalt van 93 % in 2014 tot 83 % in 2019 als gevolg van de bevoegdheidsoverdrachten van de zesde staatshervorming. Over de totale projectieperiode, tussen 2019 en 2070, vallen de budgettaire kosten vrijwel volledig onder Entiteit I, die het leeuwendeel van de pensioen- en gezondheidsuitgaven betaalt. Binnen Entiteit II worden de budgettaire kosten van de gezondheidszorg voor bijna twee derde gecompenseerd door een daling van de kosten van de kinderbijslag¹⁹.

¹⁸ Merk op dat de uitgaven m.b.t. de Vlaamse zorgverzekering tot in 2015 in de nationale rekeningen geregistreerd werden in de rekeningen van de sociale zekerheid, maar in deze sectie in de rekeningen van entiteit II worden opgenomen. Vanaf 2016 worden de uitgaven m.b.t. Vlaamse zorgverzekering in de nationale rekeningen geregistreerd in de rekeningen van G&G (entiteit II).

¹⁹ Ter herinnering, de kinderbijslagen zijn forfaitaire uitkeringen die minder snel groeien dan de economische groei.

Tabel 9 De budgettaire kosten van de vergrijzing per entiteit volgens het referentiescenario van de SCvV van juli 2022
In procent van het bbp en in procentpunt van het bbp

Componenten van de budgettaire kosten van de vergrijzing	Referentiescenario van de SCvV van juli 2021									
	Entiteit I					2014-2019			2019-2070	2014-2070
	2014	2019	2027	2050	2070	In procent van het bbp		In procentpunt van het bbp		
Pensioenen	10,2	10,4	11,8	13,4	13,5	0,2	3,1	3,3		
<i>Rustpensioenen van Entiteit II ten laste van de federale overheid^a</i>	1,5	1,5	1,5	1,7	2,0	-0,0	0,5	0,5		
<i>Overige pensioenen van de lagere overheid ten laste van de sociale zekerheid^b</i>	0,5	0,6	0,7	0,7	0,8	0,1	0,2	0,2		
Gezondheidszorg	6,8	5,9	6,8	7,7	7,9	-0,9	2,0	1,1		
<i>'Acute' gezondheidszorg</i>	5,7	5,5	6,3	6,9	7,1	-0,2	1,6	1,4		
<i>Langdurige gezondheidszorg</i>	1,1	0,4	0,5	0,8	0,8	-0,7	0,4	-0,3		
Arbeidsongeschiktheid	1,7	2,0	2,3	2,1	2,0	0,2	0,0	0,2		
Werkloosheid	2,2	1,3	1,0	0,9	0,8	-0,9	-0,5	-1,4		
Kinderbijslag	1,5	0,0	0,0	0,0	0,0	-1,5	0,0	-1,5		
Overige sociale uitgaven	0,9	0,8	0,9	0,8	0,8	-0,1	-0,1	-0,1		
Totaal	23,3	20,4	22,9	24,9	25,0					
Budgettaire kosten van de vergrijzing						-2,9	4,6	1,7		
p.m. lonen van het onderwyzend personeel	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0		

	Entiteit II								
	2014					2019-2070			2014-2070
	2014	2019	2027	2050	2070	In procent van het bbp		In procentpunt van het bbp	
Pensioenen	1,7	1,6	1,6	1,8	2,1	-0,1	0,5	0,4	
<i>Rustpensioenen van Entiteit I ten laste van de federale overheid^a</i>	-1,5	-1,5	-1,5	-1,7	-2,0	0,0	-0,5	-0,5	
Gezondheidszorg	1,0	1,7	1,9	2,7	2,6	0,8	0,8	1,6	
<i>'Acute' gezondheidszorg</i>	0,8	0,8	0,8	0,9	0,9	-0,0	0,2	0,1	
<i>Langdurige gezondheidszorg</i>	0,2	1,0	1,1	1,8	1,7	0,8	0,7	1,5	
Vlaams Zorgfonds	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0	0,1	
Loopbaanonderbreking	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Kinderbijslag	0,1	1,4	1,3	1,1	1,0	1,4	-0,5	0,9	
Overige sociale uitgaven	0,4	0,7	0,8	0,8	0,7	0,3	0,0	0,3	
Totaal	1,7	4,1	4,2	4,8	4,5				
Budgettaire kosten van de vergrijzing						2,3	0,4	2,8	
p.m. lonen van het onderwyzend personeel	3,9	3,9	3,8	3,7	3,7	0,0	-0,2	-0,2	

a. Het betreft rustpensioenen die volgens de nationale boekhouding opgenomen zijn in de rekeningen van de G&G en de lagere overheid (Entiteit II), maar die in werkelijkheid door de federale overheid worden betaald. In de boekhouding per entiteit worden ze uit de pensioenen van Entiteit II genomen en toegevoegd aan de pensioenen van Entiteit I.

b. Het betreft rust- en overlevingspensioenen van de lagere overheid die in de rekening van de sociale zekerheid zijn opgenomen volgens de nationale boekhouding en die in werkelijkheid door de sociale zekerheid worden betaald. Die blijven dus verrekend in Entiteit I volgens de boekhouding per entiteit.

Naar aanleiding van de bevoegdheidsoverdracht in het kader van de zesde staatshervorming zijn dotaties of financieringen van de sociale uitgaven van Entiteit I naar Entiteit II gekomen, die in volgende tabel zijn voorgesteld. Die dotaties worden per hypothese geprojecteerd bij ongewijzigde wetgeving op lange termijn. Als gevolg van een gewijzigde manier van boeking in de nationale rekeningen, wordt de responsabiliseringsbijdrage van de G&G in mindering gebracht van de dotaties van Entiteit I naar Entiteit II. De netto dotaties van Entiteit I naar Entiteit II bedragen 2,8 % van het bbp in 2019 en 2,4 % in 2070.

Entiteit II verricht ook een financiële overdracht naar entiteit I (0,5 % van het bbp in 2070) om de rust- en overlevingspensioenen van lokale overheden die effectief door entiteit I worden betaald, gedeeltelijk te financieren (0,8 % van het bbp in 2070).

Tabel 10 Andere financiële overdrachten met betrekking tot de sociale uitgaven tussen entiteiten volgens het referentiescenario van de SCvV van juli 2022
 In procent van het bbp en in procentpunt van het bbp

	Referentiescenario SCvV van juli 2022							
	2014	2019	2027	2050	2070	2014-2019	2019-2070	2014-2070
	In procent van het bbp					In procentpunt van het bbp		
Van Entiteit I naar Entiteit II								
dotaties in het kader van de overdracht van bevoegdheden met betrekking tot de sociale uitgaven -zesde staatsvorming	0,0	2,8	2,7	2,8	2,6	2,8	-0,2	2,6
min de responsabiliseringsbijdrage van de G&G (die bijdraagt tot de financiering van de rustpensioenen van Entiteit II ten laste van Entiteit I)	0,0	0,0	-0,2	-0,2	-0,2	0,0	-0,2	-0,2
Totaal	0,0	2,8	2,5	2,6	2,4	2,8	-0,4	2,4
Van Entiteit II naar Entiteit I								
Ontvangsten (effectieve werkgeversbijdragen van de lagere overheid aan de sociale zekerheid (die bijdraagt tot de financiering van de rust- en overlevingspensioenen van de lagere overheid ten laste van de sociale zekerheid))	0,4	0,4	0,4	0,5	0,5	0,0	0,1	0,1
P.m. uitgaven								
1) Rustpensioenen van Entiteit II ten laste van Entiteit I	1,5	1,5	1,5	1,7	2,0	0,0	0,5	0,5
2) Rust- en overlevingspensioenen van de lagere overheid ten laste van de sociale zekerheid	0,5	0,6	0,7	0,7	0,8	0,1	0,2	0,2

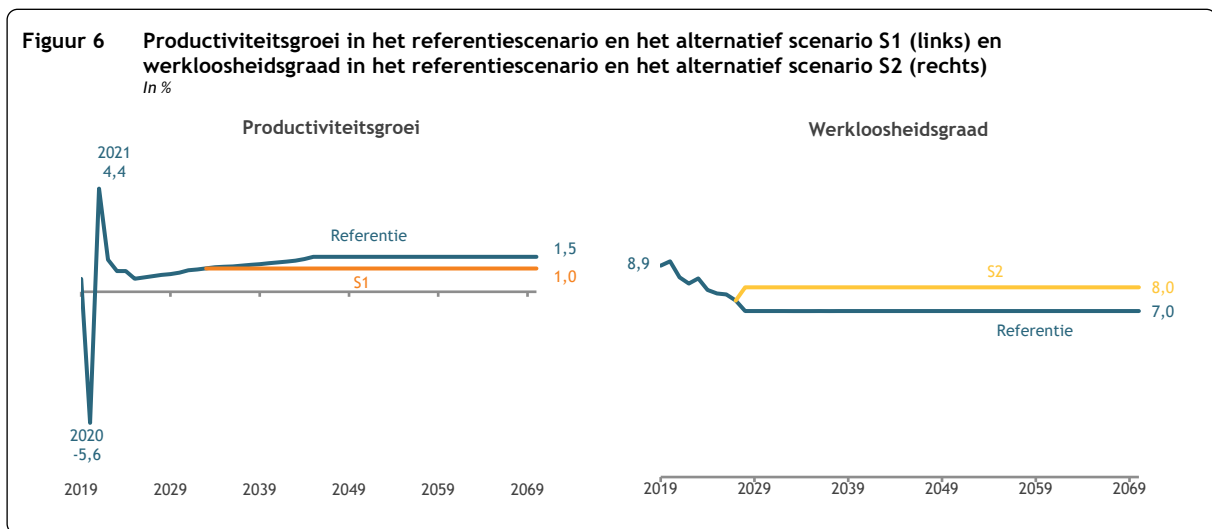
1.3.2. Alternatieve macro-economische scenario's

In dit verslag worden drie alternatieve macro-economische scenario's voor de lange termijn gepresenteerd, waarbij de macro-economische context op middellange termijn identiek is aan die van het referentiescenario. In deze drie alternatieve scenario's worden alleen bepaalde macro-economische hypothesen met betrekking tot de lange termijn gewijzigd. Alle andere hypothesen, namelijk de demografische en sociaal-economische hypothesen en de hypothesen inzake sociaal beleid, blijven ongewijzigd ten opzichte van het referentiescenario.

Het eerste scenario, S1, gaat uit van een lagere jaarlijkse productiviteitsgroei op lange termijn: 1 % in plaats van 1,5 % in het referentiescenario. De productiviteitswinsten zijn identiek aan die in het referentiescenario tot het jaar 2033, wanneer de productiviteitsgroei 1 % bereikt. De productiviteitswinsten blijven dan in dit S1-scenario constant op 1 % per jaar tot 2070, terwijl zij in het referentie-

scenario blijven toenemen tot 1,5 % per jaar in 2045 (zie figuur 6, linkerzijde), waarbij alle andere hypothesen ongewijzigd blijven.

In het tweede scenario, S2, wijzigt de hypothese van de structurele werkloosheid op lange termijn (volgens het administratieve concept). Uitgaande van een werkloosheidsgraad van 7,4 % in 2027, stijgt hij tot 8 % in 2028 en blijft vervolgens constant op dat niveau, terwijl de werkloosheidsgraad in het referentiescenario daalt naar 7 % in 2028 (zie figuur 6, rechterzijde), waarbij alle andere veronderstellingen ongewijzigd blijven. Het derde scenario ten slotte, S3, combineert de veronderstellingen van de scenario's S1 en S2, d.w.z. een jaarlijkse productiviteitsstijging van 1 % op lange termijn en een werkloosheidsgraad van 8 %.

a. De macro-economische omgeving

De macro-economische omgeving van de basisprojectie en van de drie alternatieve scenario's wordt in tabel 11 weergegeven voor de gehele periode (2020-2070) en voor twee deelperioden (2020-2050 en 2051-2070).

In het lagere arbeidsproductiviteitsgroeiscenario S1 bedraagt de productiviteitsgroei tussen 2020 en 2050 gemiddeld 0,8 % per jaar, 0,2 procentpunt minder dan in het referentiescenario. In de daaropvolgende periode, tussen 2051 en 2070, is de gemiddelde jaarlijkse productiviteitswinst in scenario S1 veel lager (1 %) dan in het referentiescenario (1,5 %). Over de gehele periode 2020-2070 is de gemiddelde jaarlijkse productiviteitsgroei 0,3 procentpunt lager dan in het referentiescenario (0,9 % in plaats van 1,2 %). Bij ongewijzigde werkgelegenheid leiden deze lagere productiviteitswinsten in scenario S1 tot een bbp dat in 2050 4,0 % lager ligt dan in het referentiescenario en in 2070 13,1 % lager ligt.

Scenario S2 gaat uit van een werkloosheidsgraad van 8 % in 2028, in plaats van 7 % in het referentiescenario. De werkgelegenheid groeit in scenario S2 minder snel dan in de basisprojectie en het bbp-niveau ligt in 2070 1,1 % lager.

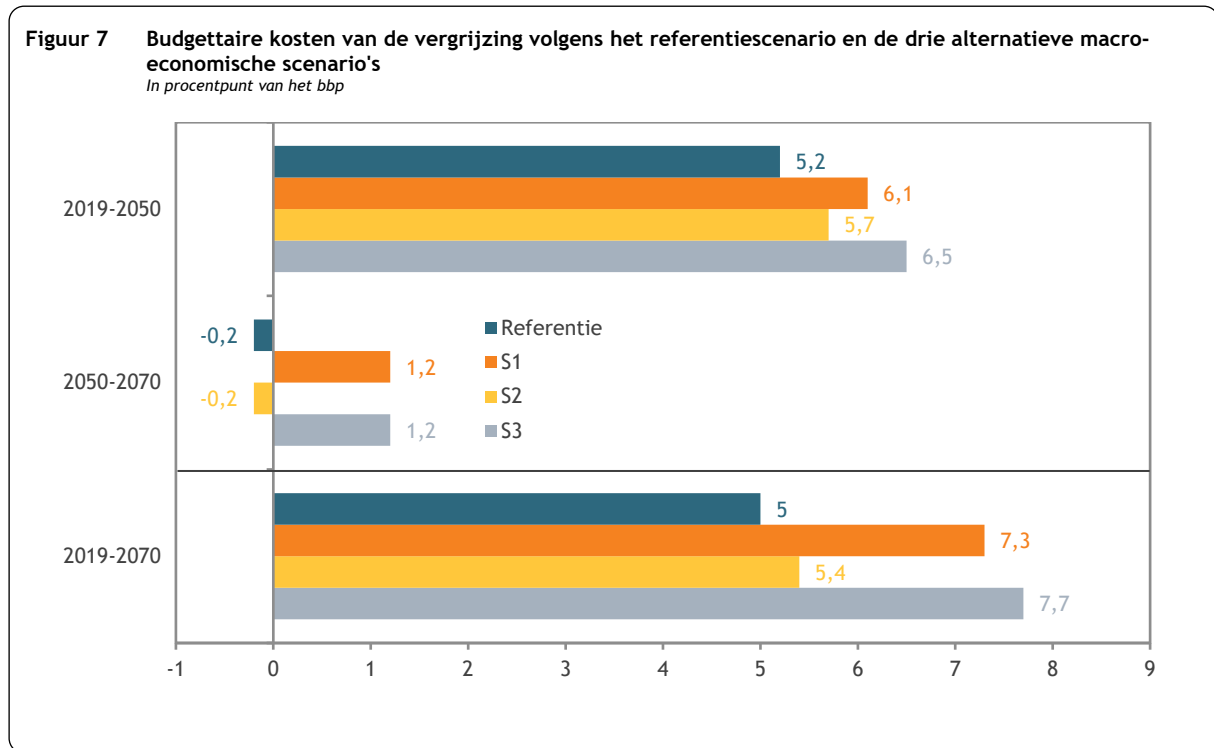
Scenario S3 combineert de twee vorige alternatieve scenario's (lagere productiviteitsgroei en hogere werkloosheid dan in het referentiescenario). In vergelijking met de resultaten van het referentiescenario komt het bbp in 2050 6,0 % en in 2070 14,9 % lager uit.

Tabel 11 Macro-economische projectie 2020-2070, referentiescenario en alternatieve macro-economische scenario's
In %

	Gemiddelde jaarlijkse reële groeivoet, in %			Niveau, verschil t.o.v. het referentiescenario in %	
	2020-2050	2051-2070	2020-2070	2050	2070
Werkgelegenheid					
Referentie	0,3	0,1	0,2		
S1	0,3	0,1	0,2	0,0	0,0
S2	0,3	0,1	0,2	-1,1	-1,1
S3	0,3	0,1	0,2	-1,1	-1,1
Productiviteit per arbeidsplaats					
Referentie	1,0	1,5	1,2		
S1	0,8	1,0	0,9	-5,0	-14,0
S2	1,0	1,5	1,2	0,0	0,0
S3	0,8	1,0	0,9	-5,0	-14,0
Bbp					
Referentie	1,3	1,6	1,4		
S1	1,2	1,1	1,1	-5,0	-14,0
S2	1,3	1,6	1,4	-1,1	-1,1
S3	1,1	1,1	1,1	-6,0	-14,9

b. De budgettaire kosten van de vergrijzing

Figuur 7 illustreert de budgettaire kosten van de vergrijzing volgens het referentiescenario en de drie alternatieve macro-economische scenario's voor de periodes 2019-2050, 2050-2070 en 2019-2070.

In scenario S1 met lagere productiviteitsgroei liggen de budgettaire kosten van de vergrijzing tussen 2019 en 2050 0,9 procentpunt van het bbp hoger dan in het referentiescenario (zij bedragen 6,1 procentpunt van het bbp in plaats van 5,2 procentpunt) als gevolg van de lagere bbp-groei. Tussen 2050 en 2070 is het verschil in budgettaire kosten van de vergrijzing ten opzichte van het referentiescenario nog groter, namelijk +1,4 procentpunt van het bbp (1,2 procentpunt scenario S1 in plaats van -0,2 procentpunt het referentiescenario) als gevolg van de aanzienlijke daling van het bbp. Globaal genomen nemen de budgettaire kosten van de vergrijzing over de gehele projectieperiode met 2,3 procentpunt van het bbp toe ten opzichte van het referentiescenario: tussen 2019 en 2070 bedragen zij 7,3 procentpunt van het bbp in plaats van 5,0 procentpunt.

Scenario S2 kent een hogere werkloosheidsgraad (8 % vanaf 2028) dan het referentiescenario (7 %), hetgeen tussen 2019 en 2070 tot hogere budgettaire kosten van de vergrijzing leidt dan in het referentiescenario (5,4 procentpunt van het bbp in plaats van 5,0 procentpunt).

Scenario S3, ten slotte, combineert de veronderstellingen van de scenario's S1 en S2. De budgettaire kosten van de vergrijzing bedragen 6,5 procentpunt van het bbp tussen 2019 en 2050 en 1,2 procentpunt tussen 2050 en 2070, d.w.z. 7,7 procentpunt over de gehele projectieperiode (tegen 5,0 procentpunt van het bbp in het referentiescenario).

De volgende tabel toont de budgettaire kosten van de vergrijzing per type sociale uitkering tussen 2019 en 2070 volgens de drie alternatieve macro-economische scenario's, alsook de afwijkingen ten opzichte van het referentiescenario voor het verslag van de SCvV van 2022.

Tabel 12 Budgettaire kosten van de vergrijzing tussen 2019 en 2070 volgens de alternatieve macro-economische scenario's en verschil met de referentieprojectie van juli 2022
In procentpunt van het bbp

Componenten van de budgettaire kosten van de vergrijzing	Referentie	S1	S2	S3	Vershil S1-referentie	Vershil S2-referentie	Vershil S3-referentie
Pensioenen	3,1	4,6	3,3	4,8	1,5	0,1	1,6
- werknemersregeling	2,1	3,3	2,2	3,4	1,2	0,1	1,3
- zelfstandigenregeling	0,6	0,8	0,6	0,8	0,2	0,0	0,2
- overheidssector ^a	0,4	0,5	0,4	0,5	0,1	0,0	0,1
Gezondheidszorg ^b	2,8	3,3	3,0	3,5	0,5	0,1	0,6
- 'acute' zorg	1,8	1,9	1,9	2,0	0,2	0,1	0,3
- langdurige zorg	1,1	1,4	1,1	1,4	0,3	0,0	0,3
Arbeidsongeschiktheid ^c	0,0	0,1	0,0	0,1	0,1	0,0	0,1
Werkloosheid ^d	-0,5	-0,4	-0,4	-0,3	0,1	0,1	0,2
Kinderbijslag	-0,5	-0,5	-0,5	-0,5	-0,0	0,0	0,0
Overige sociale uitgaven ^e	-0,0	0,1	-0,0	0,1	0,1	0,0	0,1
Totaal	5,0	7,3	5,4	7,7	2,3	0,4	2,7
p.m. lonen van het onderwijzend personeel ^f	-0,2	-0,2	-0,1	-0,1	-0,0	0,0	0,0

- Inclusief de pensioenen van de overheidsbedrijven ten laste van de overheid (in dat stelsel houden de resultaten die in dit verslag worden voorgesteld geen rekening met de verhoging van de wettelijke pensioenleeftijd) en de IGO.
- Overheidsuitgaven voor (acute en langdurige) gezondheidszorg.
- Uitkeringen voor moederschap, primaire arbeidsongeschiktheid en invaliditeit.
- Inclusief werkloosheid met bedrijfstoeslag, tijdskrediet en loopbaanonderbreking.
- Vooral de uitgaven voor arbeidsongevallen, beroepsziekten, Fonds voor bestaanszekerheid (uitsluitend het deel dat onder de sociale zekerheid valt volgens de ESR2010-principes), tegemoetkomingen aan personen met een handicap, leefloon en het overbruggingsrecht voor zelfstandigen.
- Volgens de SCvV-definitie maken de lonen van het onderwijzend personeel geen deel uit van de totale budgettaire kosten van de vergrijzing.

Het S1-scenario van lagere productiviteitsgroei resulteert in een lager bbp dan in het referentiescenario, waardoor de last van alle sociale uitgaven toeneemt. Deze stijging van de budgettaire kosten van de vergrijzing manifesteert zich vooral in de uitgaven voor pensioenen en gezondheidszorg. Het effect van een verandering in de productiviteitsgroei vertaalt zich slechts langzaam in de pensioenuitgaven, terwijl het een onmiddellijke impact op het bbp heeft (zie kader 3 van het SCvV-verslag van 2018). Ook kan worden opgemerkt dat de elasticiteit van de acute gezondheidszorguitgaven ten opzichte van het bbp iets lager is dan 1. Dit impliceert dat een vermindering van het bbp leidt tot een vermindering van deze uitgaven die kleiner is dan de vermindering van het bbp. Dit resulteert in een toename van het gewicht van deze uitgaven uitgedrukt als percentage van het bbp.

Het S2-scenario met een hogere werkloosheid leidt tot een stijging van de werkloosheidsuitgaven door een toename van het aantal werklozen en tot een lagere economische groei waardoor het gewicht van alle sociale uitgaven als percentage van het bbp toeneemt, vergeleken met het referentiescenario.

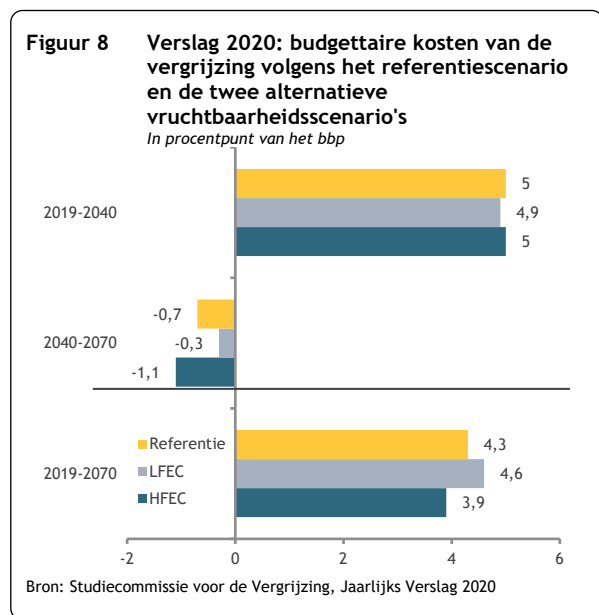
Er kan ook opgemerkt worden dat de variatie in de budgettaire kosten van de vergrijzing, die voortvloeit uit een variatie in de gemiddelde jaarlijkse groei van de productiviteit of een variatie in de werkloosheidsgraad op lange termijn vrijwel lineair is. Bij benadering kan dus, op basis van de

resultaten van de alternatieve scenario's, worden gesteld dat een vermindering van de gemiddelde jaarlijkse productiviteitsgroei met 0,1 procentpunt tussen 2020 en 2070 zou leiden tot een stijging van de budgettaire kosten met ongeveer 0,8 procentpunt van het bbp tussen 2019 en 2070. Of ook, dat een stijging van de werkloosheidsgraad met 0,1 procentpunt de budgettaire kosten tussen 2019 en 2070 met 0,04 procentpunt van het bbp zou doen toenemen.

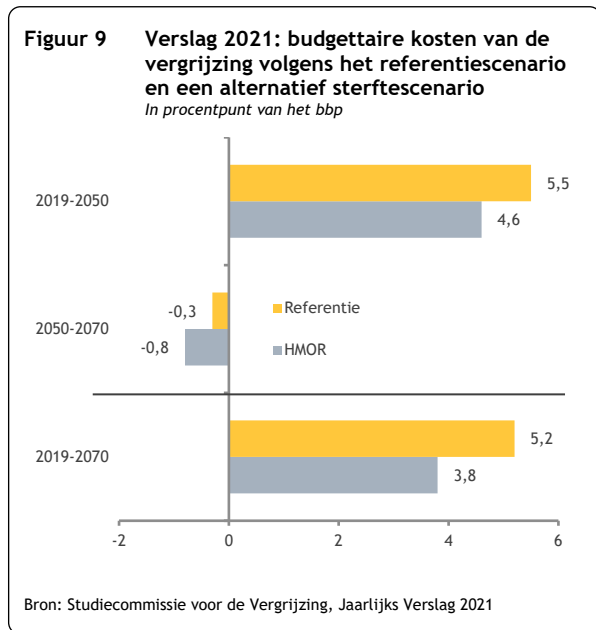
1.3.3. Alternatieve demografische scenario's in de twee vorige verslagen

In het SCvV-verslag 2020 werd de impact van twee alternatieve vruchtbaarheidsscenario's op de budgettaire kosten van de vergrijzing gepresenteerd (een lage vruchtbaarheid LFEC en een hoge vruchtbaarheid HFEC). In het verslag van 2021 zijn alternatieve langetermijnsenario's voor de levensverwachting en het internationaal migratiesaldo geanalyseerd. Daarom is beslist om hier niet opnieuw de gevolgen van de demografische scenario's voor de budgettaire kosten van de vergrijzing te evalueren. De belangrijkste resultaten van deze analyses blijven geldig en geïnteresseerde lezers kunnen de gedetailleerde analyse van deze scenario's lezen in de SCvV-verslagen van 2020 en 2021. Hieronder staan de belangrijkste mechanismen en resultaten.

- In deze alternatieve scenario's van hoge en lage vruchtbaarheid HFEC en LFEC (SCvV-verslag van 2020) verlichten/verzwaren de budgettaire kosten van de vergrijzing tussen 2019 en 2070 respectievelijk met -0,4 en +0,3 procentpunt van het bbp ten opzichte van het referentiescenario (figuur 8). Deze verschillen vloeien voort uit de verschillende bbp-groei in de twee scenario's. In het scenario van hoge vruchtbaarheid biedt een grotere beroepsbevolking als gevolg van een toename van het aantal geboorten betere vooruitzichten voor de economische groei en het omgekeerde geldt in het scenario van lage vruchtbaarheid. Merk op dat de uitgaven voor kinderbijslag en kraamgeld in de scenario's HFEC/LFEC toenemen/afnemen in procent van het bbp, maar het effect van het bbp in de noemer niet volledig compenseren. Merk ook op dat een wijziging in de vruchtbaarheidshypothese een vrij matige impact heeft op de budgettaire kosten van de vergrijzing en zich pas doet voelen op lange termijn, in de periode 2040-2070 (wanneer de kinderen de arbeidsleeftijd hebben bereikt).

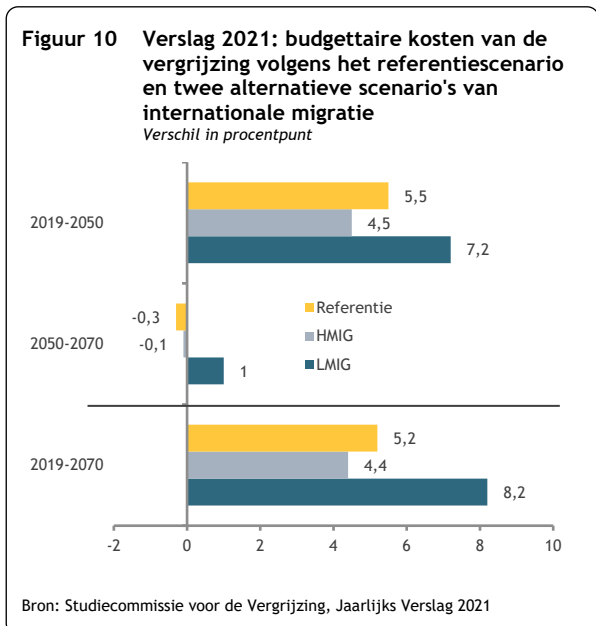
- In het alternatieve sterftescenario, dat in het SCvV-verslag van 2021 (HMOR) wordt gepresenteerd, wordt ervan uitgegaan dat de levensverwachting bij de geboorte blijft toenemen, maar trager dan in het referentiescenario (figuur 9). Concreet betekent dit scenario een verhoging van de sterftequotiënten per leeftijd (vanaf 67 jaar) om de levensverwachting met 2 jaar te verminderen ten opzichte van de levensverwachting in 2070 in het referentiescenario. Daardoor dalen de budgettaire kosten van de vergrijzing tussen 2019 en 2070 met 1,4 procentpunt ten opzichte van het referentiescenario. Deze daling van de budgettaire kosten van de vergrijzing is te verklaren door lagere uitgaven voor pensioenen en langdurige zorg in een scenario met een hoger sterftecijfer.

- Het SCvV-verslag van 2021 bevatte ook twee alternatieve scenario's voor internationale migratie. In een eerste scenario (HMIG) wordt het migratiesaldo (verschil tussen immigratie en emigratie) bepaald door het hoogste niveau dat gemiddeld sinds 1992 is bereikt, d.w.z. een saldo van 63 000 personen per jaar. In het tweede scenario (LMIG) daarentegen werd uitgegaan van een migratiesaldo van 6 900 personen per jaar, wat overeenkomt met de laagste niveaus sinds 1992.

Het scenario met een hoger migratiesaldo HMIG leidt tot een vermindering van de budgettaire kosten van de vergrijzing met 0,8 procentpunt van het bbp tussen 2019 en 2070 (figuur 10). In dit scenario wordt de stijging van de sociale uitgaven, die het gevolg is van een groter aantal uitkeringsgerechtigden, meer dan gecompenseerd door een hoger bbp. Dit vermindert het gewicht van alle sociale uitgaven in procent van het bbp.

In het scenario met een lager migratiesaldo LMIG zijn de sociale uitgaven lager dan in het referentiescenario, maar het gewicht ervan in procent van het bbp is veel groter wegens een veel lager bbp. De budgettaire kosten van de vergrijzing tussen 2019 en 2070 bedragen 8,2 procentpunt van het bbp, dat is 3 procentpunt meer dan in het referentiescenario.

Om de impact van de varianten van internationale migratie goed te begrijpen, is het van belang voor ogen te houden dat het macro-economische model op lange termijn dat voor de vooruitzichten inzake de sociale uitgaven wordt gebruikt, een aanbodmodel is volgens de economische langetermijntheorie. Zodra de werkloosheidsgraad zijn structureel niveau op lange termijn heeft bereikt, blijft deze constant en wordt de evolutie van de werkgelegenheid gestuurd door het arbeidsaanbod, d.w.z. de beroepsbevolking. In de demografische varianten blijven, volgens de economische langetermijntheorie, de activiteitsgraad en de werkloosheidsgraad dezelfde als in het referentiescenario. De procentuele verandering in de bevolking van 18 tot 66 jaar leidt dus tot eenzelfde procentuele verandering in de beroepsbevolking, de werkloosheid en de werkgelegenheid. Bij ongewijzigde productiviteitswinsten ten opzichte van het referentiescenario leidt de verandering in de werkgelegenheid tot een verandering in het bbp. Een hogere/lagere migratie zal dus leiden tot een toename/afname van de bevolking op arbeidsleeftijd, en bijgevolg tot een toename/afname van de beroepsbevolking en het bbp.

FOCUS - WERKGELEGENHEIDSGRAAD

Belang van definities en statistische bronnen bij de keuze van een cijferdoelstelling

Inleiding

In deze focus buigt de SCvV zich over de werkgelegenheidsgraad²⁰, aangezien dit een belangrijke parameter is voor de pensioenen, zowel vanuit het oogpunt van hun financiële als van hun sociale houdbaarheid. Enerzijds maakt de toename van de werkgelegenheidsgraad het mogelijk de bbp-groei te ondersteunen en de budgettaire kosten van de vergrijzing, uitgedrukt in procent van het bbp, te verlichten. Anderzijds zullen personen die tijdens hun beroepsloopbaan hebben gewerkt een hoger pensioen hebben dan zij die niet of minder hebben gewerkt.

De Europese Unie heeft in 2017 de Europese pijler van sociale rechten afgekondigd, waarin 20 grondbeginselen²¹ zijn vastgelegd voor een sterk sociaal Europa dat rechtvaardig en inclusief is en ten volle kansen biedt in de 21e eeuw. In maart 2021 heeft de Europese Commissie een actieplan voor de uitvoering van deze pijler gepresenteerd. Het actieplan is goedgekeurd tijdens de sociale top van Porto op 7 mei 2021 en omvat een werkgelegenheidsgraad van 78 % voor de leeftijdsgroep van 20-64 jaar in 2030 voor alle EU-lidstaten samen. Bovendien heeft de Europese Commissie een oefening uitgevoerd waarin ze mogelijke nationale doelstellingen bepaalt die samen toelaten om de Europese doelstelling te behalen: deze doelstelling is voor België vastgesteld op 76,5 %.

België liep voor op de Europese doelstellingen, aangezien de Belgische regering in haar regeerakkoord van 30 september 2020²² al ambitieuzer was met een werkzaamheidsgraad van 80 % voor de 20-64-jarigen tegen 2030. Vervolgens heeft de regering andere nationale subdoelstellingen vastgesteld, waaronder een werkzaamheidsgraad van 68,8 % voor de 55-64-jarigen.

Deze cijferdoelstellingen voor de werkgelegenheidsgraad roepen een aantal methodologische vragen op die gevolgen hebben voor de interpretatie van deze doelstellingen. Waarom wordt gespecificeerd dat het gaat om de werkgelegenheidsgraad voor de leeftijdsgroep 20-64 jaar (55-64 jaar)? Hoe wordt een werkgelegenheidsgraad berekend? Welke gegevens worden daarvoor gebruikt?

In de delen A en B van deze focus wordt getracht een antwoord te geven op deze vragen over de meting van de werkgelegenheidsgraad, zowel in de werkzaamheden van de SCvV (en FPB-modellen) als

²⁰ Een andere term die gebruikt wordt voor werkgelegenheidsgraad is werkzaamheidsgraad (zie bijvoorbeeld <https://www.vlaanderen.be/statistiek-vlaanderen/arbeid/werkzaamheidsgraad/metadata-werkzaamheidsgraad>). In het vergrijzingsrapport wordt doorgaans de term werkgelegenheid gebruikt.

²¹ Deze beginselen gaan van levenslang leren tot toegang tot essentiële diensten zoals water en gelijke kansen. Zie https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/economy-works-people/jobs-growth-and-investment/european-pillar-social-rights/european-pillar-social-rights-20-principles_nl

²² https://www.belgium.be/sites/default/files/Regeerakkoord_2020.pdf

buiten de SCvV. Deel C vergelijkt de doelstellingen voor 2030 met de resultaten van het projectiemodel van de SCvV, namelijk het Maltese-model van het FPB.

A. Twee verschillende statistische bronnen

De meting van de werkgelegenheid en de werkloosheid, of van een andere sociaal-economische categorie, kan gebeuren aan de hand van twee verschillende statistische bronnen: enquêtegegevens (met name de enquête naar de arbeidskrachten) of administratieve gegevens. De beroepsbevolking is de som van de werkenden en de werklozen die in het land wonen (zie onderstaand schema).

Statistieken van de enquête naar de arbeidskrachten

De enquête naar de arbeidskrachten is de Europese referentie-enquête in het kader van de arbeidsmarkt. In België organiseert Statbel deze enquête aan de hand van een steekproef van de bevolking die in het land woont en op basis van individuele interviews. Vervolgens wordt ze bezorgd aan Eurostat, dat het methodologisch kader heeft vastgesteld. Deze statistische bron is het meest geschikt om internationale vergelijkingen te maken. Van meet af aan dient te worden opgemerkt dat de doelstellingen voor de werkgelegenheidsgraad voor 2030, die zowel door de Europese Unie (EU) als door de Belgische regering zijn vastgesteld, gebaseerd zijn op de statistieken van de enquête naar de arbeidskrachten.

De definities van werkgelegenheid en werkloosheid die in deze enquête worden gebruikt, zijn die van het Internationaal Arbeidsbureau (IAB). Een persoon wordt als werkende geteld zodra hij of zij aangeeft gedurende een referentieweek ten minste één uur betaald werk te hebben verricht. Personen die tijdelijk niet aan het werk waren om een specifieke reden (bijvoorbeeld vakantie, maar met uitzondering van personen met een volledige loopbaanonderbreking sinds meer dan drie maanden) worden ook meegeteld in het aantal werkenden.

Een persoon wordt als werkloos geregistreerd indien hij of zij aan de volgende drie voorwaarden voldoet: (1) geen werk hebben tijdens de referentieweek, (2) beschikbaar zijn voor de arbeidsmarkt (klaar om te werken binnen twee weken na de referentieweek) en (3) actief zoeken naar werk (specifieke stappen ondernemen in de vier weken voorafgaand aan de enquête of binnen de drie maanden na de enquête beginnen te werken).

Merk op dat vanaf de enquête van 2021 personen die langer dan drie maanden tijdelijk werkloos zijn, niet langer als werkenden worden geteld, maar als werklozen of inactieven (afhankelijk van hun antwoorden met betrekking tot het zoeken naar werk of de beschikbaarheid voor de arbeidsmarkt).

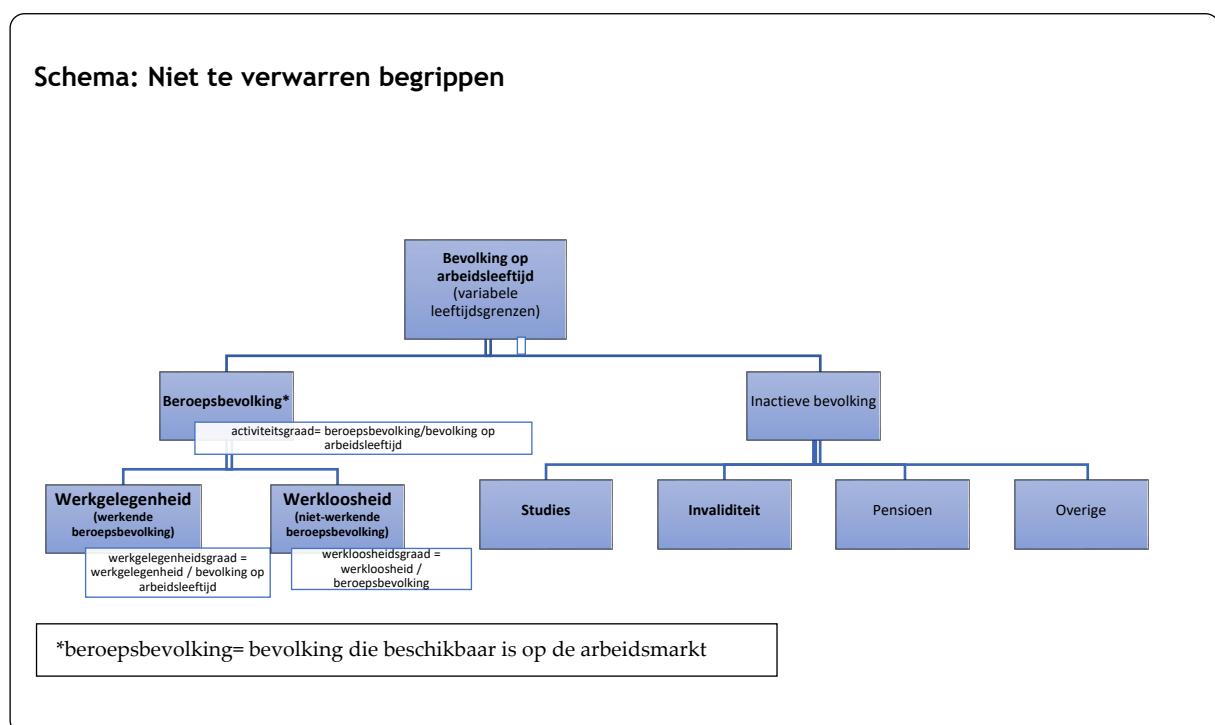
Administratieve statistieken

Vergeleken met de enquêtegegevens zijn de administratieve statistieken volledig. De vooruitzichten van de SCvV zijn gebaseerd op deze gegevens omdat ze de analyse van een aantal zeer gedetailleerde kenmerken mogelijk maken en bijgevolg de meest geschikte basis vormen voor de simulatie van de evolutie van de sociale uitgaven en de arbeidsreserve op middellange en lange termijn. Bovendien zijn de macro-economische projectiemodellen van het FPB gebaseerd op gegevens uit de nationale boekhouding, die de binnenlandse werkgelegenheid berekent op basis van administratieve gegevens

van de sociaizekerheidsinstellingen (RSZ, RSZV, RVA²³...), waarbij een schatting van zwartwerk wordt toegevoegd. De aldus getelde binnenlandse werkgelegenheid komt overeen met het aantal personen dat op Belgisch grondgebied werkzaam is, ongeacht of deze werkenden in België wonen.

Om de beroepsbevolking te verkrijgen, d.w.z. de werkenden en de werklozen die in België wonen, moet eerst de 'nationale' werkgelegenheid worden gemeten en niet de binnenlandse werkgelegenheid. De nationale werkgelegenheid is binnenlandse werkgelegenheid plus uitgaande grensarbeiders (die werknemers van internationale instellingen die in België wonen omvatten)²⁴ en min inkomende grensarbeiders²⁵. De som van de nationale werkgelegenheid en werkloosheid levert dan de beroepsbevolking op.

De werklozen omvat alle personen die als werkzoekende zijn ingeschreven (met inbegrip van werklozen met bedrijfstoelag die werkzoekend zijn) bij de gewestelijke diensten voor arbeidsbemiddeling, alsook oudere werklozen met de maximale vrijstelling (een regeling die geleidelijk wordt afgeschaft). We benadrukken dat tot 2014, het aantal werklozen met een bedrijfstoelag die werk zochten vrij laag was. Dit aantal neemt langzaam toe na de koninklijke besluiten die in juli 2015 zijn uitgevaardigd en die de inschrijving als werkzoekende geleidelijk verplicht stellen. Er zijn echter nog vrijstellingen mogelijk, afhankelijk van de lengte van de loopbaan.

²³ Voor werknemers van plaatselijke werkgelegenheidsagentschappen (PWA's).

²⁴ Personen die in België wonen maar in een ander land werken (internationale instellingen worden als buitenland beschouwd).

²⁵ Personen die in België werken maar in een ander land wonen.

B. Definities van de werkgelegenheidsgraad

Totale werkgelegenheidsgraad

De totale werkgelegenheidsgraad wordt berekend als de verhouding tussen de totale werkgelegenheid en de bevolking op arbeidsleeftijd. De totale werkgelegenheid is het totale aantal werkenden (alle leeftijden, geslachten en stelsels).

$$\text{Totale werkgelegenheidsgraad} = \frac{\text{totale werkgelegenheid}}{\text{bevolking op arbeidsleeftijd}}$$

Voor het Internationaal Arbeidsbureau "wordt, om de internationale vergelijkbaarheid te bevorderen, de bevolking op arbeidsleeftijd vaak gedefinieerd als alle personen van 15 jaar en ouder, maar dit kan van land tot land verschillen, afhankelijk van de nationale wetgeving en praktijken. Ook hebben bepaalde landen een bovengrens..."²⁶. De boven- en ondergrens van de leeftijd kunnen dus verschillen.

Traditioneel ligt de bevolking op arbeidsleeftijd in Europa tussen 15 en 64 jaar. In veel Europese landen is de arbeidsparticipatie van 15- tot 19-jarigen echter aanzienlijk gedaald als gevolg van de verlenging van het aantal studiejaren. De bevolking op arbeidsleeftijd wordt dus soms herleid tot de bevolking van 20 tot 64 jaar. Anderzijds was de bovengrens van 64 jaar gebaseerd op de wettelijke pensioenleeftijd van 65 jaar die in Europa gebruikelijk was. De afgelopen tien jaar is deze wettelijke leeftijd in verschillende EU-landen verhoogd (of zal dat in de toekomst gebeuren), waaronder België (66 jaar in 2025 en 67 jaar in 2030). De bevolking op arbeidsleeftijd kan dus ook worden uitgebreid, soms tot 69 jaar en ouder.

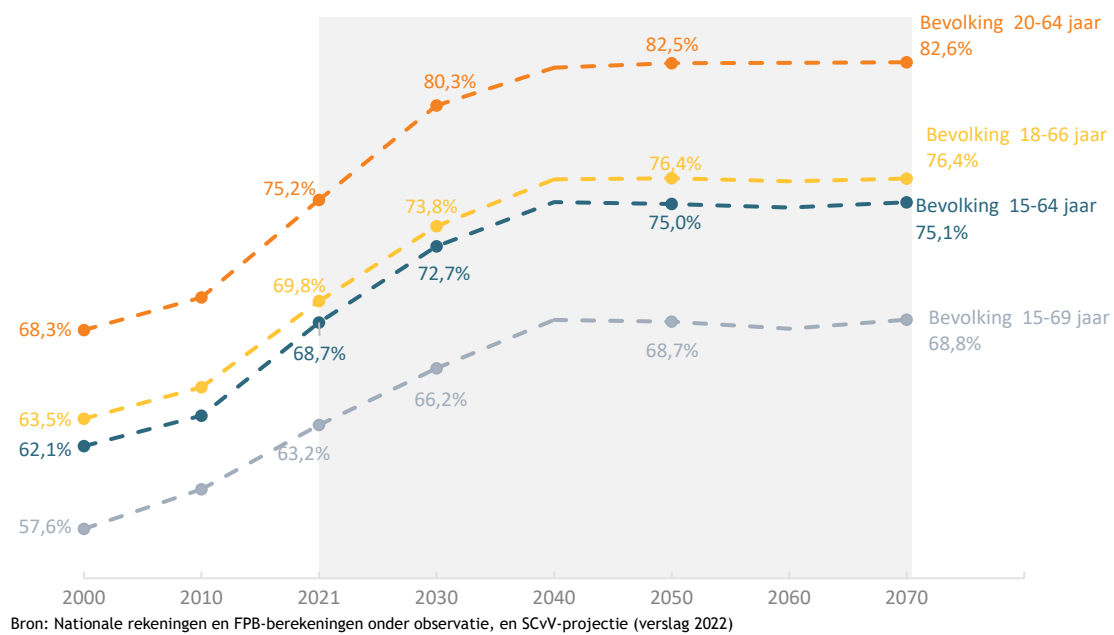
Ook kan de meest passende definitie van de bevolking op arbeidsleeftijd voor het land in kwestie worden gekozen. Wat België betreft, heeft de Studiecommissie voor de Vergrijzing de bevolking van 18 tot 66 jaar²⁷ genomen op basis van de leerplicht (tot en met 17 jaar) en de wettelijke pensioenleeftijd (67 jaar vanaf 2030).

De keuze van de noemer bij de berekening van de totale werkgelegenheidsgraad leidt bijgevolg tot aanzienlijke verschillen in de werkgelegenheidsgraden, zoals geïllustreerd in figuur 11 gebaseerd op administratieve gegevens. De niveauverschillen tussen de verschillende berekende werkgelegenheidsgraden kunnen in de loop van de tijd ook groter of kleiner worden. Gezien de tijdshorizon van de vermelde werkgelegenheidsdoelstellingen, beperken wij de bespreking van de figuur tot 2030 (tussen 2030 en 2070 zijn de evoluties van de verschillende werkgelegenheidsgraden vrij gelijklopend).

²⁶ <https://ilostat.ilo.org/fr/resources/concepts-and-definitions/description-employment-to-population-ratio/>

²⁷ Merk op dat in de Economische vooruitzichten van het FPB de bevolking op arbeidsleeftijd de bevolking van 15 tot 64 jaar is.

Figuur 11 Totale werkgelegenheidsgraad: totale werkgelegenheid in de teller en bevolking op arbeidsleeftijd volgens verschillende definities in de noemer - administratieve gegevens en projecties van SCvV 2022 (laatst geobserveerd jaar 2021)
In % van de beschouwde bevolking

Bij eenzelfde totale werkgelegenheid levert de bevolking op arbeidsleeftijd van 15-69 jaar (de grootste bevolking van de verschillende gevallen in de tabel) logischerwijs de laagste werkgelegenheidsgraad (63,2 % in 2021) op, en omgekeerd de bevolking van 20-64 jaar de hoogste werkgelegenheidsgraad (75,2 % in 2021). Tussen deze twee uitersten liggen de werkgelegenheidsgraden die berekend zijn met de bevolking op arbeidsleeftijd van 15-64 jaar (68,7 % in 2021) en 18-66 jaar (69,8 % in 2021). Het verschil tussen de niveaus van de laatste twee werkgelegenheidsgraden is niet erg groot en de evolutie van deze twee graden is gelijk.

Anderzijds wijkt, tussen 2021 en 2030, de evolutie van de werkgelegenheidsgraad berekend met de bevolking op arbeidsleeftijd van 15 tot 64 jaar (+4,0 procentpunt) iets meer af van die van de werkgelegenheidsgraad berekend met de bevolking van 20 tot 64 jaar in de noemer (+5,1 procentpunt). In deze periode neemt de bevolking van 15 tot 19 jaar gestaag toe als gevolg van een relatief hoog geboortecijfer tussen 2000 en het begin van de jaren 2010. Deze leeftijdsgroep maakt tussen 2021 en 2030 een positieve groei van de bevolking van 15-64 jaar mogelijk, tegenover een negatieve groei van de bevolking van 20-64 jaar. Daarom is de toename van de werkgelegenheidsgraad berekend met de bevolking van 20 tot 64 jaar in de noemer tussen 2021 en 2030 groter dan met de bevolking van 15 tot 64 jaar.

Ten slotte verschilt ook de evolutie van de werkgelegenheidsgraden berekend met de bevolking op arbeidsleeftijd van 15-69 en 15-64 jaar soms sterk tussen 2010 en 2030. Van 2010 tot 2030 zullen de babyboomgeneraties leiden tot een sterke groei van de bevolking van 65-69 jaar. Dit verhoogt dus de groei van de leeftijdsgroep 15-69 jaar ten opzichte van de leeftijdsgroep 15-64 jaar. Bijgevolg is tussen 2021 en 2030 de evolutie van de werkgelegenheidsgraad berekend met de bevolking van 15 tot 69 jaar in de noemer lager (+3 procentpunt) dan die van de werkgelegenheidsgraad berekend met de bevolking van 15 tot 64 jaar (+4 procentpunt).

Werkgelegenheidsgraad per leeftijdsgroep

De werkgelegenheidsgraad wordt ook berekend per leeftijd of leeftijdsgroep. Dit is de meest correcte berekening van de graden, aangezien de leeftijd van de werknemers in de teller overeenkomt met de leeftijd van de bevolking in de noemer. Met andere woorden, de werkgelegenheidsgraad van personen van 20-64 jaar koppelt bijvoorbeeld het aantal werkenden van 20-64 jaar aan de bevolking van 20-64 jaar²⁸.

$$\text{Werkgelegenheidsgraad van personen van 20 – 64 jaar} = \frac{\text{werkenden van 20 – 64 jaar}}{\text{bevolking van 20 – 64 jaar}}$$

De impact van maatregelen die de werkgelegenheid na de leeftijd van 64 jaar verhogen, wordt dus niet in aanmerking genomen in de werkgelegenheidsgraad van personen tussen 20-64 jaar. Merk op dat de cijferdoelstellingen van de Europese Unie en de Belgische regering betrekking hebben op de werkgelegenheidsgraad van personen tussen 20 en 64 jaar tegen 2030. De Belgische regering heeft ook andere doelstellingen vastgesteld, waaronder de werkgelegenheidsgraad van personen tussen 55 en 64 jaar.

C. De werkgelegenheidsgraad van personen van 20-64 jaar en 55-64 jaar op basis van gegevens uit de enquête naar de arbeidskrachten.

In dit deel worden de werkgelegenheidsgraden voor de personen van 20-64 jaar en 55-64 jaar voorgesteld op basis van de enquête naar de arbeidskrachten, aangezien de cijferdoelstellingen van de EU en de Belgische regering op deze definities en deze statistische bron zijn gebaseerd.

De onderstaande figuren illustreren enerzijds de geobserveerde werkgelegenheidsgraad van de personen van 20 tot 64 jaar (55 tot 64 jaar) voor België volgens de enquête naar de arbeidskrachten tot 2021. Anderzijds worden ook de projecties van deze werkgelegenheidsgraden²⁹ die voortvloeien uit de SCvV-vooruitzichten tot 2030 (vertaald van het administratieve concept naar het concept van de enquête naar de arbeidskrachten) voorgesteld, alsook de doelstellingen die de Belgische regering voor dat jaar heeft vastgesteld. In combinatie met de bevolking van 20-64 jaar (55-64 jaar) leveren deze percentages de werkgelegenheid van deze leeftijdsgroepen op (in duizenden eenheden in de grafieken).

De werkgelegenheidsgraad van personen tussen 20 en 64 jaar

Tussen 2000 en 2015 is de werkgelegenheidsgraad van de 20-64-jarigen (figuur 12) met 1,4 procentpunt gestegen en de daarmee overeenstemmende werkgelegenheid met ongeveer 450 000 eenheden of gemiddeld 30 000 eenheden per jaar. Deze werkgelegenheidsgroei werd vooral ondersteund door de toename van de bevolking in deze leeftijdsgroep (+543 000 personen of 36 000 per jaar). Indien de

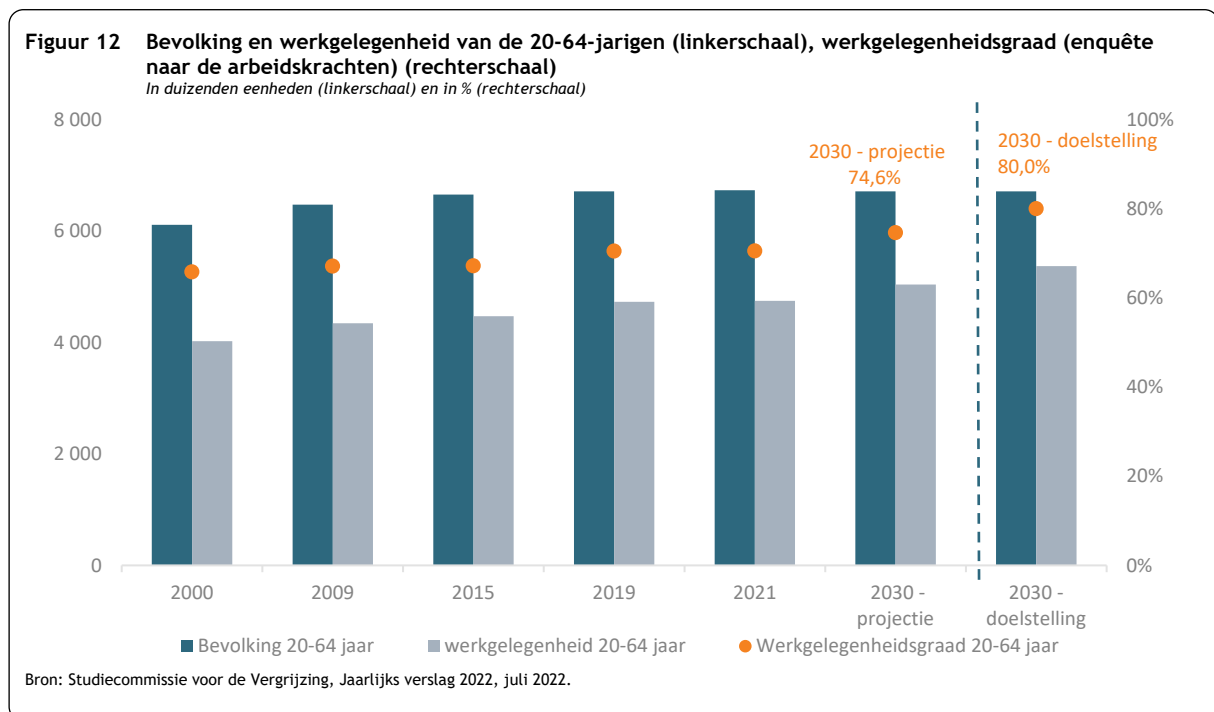
²⁸ Om het percentage vrouwen (mannen) te berekenen, wordt de werkgelegenheid van vrouwen (mannen) berekend in verhouding tot de vrouwelijke (mannelijke) bevolking op arbeidsleeftijd.

²⁹ De projectiemethodologieën voor de werkgelegenheid op korte tot middellange termijn (vraagmodel) en op lange termijn (aanbodmodel) worden in de volgende publicatie toegelicht: Fasquelle N., Hendrickx K., Joyeux C., Lebrun I., "The methodology developed by the Federal Planning Bureau to produce long-term scenarios", Federaal Planbureau, Working Paper 5-12, februari 2012.

werkgelegenheidsgraad immers constant was gebleven op het niveau van 2000 (nl. 65,8 %), zou de werkgelegenheid tussen 2000 en 2015 met ongeveer 357 000 personen zijn toegenomen.

Daarentegen is de werkgelegenheid voor 20-64-jarigen tussen 2015 en 2019 aanzienlijk sneller gestegen (met 261 000 eenheden of gemiddeld 65 250 per jaar) dan de bevolking van 20-64 jaar. In deze periode is de groei van de bevolking van 20-64 jaar stabiel en vrij laag (+55 800 personen of gemiddeld bijna 14 000 personen per jaar), als gevolg van de geleidelijke uitstroom van de leeftijdsgroep uit de babyboomgeneratie. De werkgelegenheidsgraad is tussen 2015 en 2019 met 3,3 procentpunt gestegen.

In 2021 bedraagt de werkgelegenheidsgraad voor de leeftijdsgroep 20-64 jaar 70,6 %, wat overeenkomt met 4 753 300 werknemers. Om de doelstelling van de Belgische regering van 80 % (76,5 % volgens de Europese doelstelling voor België of 78 % voor de volledige EU) tegen 2030 te halen, zou dit percentage in negen jaar tijd met 9,4 (5,9; 7,4) procentpunt moeten stijgen.

Met de werkgelegenheidsgraad van 80 % die de Belgische regering nastreeft in combinatie met de bevolkingsprojectie van het FPB voor 20-64-jarigen, zou de werkgelegenheid in 2030 5 369 600 werkenden bedragen, of een stijging met 616 300 eenheden tussen 2021 en 2030, of gemiddeld 68 470 extra werknemers per jaar. De EU-doelstellingen van 76,5 % of 78 % impliceren werkgelegenheidsniveaus van 5 134 700 of 5 235 300 individuen in 2030. Dit komt overeen met een toename van 381 300 (of 482 000) eenheden in 2021 of een toename van gemiddeld 42 400 (of 53 550) werknemers per jaar tussen 2021 en 2030. Dit betekent dat ongeacht de nagestreefde werkgelegenheidsgraad (76,5 %, 78 % of 80 %) de werkgelegenheid tussen 2021 en 2030 elk jaar gemiddeld zeer sterk zou moeten stijgen³⁰.

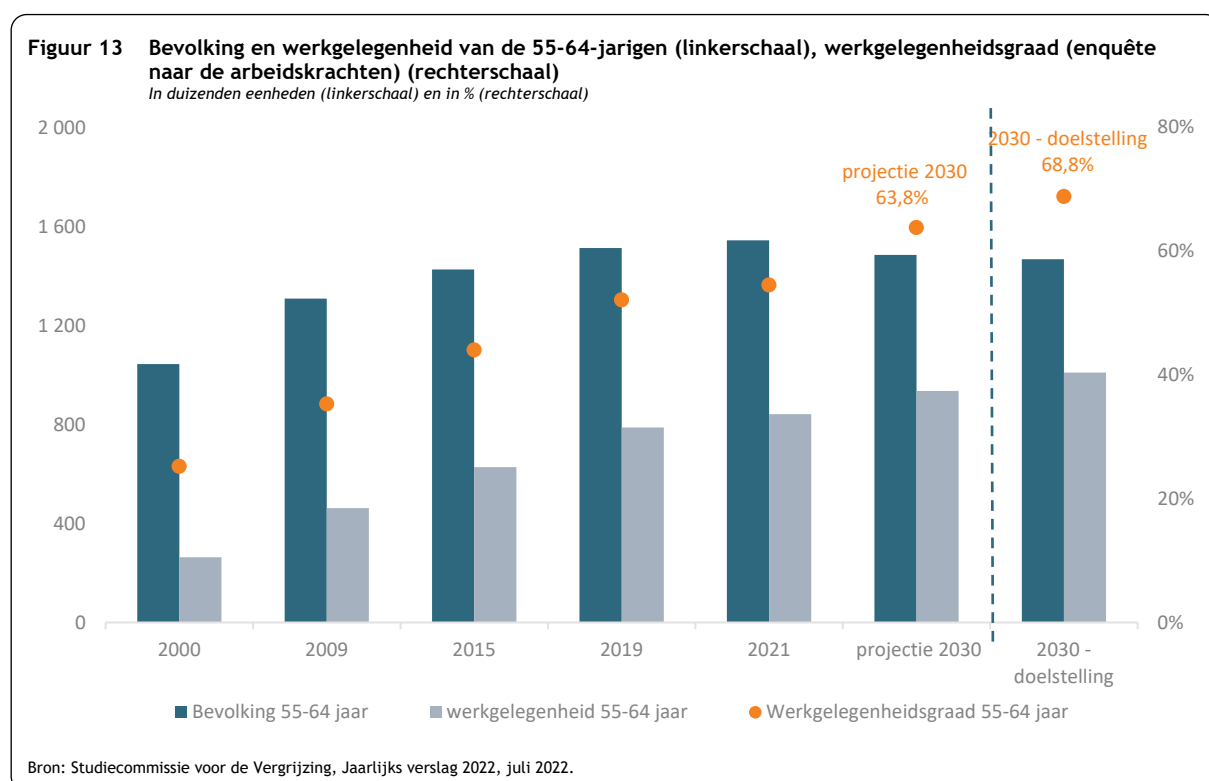
³⁰ Zie het rapport van de Hoge Raad voor Werkgelegenheid: <https://hrw.belgie.be/nl/home/verslagen-adviezen/verslagen-2022/stand-van-zaken-op-de-arbeidsmarkt-belgie-en-de-gewesten-juli-2022>

In de huidige langetermijnvooruitzichten van de SCvV zou de werkgelegenheidsgraad van de 20-64-jarigen volgens de enquête naar de arbeidskrachten in 2030 74,6 % bedragen³¹. Dit zou een verschil opleveren van 5,4 (3,4; 1,9) procentpunt ten opzichte van de doelstelling van 80 % (78 %; 76,5 %) voor de werkgelegenheidsgraad van de 20-64-jarigen in 2030.

De werkgelegenheidsgraad van personen tussen 55 en 64 jaar

De Belgische regering beoogt ook een werkgelegenheidsgraad van 68,8 % voor personen tussen 55 en 64 jaar tegen 2030 volgens de concepten van de Enquête naar de arbeidskrachten. Uitgaande van een werkgelegenheidsgraad van 54,5 % in 2021 betekent dit een stijging met 14,3 procentpunt in 9 jaar. In combinatie met de bevolkingsprojectie van het FPB (Figuur 13) zou dit een niveau van 1 021 300 werknemers van 55-64 jaar vereisen, of een toename met 180 100 personen tussen 2021 en 2030 (een gemiddelde van 20 000 per jaar).

Op basis van geobserveerde gegevens stellen we vast dat de werkgelegenheidsgraad tussen 2009 en 2021 aanzienlijk is gestegen, namelijk met 19,2 procentpunt. In deze periode is de werkgelegenheid van de 55-64-jarigen met 380 000 personen of gemiddeld 31 600 eenheden per jaar toegenomen. De door de regering nagestreefde doelstelling lijkt dus niet geheel buiten bereik gezien de resultaten van de afgelopen 10 jaar. Merk op dat tussen 2013 en 2019 de toegang tot het vervroegd pensioen en de werkloosheid met bedrijfstoeslag (SWT) beperkt was, wat vanaf 2020 niet meer het geval is (afgezien van enkele aanvullende beperkingen in de SWT).

³¹ Raming gemaakt op basis van de resultaten met het administratieve concept.

Volgens de projecties van het SCvV-verslag van 2022 zou de werkgelegenheidsgraad van de 55-64-jarigen in 2030 63,8 % bedragen volgens het concept van de enquête naar de arbeidskrachten³². Tussen 2021 en 2030 stijgt die graad dus met 9,3 procentpunt. Het SCvV-referentiescenario houdt enerzijds rekening met de sinds het einde van de vorige eeuw waargenomen tendens dat ouderen aan het werk blijven, en anderzijds met de verhoging van de wettelijke pensioenleeftijd. Voor dit laatste wordt ervan uitgegaan dat een verhoging van de wettelijke pensioenleeftijd met één jaar (in 2025 en 2030) een gemiddeld uitstel met één jaar impliceert van alle pensioneringen (ook die vóór 65 jaar), waardoor de werkgelegenheidsgraad van ouderen toeneemt.

Kader 4 Vergelijking van de werkgelegenheidsgraden op basis van de arbeidskrachten-enquête en de administratieve gegevens

De werkgelegenheidsgraden die op basis van administratieve gegevens zijn waargenomen, liggen om verschillende mogelijke redenen hoger dan die van de enquête naar de arbeidskrachten. In de eerste plaats wordt het zwartwerk geraamd in de administratieve werkgelegenheidsstatistieken van de nationale rekeningen (voornamelijk in de takken huishoudelijk personeel, bouwnijverheid en horeca), terwijl het in de enquête wordt geteld op basis van de verklaringen van de respondenten. Anderzijds kan de nationale werkgelegenheid in de administratieve gegevens worden overschat als gevolg van een onderschatting door de nationale rekeningen van de inkomende grensarbeiders (vergeet niet dat deze van de binnenlandse werkgelegenheid worden afgetrokken voor de berekening van de nationale werkgelegenheid, de beroepsbevolking en de werkgelegenheidsgraad). Bovendien lijken de RSZ en de arbeidskrachtenenquête de dubbeltellingen tussen werkenden en langdurig zieken verschillend te behandelen. Dit laatste punt verdient een nadere analyse, die nog moet worden uitgevoerd. De verschillen tussen de administratieve gegevens en de arbeidskrachtenenquête zijn bijzonder groot voor jongeren (verschillende raming van studentenarbeid) en vanaf de leeftijd van 55 jaar (waarschijnlijk als gevolg van de dubbeltelling van langdurig zieken).

Indien dezelfde doelstellingen van de EU en de Belgische regering waren vastgesteld op basis van administratieve gegevens, zou de inspanning die nodig is om ze te bereiken dus kleiner zijn. In 2021 bedraagt de werkgelegenheidsgraad voor de personen van 20-64 jaar en 55-64 jaar op basis van de administratieve gegevens respectievelijk 73,1 % en 59,4 %. Volgens de SCvV-referentieprojectie bedragen deze percentages 76,4 % en 68,7 % in 2030.

³² Raming gemaakt op basis van de resultaten met het administratieve concept.

Wat voor banen kunnen er worden gecreëerd?

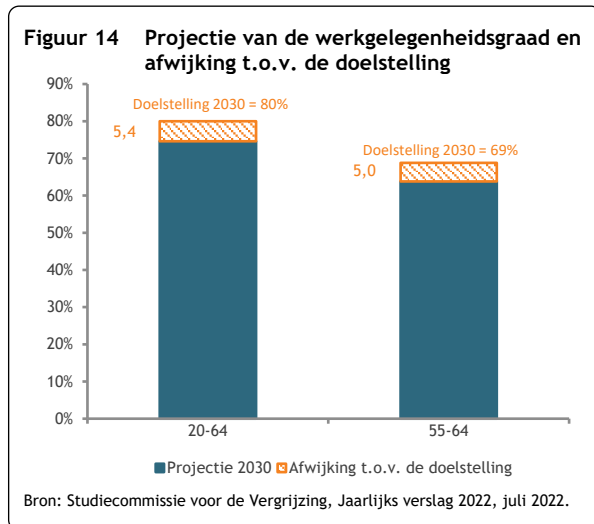
In de twee voorgaande secties is gewezen op de verschillen tussen de SCvV-projecties, vertaald naar het concept van de arbeidskrachtenenquête, en de doelstellingen van de EU en de Belgische regering voor het jaar 2030.

We herinneren eraan dat om de doelstelling te bereiken van een werkgelegenheidsgraad van 80 % voor de populatie tussen 20 en 64 jaar, die door de Belgische regering voor 2030 is vastgesteld, er volgens de ramingen van de SCvV nog een kloof van 5,4 procentpunt te dichten valt. Wat de nagestreefde werkgelegenheidsgraad van 68,8 % voor de leeftijdsgroep van 55 tot 64 jaar betreft, blijft er een kloof van 5 procentpunt in 2030 (figuur 14).

Men kan zich ook afvragen welke kenmerken deze extra werkenden zouden moeten hebben om deze doelstellingen te bereiken. In dit verband verwijzen wij naar het advies van de Hoge Raad voor de Werkgelegenheid³³ waarin een gedetailleerde analyse van deze kenmerken (geslacht, leeftijdsgroep, nationaliteit, diploma, enz.) wordt gegeven.

De SCvV vroeg zich echter ook af uit welke sociaal-economische categorie(ën) deze extra werknemers afkomstig zouden kunnen zijn, waarbij werkloosheid de meest voor de hand liggende is. Met dit in het achterhoofd heeft de SCvV een berekening gemaakt op basis van het alternatieve scenario voor de werkloosheidsgraad. In het verslag van 2022 leidde een stijging van de werkloosheidsgraad met 1 procentpunt op lange termijn tot een daling van de werkgelegenheidsgraad van de 20-64-jarigen met 0,83 procentpunt. Naar analogie kunnen deze variaties overgenomen worden in het omgekeerde geval namelijk een daling van de werkloosheidsgraad, alsook in het geval van proportionele variaties.

Uitgaande van de werkgelegenheidsgraad van de 20-64-jarigen in 2021, die volgens de arbeidskrachtenenquête 70,6 % bedraagt, is een stijging met 9,4 procentpunt nodig om in 2030 80 % te bereiken. Op basis van de impact van een verandering in de werkloosheidsgraad met 1 procentpunt op de werkgelegenheidsgraad van de 20-64-jarigen, zoals hierboven gepresenteerd, en ervan uitgaande dat de noodzakelijke toename van de werkgelegenheid uitsluitend uit de werkloosheid komt, zou de werkloosheidsgraad met ongeveer 11,3 procentpunt moeten dalen om in 2030 een werkgelegenheidsgraad van 80 % voor de 20-64-jarigen te bereiken. In 2021 bedraagt de werkloosheidsgraad volgens de arbeidskrachtenenquête 6,3 %. Dit betekent dat de toename van de werkgelegenheid ook uit andere sociaal-economische categorieën dan de werkloosheid moet komen. Met andere woorden, de activiteitsgraad (beroepsbevolking in verhouding tot bevolking op arbeidsleeftijd) moet aanzienlijk stijgen.

³³ <https://hrw.belgie.be/nl/home/verslagen-adviezen/verslagen-2022/stand-van-zaken-op-de-arbeidsmarkt-belgie-en-de-gewesten-juli-2022>

2. Sociale houdbaarheid van de vergrijzing

Addendum 20-09-2022 - Wegens een correctie van één van de administratieve databestanden voor inkomens 2020 heeft Statbel SILC 2021 herzien. Deze herziening impliceert in het bijzonder voor ouderen een lager armoederisico voor het inkomensjaar 2020. De armoede-indicatoren voor 2020 die voorgesteld zijn in dit rapport (p. 67-79) zijn bijgevolg niet correct. Voor meer informatie, zie <https://statbel.fgov.be/nl/themas/huishoudens/armoede-en-levensomstandigheden/risico-op-armoede-sociale-uitsluiting#newse>

Om de sociale houdbaarheid van de vergrijzing te onderzoeken wordt doorgaans nagegaan of pensioenen, nu en in de toekomst, voldoende zijn om gepensioneerden te behoeden voor het risico op armoede. Daarnaast zouden zij de gepensioneerden in staat moeten stellen om een redelijk niveau van hun levensstandaard te kunnen behouden.

De sociale houdbaarheid van de vergrijzing wordt in dit verslag hoofdzakelijk geanalyseerd via het armoederisico bij gepensioneerden en dit vanuit twee invalshoeken. Een eerste luik schetst een stand van zaken van het armoederisico bij ouderen en gepensioneerden op basis van de resultaten van de European Union Survey on Income and Living Conditions (EU-SILC) (zie sectie 2.2). Een tweede luik stelt de projectie op lange termijn van het armoederisicopercentage en de inkomensongelijkheid bij gepensioneerden voor op basis van de resultaten van een dynamisch microsimulatiemodel van het Federaal Planbureau (zie sectie 2.3). Deze twee luiken worden voorafgegaan door een sectie over de definitie en methodologie van het armoederisico (zie sectie 2.1).

2.1. Definitie en methodologie armoederisico

De SCvV baseert zich voor haar analyse van armoede op de concepten en de methodologie die zijn ontwikkeld binnen de Europese Unie. Sinds 2001 wordt armoede in dat kader voornamelijk geanalyseerd op basis van de zogenaamde armoederisico-indicator.³⁴ Volgens deze indicator heeft een persoon een risico op armoede indien hij een equivalent beschikbaar inkomen heeft dat lager is dan de armoededrempel, gedefinieerd als 60 % van het nationaal mediaan equivalent beschikbaar inkomen. We lichten een aantal concepten uit deze definitie verder toe in kader 5.

Dat iemand een inkomen heeft dat lager ligt dan 60 % van het mediaan inkomen, geeft dan aan dat hij een risico loopt op armoede. Dit betekent echter niet noodzakelijk dat hij ook arm is. Het beschikbaar inkomen houdt immers geen rekening met het vermogen, zoals eigendom van een woning. Aangezien eigenaars van een woning geen huur betalen, zal hun levensstandaard hoger zijn dan die van huurders met hetzelfde beschikbaar inkomen. Of nog, een persoon kan een hoog financieel vermogen hebben waarmee hij zijn consumptie kan financieren. Zoals verder toegelicht in kader 6 is deze opmerking van bijzonder belang in België waar aanvullende pensioenen veelal als een eenmalig kapitaal worden

³⁴ Binnen de EU2020 strategie inzake slimme, duurzame en inclusieve groei, die werd voorgesteld in 2010, staat niet alleen armoede maar het bredere concept 'armoede en sociale uitsluiting' centraal. In dat kader wordt het aantal personen die worden geconfronteerd met armoede of sociale uitsluiting bepaald als de som van drie deelpopulaties, gebaseerd op drie indicatoren (armoederisico, materiële deprivatiegraad en lage werkintensiteit). In dit verslag gaan we niet in op dit bredere concept. Merk op dat de indicator "lage werkintensiteit" niet van toepassing is op ouderen.

uitgekeerd en niet als een maandelijks inkomen waardoor ze vaak niet in het beschikbaar inkomen opgenomen zijn. De omgekeerde situatie kan zich echter ook voordoen. Zo is iemand met een inkomen boven de armoededrempel mogelijk niet in staat om bepaalde essentiële uitgaven te verrichten, zoals het betalen van een verblijf in een rust- en verzorgingstehuis³⁵.

Andere monetaire indicatoren maken gebruik van andere equivalentieschalen of inkomensdefinities (deel 2.2.3.b geeft een armoederisico dat rekening houdt met de verschillende kosten van huurders en eigenaars), of gaan uit van een alternatieve armoededrempel zoals 50 % of 70 % van het mediaan inkomen (2.2.3.a), of nog, van een absolute armoedemaat, zoals de sociale deprivatie indicator (zie 2.2.4.a)³⁶.

³⁵ Jaarlijks Verslag Studiecommissie voor de Vergrijzing, 2016, Kader 4, p. 39

³⁶ Voor een uitgebreide bespreking van mogelijke armoedematen, zie Decancq, K., Goedemé, T., Van den Bosch, K. & Vanhille, J. (2014). "The evolution of poverty in the European Union: Concepts, measurement and data". In Cantillon, B. & Vandenbroucke, F. (eds), *Reconciling work and poverty reduction. How successful are European welfare states?* pp. 60– 93. New York: Oxford University Press.

Kader 5 Toelichting begrip armoede en armoederisico

In deze kader lichten we het concept van het armoederisico als een indicator om armoede te analyseren verder toe. Iemand loopt een armoederisico als zijn equivalent beschikbaar inkomen lager is dan 60 % van het mediaan equivalent beschikbaar inkomen. De definitie spreekt dus van het risico op armoede en niet van armoede op zich, dit omwille van verschillende redenen.

Ten eerste is armoede een complex en **multidimensionaal concept**: armoede heeft niet alleen betrekking op onvoldoende inkomen maar ook op andere domeinen van het maatschappelijk leven zoals gezondheid, huisvesting of sociale contacten. Armoede kan dan ook moeilijk door één enkele indicator worden gemeten. Dat iemand een relatief laag inkomen heeft (zoals minder dan 60 % van het mediaan inkomen), geeft dan aan dat hij een *risico* loopt op armoede maar daarom niet altijd arm is.

Ten tweede wordt armoede als een **relatief begrip** gedefinieerd. Individuen hebben een risico op armoede als hun inkomen zo laag is dat ze een hoge kans hebben om te worden uitgesloten van wat in een bepaald land en op een bepaald moment in de tijd wordt beschouwd als een minimaal aanvaardbare levensstandaard, gedefinieerd als 60 % van het mediaan equivalent beschikbaar inkomen. Deze armoededrempel, en dus ook de minimaal aanvaardbare levensstandaard, verschilt bijgevolg binnen een land doorheen de tijd en tussen landen.

Ten derde wordt de **monetaire dimensie van armoede** onderzocht via het armoederisico dat gebruik maakt van het zogenaamde ‘equivalent beschikbaar inkomen’¹. Dat inkomensconcept bestaat uit de som van de bruto-inkomens van alle gezinsleden en verminderd met belastingen, sociale bijdragen en transferten tussen huishoudens. We krijgen dan het netto, of beschikbaar, gezinsinkomen.

Om het beschikbaar gezinsinkomen naar het individueel niveau te herleiden, zou men het gezinsinkomen door het aantal gezinsleden kunnen delen. Dergelijke aanpak heeft echter als nadeel dat ze geen rekening houdt met de schaalvoordelen die voortvloeien uit een gezamenlijke huishouding en met de samenstelling van het gezin (vb. de lagere kosten van levensonderhoud van kinderen). Een koppel met twee kinderen en een inkomen van 4 000 euro zal een hogere levensstandaard hebben dan een alleenstaande met een inkomen van 1 000 euro. Vandaar dat het gezinsinkomen niet wordt gedeeld door het aantal gezinsleden maar door de som van gewichten die zijn vastgelegd in de zogenaamde gecorrigeerde OESO-equivalentieschaal. Deze schaal kent gewicht 1 toe aan de eerste volwassene, 0,5 aan elke bijkomende volwassene en kinderen van 14 jaar en ouder en 0,3 aan elke persoon jonger dan 14 jaar. In bovenstaand voorbeeld zal ieder individu uit het gezin dus een ‘equivalent’ beschikbaar inkomen hebben van 1 900 euro (i.e. $4\,000 / (1 + 0,5 + 0,3 + 0,3)$). Het ‘equivalent’ beschikbaar inkomen van de alleenstaande bedraagt dan 1 000 euro. Het resulterende, geïndividualiseerd ‘equivalent’ beschikbaar inkomen maakt het dus mogelijk de levensstandaard van individuen te vergelijken, rekening houdend met het aantal volwassenen en kinderen binnen het gezin waartoe de individuen behoren.

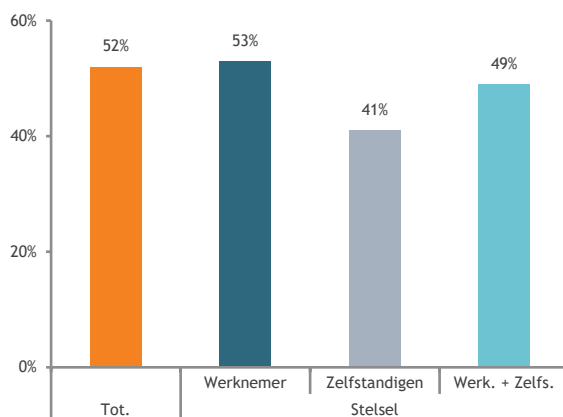
1. Voor meer informatie, zie https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:Equivalentised_disposable_income/fr

Kader 6 Aanvullende pensioenen in België

Zoals aangegeven in sectie 2.1 wordt iemands armoederisico bepaald op basis van de hoogte van zijn inkomen. De hoogte van het vermogen wordt daarbij niet in rekening genomen, wel het inkomen uit dat vermogen. Dit gegeven is bijzonder belangrijk in België waar aanvullende pensioenen grotendeels als eenmalig kapitaal worden uitgekeerd, en dus aan het vermogen worden toegevoegd. Het is dus best mogelijk dat iemand met een laag eerstestapjlerpensioen maar een hoog aanvullend pensioen als een persoon met een armoederisico wordt aanzien terwijl deze persoon van een hoge levensstandaard kan genieten. Vandaar dat dit kader een kort overzicht geeft van het belang van tweedestapjlerpensioenen bij Belgische ouderen in 2017 (de derde pijler, waaronder het pensioensparen waaraan ieder individu vrij kan deelnemen ongeacht zijn of haar professioneel statuut, komt niet aan bod omdat hierover geen gegevens beschikbaar zijn). We beperken de analyses tot gepensioneerden die voor de eerste keer een rustpensioen ontvangen als werknemer en/of zelfstandige en die geen enkel ander eerstestapjlerpensioen ontvangen. We hebben daarbij speciale aandacht voor het stelsel waarbinnen de gepensioneerde zijn eerstestapjlerpensioen heeft opgebouwd (werknemer, zelfstandige of beide). Herinner dat man-vrouw verschillen binnen de tweede pijler werden geanalyseerd in het jaarlijks verslag van 2020.

Figuur E1 toont het percentage recent gepensioneerden met een tweede pijler, uitgesplitst naar stelsel. Zoals blijkt uit de figuur, ontvangt 52 % van de onderzoekspopulatie in 2017 een tweedestapjlerpensioen. Verder zien we dat gepensioneerden met enkel een loopbaan als werknemer (en/of contractueel in de overheidssector) vaker een tweede pijler hebben (53 %) dan diegenen met enkel een loopbaan als zelfstandige (41 %). Het percentage bij gepensioneerden met een gemengde loopbaan ligt daartussenin (49 %).

Figuur E1 Percentage met een tweede pijler, naar stelsel, 2017

Wat betreft de wijze waarop het aanvullend pensioen wordt uitgekeerd (analyses niet getoond), blijkt dat 97 % van de onderzoekspopulatie in 2017 het pensioen ontving als een eenmalig kapitaal, 2 % ontving zowel een kapitaal als een rente. Slechts 1 % ontving alleen een rente. Bij diegenen met enkel een werknemerspensioen zijn deze percentages respectievelijk 96, 2 en 2 %. Gepensioneerden met een zelfstandigenpensioen (al dan niet gecombineerd met een werknemerspensioen) hebben in de steekproef geen rentes. Het hoge percentage met een kapitaaluitkering is internationaal erg uitzonderlijk en in tegenspraak met onder meer de OESO-aanbevelingen terzake.¹

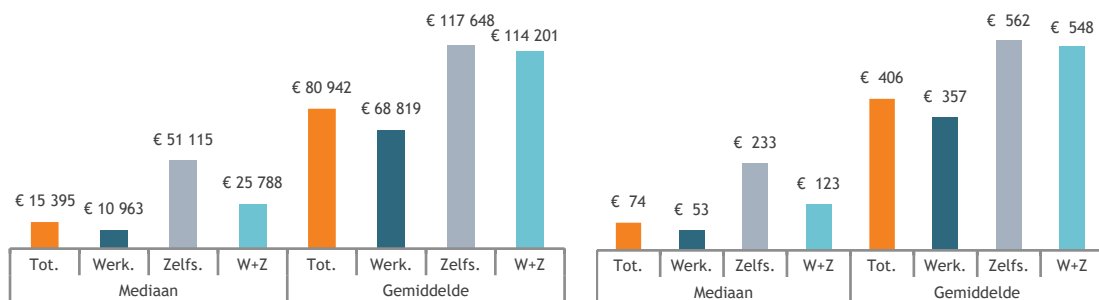
Figuur E2 toont de gemiddelde en mediane bruto kapitaaluitkering voor de recent gepensioneerden met een tweede pijler, al dan niet uitgesplitst naar stelsel (de weinige rentes worden hier niet getoond). Zoals blijkt vinden we in de volledige onderzoekspopulatie een gemiddeld kapitaal van 80 942 euro en een mediaan kapitaal van 15 395 euro. Het grote verschil tussen de mediaan en het gemiddelde wijst op de hoge ongelijkheid in de ontvangen kapitalen waarbij een groot deel van de populatie slechts een erg beperkte kapitaaluitkering ontvangt: 25 % van de onderzoekspopulatie ontvangt slechts een eenmalig kapitaal van minder dan 3 055 euro.

Aan de andere kant van de verdeling vinden we dat 1 % een kapitaal ontvangt van 778 000 euro of meer (analyses niet getoond). Bekijken we vervolgens de uitsplitsing naar stelsel dan vinden we hogere gemiddelde en mediane kapitalen bij gepensioneerden met een loopbaan als zelfstandige dan bij gepensioneerden met enkel een loopbaan als werknemer. De gemiddelde kapitalen zijn respectievelijk 117 648 en 114 201 euro voor gepensioneerden met enkel een loopbaan als zelfstandige en gepensioneerden met een loopbaan als werknemer en zelfstandige. De mediane waarden zijn respectievelijk 51 115 en 25 788 euro. Bij gepensioneerden met enkel een loopbaan als werknemer bedraagt het gemiddelde 68 819 euro en de mediaan 10 963 euro.

Wat opvalt is dat de verhouding tussen het gemiddelde en de mediaan het grootst is bij gepensioneerden met enkel een loopbaan als werknemer en het kleinst bij diegenen met enkel een loopbaan als zelfstandige. De ongelijkheid is dus het grootst bij voormalige werknemers. Dit kan allicht worden toegeschreven aan de democratisering van de toegang bij werknemers: het aantal aangeslotenen bij een sectorale pensioentoezegging is de laatste jaren sterk toegenomen maar het aantal bijgedragen jaren blijft voorlopig beperkt en de bijdragepercentages zijn veelal erg laag. Bijgevolg vinden we aan de onderkant van de verdeling heel wat lage kapitalen terug.

Figuur E2 Hoogte van het bruto pensioenkapitaal tweede pijler, naar stelsel, 2017

Figuur E3 Hoogte van de bruto (fictieve) rente tweede pijler, naar stelsel, 2017

Om meer inzicht te krijgen in de mate waarin de ontvangen kapitalen een substantiële aanvulling vormen op het pensioen zetten we de kapitalen om in fictieve levenslange maandelijkse rentes². Deze fictieve rentes tellen we vervolgens op bij de (weinig) ontvangen reële rentes. We beperken ons tot de gepensioneerden met een tweede pijler en splitsen opnieuw uit naar het stelsel waarbinnen het eerstelijlerpensioen werd opgebouwd. Merk op dat de hier getoonde bedragen brutobedragen zijn. Na afhouding van sociale bijdragen en inkomstenbelasting liggen de bedragen die worden getoond in de figuren tussen de 10 en 20 procent lager.

Omwille van de erg ongelijke verdeling van de tweede pijler, geeft de mediane bruto waarde in figuur E3 een realistischer beeld dan het gemiddelde van de mate waarin de tweede pijler het eerstelijlerpensioen aanvult. Zoals blijkt is deze aanvulling erg mager bij voormalige werknemers (53 euro per maand). Bij gepensioneerden met een gedeeltelijke loopbaan als zelfstandige en vooral bij diegenen met enkel een loopbaan als zelfstandige is de aanvulling wat meer substantieel (respectievelijk 123 en 233 euro). Herinner evenwel dat gepensioneerden met een loopbaan als zelfstandige minder vaak een aanvullend pensioen hebben opgebouwd dan gepensioneerden met enkel een loopbaan als werknemer (zie figuur E1). De gemiddeldes liggen zoals te verwachten heel wat hoger dan de mediane bedragen, tussen de 357 euro (enkel een loopbaan als werknemer) en 562 euro (enkel een loopbaan als zelfstandige).

¹ OECD (2022). Recommendation of the Council for the Good Design of Defined Contribution Pension Plans, OECD/LEGAL/0467

² Om kapitalen om te zetten in levenslange maandelijkse fictieve rentes gebruiken we genderneutrale longitudinale sterftetafels en een door de OESO-ontwikkelde methodologie (zie p. 144 van OECD (2019), *Pensions at a Glance 2019: OECD and G20 Indicators*. Paris: OECD Publishing). Deze methodologie gaat uit van een reële rentevoet van 2% en veronderstelt dat slechts 90% van het kapitaal wordt omgezet (de overige 10 procent valt weg ten gevolge administratiekosten en dergelijke).

2.2. Geobserveerd armoederisico op basis van EU-SILC enquête

Naast een methodologische sectie over de EU-SILC enquête (sectie 2.2.1), gaat dit deel in op het armoederisico bij ouderen en gepensioneerden op basis van deze enquête (sectie 2.2.2). Gegeven de relativiteit van dat armoederisico worden in sectie 2.2.3 indicatoren voorgesteld die berekend zijn op basis van alternatieve monetaire drempels en sluit sectie 2.2.4 dit deel af met aanvullende armoede-indicatoren.

2.2.1. Gegevens van de EU-SILC enquête

Alle hierna gepresenteerde armoede-indicatoren zijn berekend op basis van de gegevens uit de EU-SILC enquête. Deze enquête verzamelt voor de landen van de Europese Unie gegevens over inkomen, armoede en sociale uitsluiting. In België werd de eerste betrouwbare enquête afgenomen in 2004 over de inkomenssituatie in 2003 en jaarlijks worden ongeveer 6 000 gezinnen (zo'n 11 000 personen) ondervraagd.

De EU-SILC enquête heeft als voordeel dat ze toelaat om vergelijkbare statistieken te genereren in de verschillende lidstaten. Ze heeft echter ook een aantal nadelen die in het achterhoofd gehouden moeten worden bij de interpretatie van de resultaten:

- In de EU-SILC enquête worden geen personen ondervraagd die in een 'collectief huishouden' wonen, zoals een rust- en verzorgingstehuis, waar in 2020 ongeveer bijna 5 % van de 65-plussers, 9 % van de 75-plussers en 19 % van de 85-plussers in wonen³⁷.
- De EU-SILC enquête verzamelt gegevens bij een steekproef van huishoudens. Om conclusies te trekken uit deze gegevens zou dus rekening moeten worden gehouden met een foutenmarge. Bijlage 2 geeft de foutenmarges voor een aantal sleutelindicatoren.
- Er is een zekere tijdsvertraging tussen de periode waarover de enquête wordt afgenomen en het moment dat de resultaten verschijnen. De meest recent beschikbare enquête voor de monetaire indicatoren is die van 2021 (inkomenssituatie 2020). Eventuele inkomenseffecten van beleidsmaatregelen die genomen zijn na 2020 kunnen dus nog niet uit deze gegevens worden afgeleid.
- Er werden belangrijke methodologische veranderingen ingevoerd aan de EU-SILC enquête 2019, over inkomens van 2018, om te voldoen aan Europese vereisten.³⁸ Deze wijzingen hebben echter ook tot gevolg dat de resultaten op basis van EU-SILC tot en met enquêtegolf 2018 niet vergelijkbaar zijn met die vanaf 2019.³⁹ De grafieken in dit deel die een evolutie voorstellen vertonen dan ook een breuk in de reeks.

³⁷ Bron: Rijksregister Statbel, berekeningen Federaal Planbureau.

³⁸ Voor meer informatie, zie

https://statbel.fgov.be/sites/default/files/files/documents/Huishoudens/10.7%20Inkomen%20en%20levensomstandigheden/10.7.2%20Privation%20mat%C3%A9rielle/Technische%20nota%20-%20hervorming_NL.pdf

https://statbel.fgov.be/sites/default/files/files/documents/Huishoudens/10.7%20Inkomen%20en%20levensomstandigheden/10.7.2%20Privation%20mat%C3%A9rielle/Technische%20nota%20-%20indicatoren_NL.pdf

³⁹ Om de impact van de methodologische wijzigingen te kunnen inschatten, heeft Statbel bepaalde indicatoren van de EU-SILC golven 2013-2018 gesimuleerd rekening houdend met de verandering naar fiscale administratieve data en de aangepaste

- De resultaten met betrekking tot de inkomensjaren 2019 en 2020 (enquêtes EU-SILC 2020 en 2021) kunnen beïnvloed zijn door de covid-19 pandemie. Voor meer informatie, zie kader 3.

Kader 7 Impact covid-19 pandemie op de EU-SILC enquête 2020 en 2021

Tijdens de afname van de EU-SILC 2020 brak de covid-19 pandemie uit. De pandemie heeft op dat moment in principe geen invloed gehad op het bevroegde inkomen aangezien het inkomen betrekking heeft op 2019. Maar de gezondheids crisis, en meer bepaald de maatregelen ter bestrijding ervan, heeft wel een grote impact gehad op de dataverzameling.¹ Zo werd door de lockdown overgeschakeld naar telefonische interviews, waren nieuwe huishoudens moeilijker te bereiken met een lagere responsgraad tot gevolg, ontstond er een bias in de gerealiseerde steekproef, ... Dit heeft ertoe geleid dat de resultaten van EU-SILC 2020 moeilijk vergelijkbaar zijn met deze van EU-SILC 2019 en dat bepaalde vaststellingen beïnvloed kunnen zijn door bovenvermelde problemen.

De EU-SILC 2021 bevroegt inkomens in 2020. Voor dat jaar is er een duidelijke impact van de pandemie op de inkomens. Zo blijft de armoededrempel op basis van inkomens van 2020 relatief constant ten opzichte van 2019, dit in tegenstelling tot andere jaren waar de armoededrempel toch toeneemt (zie ook figuur 34 in bijlage 2). Vooral werkenden, en in het bijzonder zelfstandigen, kennen een inkomensverlies in 2020, al wordt de impact grotendeels gecompenseerd door de steunmaatregelen van de overheid. Uitkeringsgerechtigden ondervinden minder impact van de pandemie op hun inkomen.²

¹ Voor meer informatie, zie Statbel: <https://statbel.fgov.be/nl/methodologische-nota-eu-silc-covid-19>

² Voor meer informatie, zie Statbel: <https://statbel.fgov.be/nl/themas/huishoudens/armoede-en-levensomstandigheden/risico-op-armoede-sociale-uitsluiting>

2.2.2. Armoederisico ouderen en gepensioneerden

Dit deel gaat eerst in op de evolutie van het armoederisico bij ouderen en gepensioneerden op basis van de EU-SILC enquête (deel a) en biedt enkele verklarende factoren hiervoor (deel b). Vervolgens wordt verder ingezoomd op hun armoederisico naar leeftijd, gezinstype en geslacht (deel c, d en e). Gegeven de methodologische breuk sinds de EU-SILC enquête 2019 ligt de focus hierbij op het meest recente jaar en wordt de evolutie louter ter illustratie weergegeven. Dit deel wordt afgesloten met een vergelijking van het armoederisico van gepensioneerden in België met dat van gepensioneerden uit de buurlanden.

a. Algemene evolutie bij ouderen en gepensioneerden

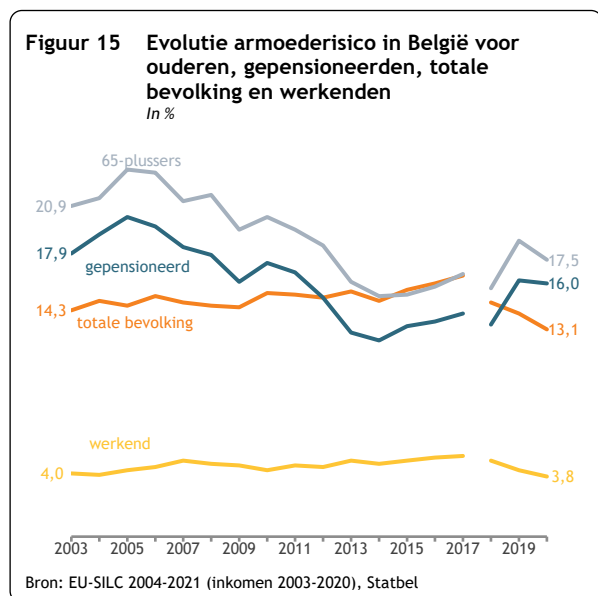
Figuur 15 geeft de evolutie van het armoederisico bij gepensioneerden, ouderen, de totale bevolking en werkenden. Ouderen worden hierbij gedefinieerd als alle personen boven 65 jaar, terwijl gepensioneerden⁴⁰ personen zijn die gedurende het jaar voorafgaand aan het enquêtejaar voor minstens 6 maanden aangaven dat statuut te hebben bekleed. Gepensioneerden kunnen dus ook personen jonger dan 65 jaar zijn. Uit figuur 15 blijkt dat het armoederisico groter is bij ouderen (65-plussers) dan bij gepensioneerden. Een verklaring hiervoor is het feit dat personen van 65 jaar of ouder die een ander

gewichten zoals in EU-SILC 2019. Het blijft echter een benadering aangezien de impact van veranderingen in de vragenlijst niet in rekening kan worden gebracht. Voor meer informatie, zie Delclite, T., "Hervorming van het wegingsmodel voor de SILC enquête", Analyse nr.11, Statbel, oktober 2020.

⁴⁰ In 2012 is er een breuk in de definiëring van het statuut van gepensioneerden en werklozen: personen in het stelsel voor werkloosheid met bedrijfstoeslag (SWT of de vroegere bruggepensioneerden) behoren niet langer tot het statuut 'werkloze' maar worden opgenomen bij het statuut 'gepensioneerde'. Hierdoor zijn de gegevens voor deze categorieën vanaf 2012 niet vergelijkbaar met die van de voorgaande jaren.

statuut dan “gepensioneerd” aanduiden in de EU-SILC enquête, veelal met weinig of geen arbeidsverleden zoals bijvoorbeeld “verzorger van het huishouden”, een relatief hoog armoederisico hebben. Merk op dat personen die samen een huishouden vormen en een verschillend statuut hebben, toch hetzelfde equivalent beschikbaar inkomen hebben.

Over de periode 2003-2017 is het armoederisico bij ouderen en gepensioneerden globaal eerst sterk

gedaald van 2005 tot 2013 en vervolgens relatief stabiel tot licht stijgend verlopen van 2013 tot 2017 (zie figuur 15). Terwijl hun armoederisico in 2005 nog merkbaar boven dat van de totale bevolking lag, is het vanaf 2013 bij gepensioneerden lager en bij 65-plussers gelijklopend met dat van de totale bevolking. De kloof met het armoederisico van werkenden ⁴¹ is eveneens gedaald maar het armoederisico blijft bij gepensioneerden significant hoger.

Merk op dat er door de methodologische wijziging aan de EU-SILC enquête 2019 (inkomensjaar 2018) een breuk is met voorgaande enquêtes.

Uit de resultaten van de EU-SILC enquête 2021 blijkt dat in 2020 13,1 % van de Belgische bevolking een armoederisico heeft. Hun equivalent beschikbaar inkomen is lager dan de armoedredmpel die voor dat jaar 15 444 euro, of 1 287 euro per maand, bedraagt. Ouderen en gepensioneerden hebben echter een hoger armoederisico, respectievelijk 17,5 % en 16 %. Bovendien is hun armoederisico gestegen sinds 2018 (respectievelijk 15,7 % en 13,4 %). Gegeven de impact van covid-19 op de EU-SILC 2020 en 2021 (zie kader 7), is het nog te voorbarig om hier conclusies aan het knopen. Maar dit neemt niet weg dat de resultaten enigszins verrassend zijn aangezien de covid-19 pandemie vooral impact had op de inkomens van de actieve bevolking terwijl de sociale uitkeringen zoals pensioenen gevrijwaard blijven. Zo blijkt ook uit figuur 17 dat de minimumpensioenen (na een volledige loopbaan) stabiel blijven ten opzichte van de drempel.

Een analyse op basis van de microgegevens van de EU-SILC enquêtes 2019, 2020 en 2021⁴² toont dat de plotse stijging van het armoederisico van ouderen in EU-SILC 2020 t.o.v. EU-SILC 2019 het resultaat is van een relatief sterke toename van de armoedredmpel. Dat laatste kan op zijn beurt toegeschreven worden aan een relatief sterke stijging van het gemiddeld loon. Gegeven de problemen van de enquetering van de EU-SILC tijdens de pandemie is dit wellicht voor een deel een gevolg van selectieve non-respons. Omdat EU-SILC een roterend panel is, waarin ieder jaar 1/6 van de steekproef wordt vervangen, en dus 5/6 wordt behouden, blijven de effecten van de eventuele selectieve non-respons in EU-SILC 2020 wellicht doorwerken in EU-SILC 2021.

⁴¹ Personen vanaf 16 jaar hebben het statuut van werkend indien ze gedurende het jaar voorafgaand aan het enquêtejaar dat statuut voor minstens 6 maanden uitoefenden.

⁴² Van den Bosch, K. “EU-SILC 2021” interne nota, Federaal Planbureau, juni 2022

Uit een vergelijking van de EU-SILC 2019 met EU-SILC 2021 blijkt dat het beschikbaar inkomen bij oudere huishoudens, dit zijn huishoudens waarbij minstens de helft van de leden 65 jaar of ouder is, met bijna 7 % is gedaald tussen 2018 en 2020. Dit is voor een belangrijk deel te wijten aan een vermindering van de inkomenscomponenten lonen en salarissen en inkomsten van zelfstandigen. Daarnaast zijn ook de pensioenen lichtjes gedaald tussen 2018 en 2020. Mogelijke oorzaken dienen nog verder te worden onderzocht. De armoededrempel neemt over deze periode toe (met 4,6 %).

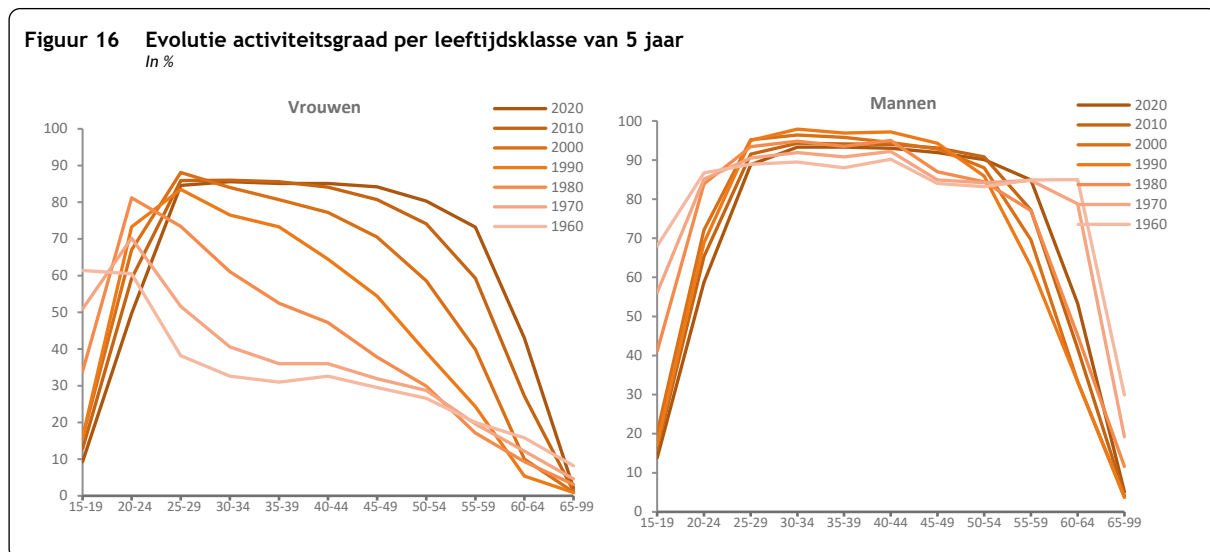
b. Factoren die bijdragen tot een neerwaartse evolutie van het armoederisico bij ouderen

Verschillende factoren kunnen de neerwaartse armoede-evolutie bij ouderen en gepensioneerden verklaren. Zo zal de toegenomen activiteitsgraad bij vrouwen leiden tot langere loopbanen wat resulteert in hogere pensioenen waardoor het armoederisico bij gepensioneerden daalt. Ook de adequaatheid van de pensioenminima en van de inkomensgarantie voor ouderen is een belangrijke verklarende factor. Deze sectie gaat verder in op deze elementen.

Evolutie activiteitsgraad vrouwen

Onderstaande grafiek geeft de evolutie van de activiteitsgraad van vrouwen en mannen per leeftijdsklasse van vijf jaar van 1960 tot 2020. Het toont duidelijk de verandering in het gedrag van vrouwen op de arbeidsmarkt over de laatste zestig jaar: vrouwen zijn steeds meer vertegenwoordigd op de arbeidsmarkt en ze blijven er voor een langere periode.

Eenzijds is de vrouwelijke activiteitsgraad dus toegenomen op elke leeftijdsklasse, met uitzondering van de jonge leeftijdsklassen door de toename van de scholingsgraad en van de 60-69-jarigen door meer pensionering vóór de leeftijd van 65 jaar in de periode vóór 2000. Anderzijds is de toename sterker voor de oudere leeftijdsgroepen: tot de jaren '80 verlieten vrouwen de arbeidsmarkt vanaf de leeftijd van 25 jaar, hoogstwaarschijnlijk om in te staan voor de opvoeding van de kinderen, en keerden er niet naar terug. Dit vertaalde zich in relatief korte loopbanen op het moment van pensionering. Geleidelijk aan zien we minder de sterke daling over de leeftijden, wat leidt tot langere loopbanen. In 2020, zijn de activiteitsgraden relatief stabiel rond 85 % tot de leeftijd van 50 jaar, waarna ze beginnen te dalen.

Adequaatheid minimumuitkeringen ouderen

Het wettelijk pensioensysteem garandeert in de werknemers-, zelfstandigen-, en ambtenarenregeling via de minimumpensioenen een minimaal pensioeninkomen aan gepensioneerden mits zij aan bepaalde (loopbaan)voorwaarden voldoen. In de werknemersregeling bestaat er bovendien ook een minimumrecht per loopbaanjaar. Voor een bespreking van deze minima verwijzen we naar bijlage 2. Daarnaast voorziet het bijstandssysteem voor ouderen die onvoldoende bestaansmiddelen hebben de Inkomensgarantie voor Ouderen (IGO). De IGO kan dus enkel bekomen worden na een toets van de bestaansmiddelen.

De vermelde minimumregelingen kunnen een belangrijke rol spelen in de preventie van het armoederisico bij ouderen. Of ze daar adequaat in zijn, hangt af van verschillende factoren, zoals het al dan niet bereiken van de doelgroep (namelijk ouderen met een verhoogd armoederisico) en de hoogte van de bedragen. Om de hoogte van de bedragen in kaart te brengen, toetsen we de evolutie van deze minimumuitkeringen aan de EU-SILC armoededrempel. In kader 8 formuleren we enkele kanttekeningen bij deze vergelijking van de minima met de armoededrempel.

Figuur 17 geeft de evolutie over de periode 2003-2020 van de verhouding tussen de bedragen van de IGO, de minimumpensioenen in de werknemers- en zelfstandigenregeling⁴³ en het minimumrecht per loopbaanjaar enerzijds en de EU-SILC armoededrempel anderzijds.⁴⁴ Bij de minimumpensioenen is dat het bedrag na een volledige en voltijdse loopbaan van 45 jaar en bij de IGO het forfaitair bedrag zonder aftrek van bestaansmiddelen. Voor het minimumrecht wordt het pensioenplafond weergegeven dat van toepassing is zodra een loopbaanjaar aan het minimumrecht wordt gewaardeerd.

Over de periode 2005-2011 zijn de minimumpensioenen in de zelfstandigenregeling en de IGO sterk gestegen ten opzichte van de drempel. Deze evolutie kan mee verklaren waarom het armoederisico bij ouderen en gepensioneerden over deze periode sterk is gedaald. Het zelfstandigenpensioen stijgt ook na 2011 nog relatief sterker dan de armoededrempel en sinds de gelijkschakeling met de bedragen van de werknemersregeling in 2016 liggen zij voor een alleenstaande rond de drempel.

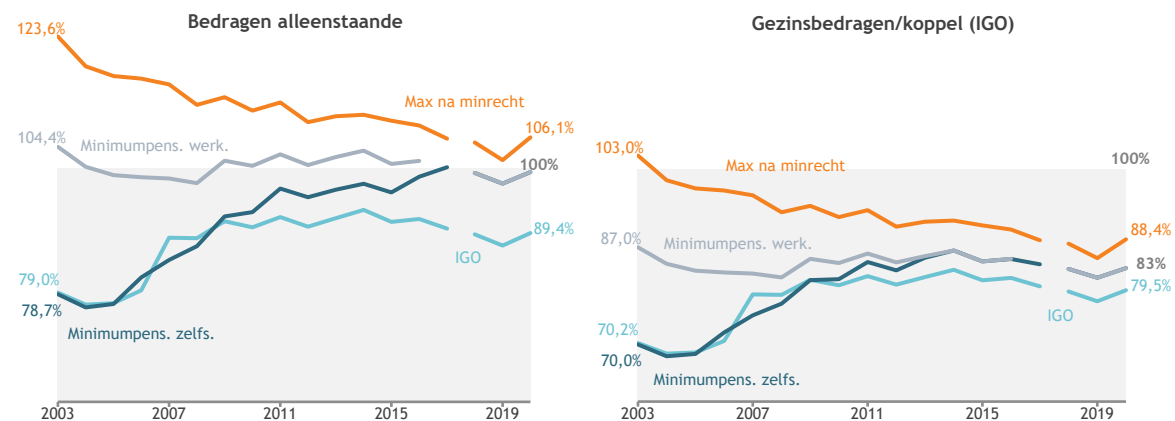
Vanaf 2018 houden de minima gelijke tred met de armoededrempel. In 2020 situeren zij zich voor een alleenstaande rond de armoededrempel, met uitzondering van de IGO. Merk op dat de uitkeringen geen impact ondervonden van de covid-19 pandemie (zie kader 7).

⁴³ Het minimumpensioen bij ambtenaren komt niet aan bod om het relatief weinig wordt toegekend.

⁴⁴ De uitkeringen zijn gemiddelde bedragen op jaarbasis en de armoededrempel is terug te vinden in bijlage 2.

De minimumuitkeringen voor een alleenstaande kunnen rechtstreeks met de armoededrempel vergeleken worden. Voor een individu uit een koppel is de vergelijking moeilijker. Immers de minimumuitkeringen aan gezinsbedrag geven informatie over het inkomen van het koppel, terwijl de armoededrempel betrekking heeft op een individu in een koppel (herinner het concept van het equivalent inkomen). Om de minimumuitkeringen op gezinsniveau vergelijkbaar te maken met de armoededrempel worden deze uitkeringen daarom gedeeld door de reeds besproken equivalentieschaal. Met name wordt het bedrag van de uitkering gedeeld door 1,5 (de gebruikte equivalentieschaal kent factor 1 toe aan de eerste volwassene en factor 0,5 aan de tweede; cf. kader 5).

Figuur 17 Minimumpensioenen, minimumrecht per loopbaanjaar en IGO in % van de EU-SILC armoededrempel van het corresponderende gezinstype
In %

De armoededrempel voor de periode 2003-2020 is gebaseerd op EU-SILC 2004 -2021.
Noot: breuk in tijdreeks armoededrempel in jaar 2018 (EU-SILC2019)

De kloof van de minima met de drempel is groter bij uitkeringen voor een koppel (een koppel dat een pensioen aan gezinsbedrag ontvangt of waarbij beiden een IGO ontvangen) dan voor een alleenstaande. Deze ongunstigere situatie bij koppels is in hoofdzaak te wijten aan verschillen tussen de equivalentieschalen voor koppels gebruikt in de Belgische wetgeving (equivalentieschaal voor een koppel van 1,25 voor het minimumpensioen en 1,33 voor de IGO)⁴⁵ en deze gebruikt voor de EU-SILC armoededrempel (1,5). Hierdoor kunnen we a priori stellen dat de bedragen voor een koppel minder adequaat zullen zijn dan deze voor een alleenstaande wanneer ze uitgedrukt zijn ten opzichte van de armoededrempel.

⁴⁵ De 'impliciete' equivalentieschaal in de pensioenwetgeving (berekend als de verhouding van het gezinsbedrag met het bedrag voor een alleenstaande) bedraagt 1,25 voor de minimumpensioenen en 1,33 voor de IGO. Of nog, in de pensioen- en bijstandsregeling liggen de bedragen voor een koppel 25 % tot 33 % hoger dan de bedragen voor een alleenstaande, terwijl de equivalentieschaal die wordt gebruikt om de EU-SILC armoededrempel te berekenen ervan uitgaat dat een koppel een inkomen moet hebben dat 50 % hoger ligt dan een alleenstaande om eenzelfde levensstandaard te bereiken.

Kader 8 Kanttekeningen bij vergelijking minimumuitkeringen met de armoededrempel

Bij bovenstaande vergelijking tussen minima en de EU-SILC armoededrempel dienen enkele bemerkingsen gemaakt te worden. Ten eerste is de vergelijking tussen minima en de EU-SILC armoededrempel gebaseerd op maximumbedragen voor de minima. Dit is niet onbelangrijk aangezien heel wat individuen die recht hebben op een minimumuitkering immers niet het volledige bedrag zullen ontvangen. Bij de minimumpensioenen bij werknemers en zelfstandigen bijvoorbeeld wordt het minimumpensioen berekend pro rata de werkelijke loopbaanduur indien de persoon het recht heeft op het minimumpensioen maar geen volledige loopbaan heeft.

Ten tweede zijn de hier gehanteerde minimumuitkeringen brutobedragen terwijl de armoededrempel berekend is op basis van netto-inkomens. De minimumuitkeringen worden in de praktijk evenwel beperkt of niet belast zodat de nettobedragen dicht aanleunen of volledig samenvallen met de brutobedragen.

Een derde opmerking heeft betrekking op de vergelijking van de EU-SILC armoededrempel met de bijstandsuitkering, de IGO voor ouderen. Die vergelijking zou kunnen suggereren dat het optrekken van de IGO tot de relatieve armoededrempel het armoederisico bij ouderen zou uitsluiten maar dat is niet zo evident. Ten eerste zijn er enkele methodologische verschillen in equivalentieschalen (zie supra) en tussen het concept van het beschikbaar inkomen (en daaruit volgend de armoededrempel) op basis van EU-SILC en het inkomen zoals omschreven in de bestaansmiddelentoets bij de IGO. Zo wordt bijvoorbeeld bij het beschikbaar inkomen volgens de EU-SILC geen rekening gehouden met het kadastraal inkomen, het vermogen en de verkoop of schenking van onroerende goederen. Dit is wel het geval bij de bestaansmiddelentoets van de IGO waardoor het inkomen dat in rekening wordt gebracht bij deze toets hoger is. Door deze verschillende concepten kunnen ouderen een beschikbaar inkomen hebben dat volgens het EU-SILC concept het recht opent op de IGO maar volgens het inkomensconcept bij de bestaansmiddelentoets van de IGO te hoog is om recht te hebben op de IGO. Hierdoor zou er nog steeds een bepaald percentage ouderen een armoederisico lopen, zelfs indien het maximumbedrag van de IGO gelijk of hoger zou zijn dan de armoededrempel^a. Ten tweede is er een zekere 'non take-up' bij de IGO: personen die wel recht hebben op de IGO maar deze niet opnemen^b. Ten derde voldoen niet alle ouderen aan de nationaliteits- of verblijfsvoorwaarden^c; deze personen kunnen eventueel beroep doen op het (lagere) leefloon (uitkering vanwege het Recht op Maatschappelijke Integratie). Ten vierde herhalen we de relativiteit van de armoededrempels. Het gebruik van alternatieve drempels kan tot andere resultaten leiden.

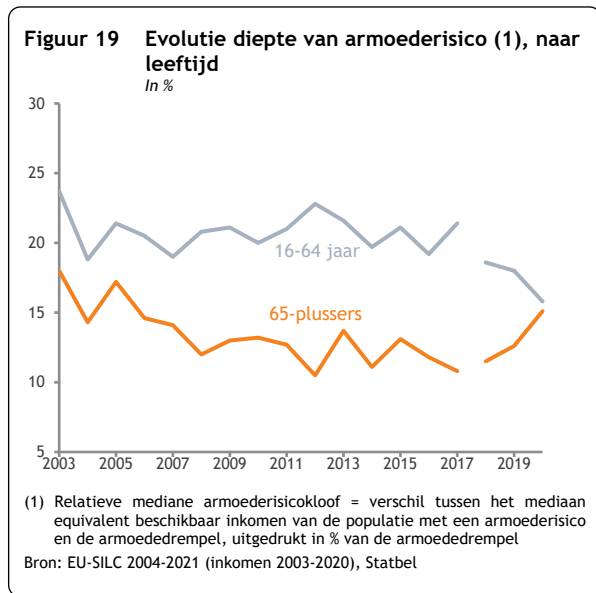
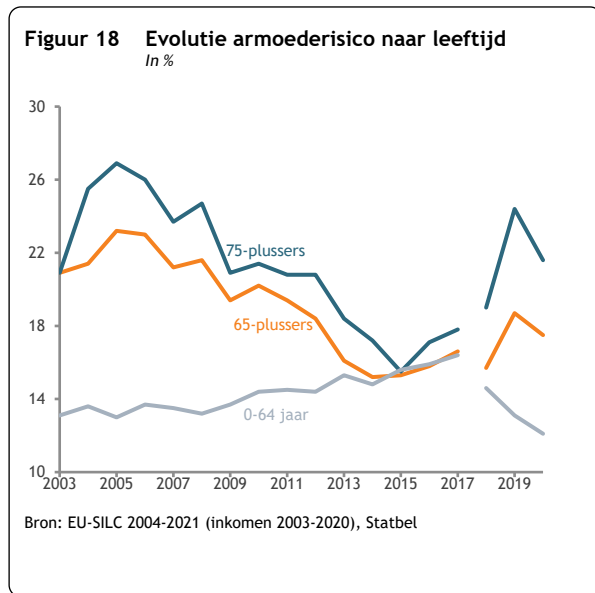
^a Zie Van den Bosch, K., De Vil G., 'Evolutie van de IGO en de armoede bij ouderen', WP 06-13, Federaal Planbureau, augustus 2013.

^b Bijvoorbeeld, een gepensioneerde die bij de automatische controle op de IGO op moment van pensionering (net) geen recht heeft op de IGO. Indien hij na verloop van tijd door aanpassingen aan de IGO-bedragen of veranderingen in de gezinssituatie wel het recht op de IGO kan openen, is hij hiervan niet altijd op de hoogte.

^c Zie <https://www.sfpd.fgov.be/nl/recht-op-pensioen/igo#Recht>

c. Naar leeftijd

Het armoederisico van 65-plussers is hoger dan dat van de populatie jonger dan 65 jaar (respectievelijk 17,5 % en 12,1 % in 2020, zie figuur 18). Bij 75-plussers loopt zelfs meer dan één op vijf een risico op armoede.

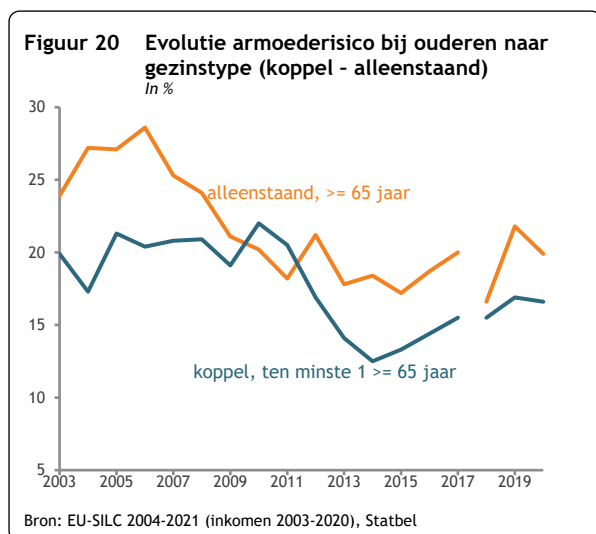

Indien we verder inzoomen op de populatie met een armoederisico, dan lijkt de inkomenssituatie van ouderen in 2020 niet minder precair te zijn dan die van de jongere populatie. Uit figuur 19 blijkt immers dat in 2020 het mediaan equivalent inkomen van ouderen met een armoederisico 15,1 % onder de armoededrempel ligt (of 1 093 euro bedraagt), bij de jongere populatie ligt dat inkomen 15,8 % onder de drempel (of bedraagt het 1 084 euro). Merk op dat de voorgaande jaren het inkomen van ouderen met een armoederisico merkkelijk minder precair was dan dat van de jongere populatie met een armoederisico. Het is dus nog af te wachten of de vaststelling voor 2020 zich ook de volgende jaren zal verder zetten.

d. Naar gezinstype (koppel of alleenstaand)

Het armoederisico is in 2020 hoger bij alleenstaande ouderen dan bij koppels (zie figuur 20). Merk op dat bij koppels het equivalent beschikbaar inkomen dat de basis vormt voor de armoede-indicatoren ook beïnvloed wordt door inkomens van personen waarmee men samenwoont en die van verschillende inkomensbronnen afkomstig kunnen zijn (bijvoorbeeld inkomen uit arbeid).

Uit figuur 18 bleek dat ouderen een hoger armoederisico hebben dan jongeren. Naar

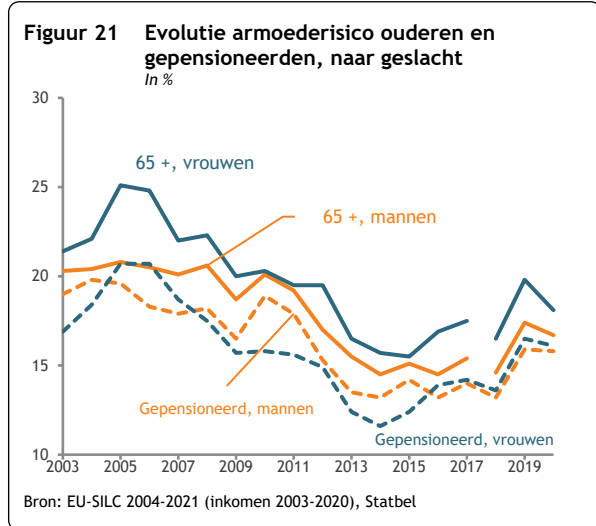

gezinstype hebben oudere alleenstaanden echter een lager armoederisico dan jongere alleenstaanden (zie figuur 36 in bijlage 2).

e. Naar geslacht

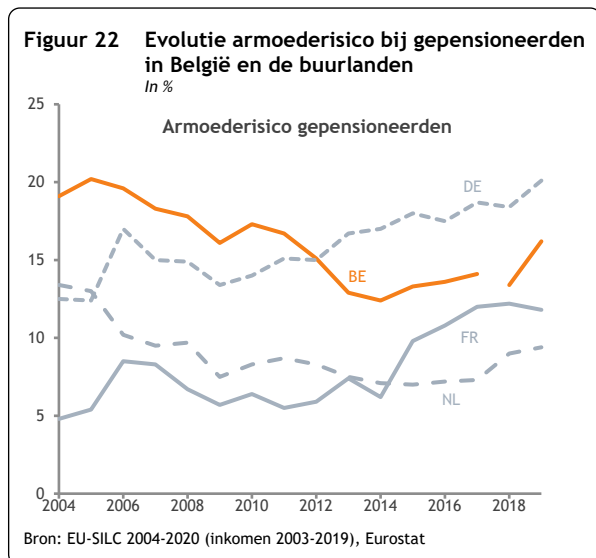
In 2020 hebben oudere vrouwen een hoger armoederisico (18,1 %) dan oudere mannen (16,7 %) (zie figuur 21). Bij personen met het statuut van gepensioneerde is het verschil tussen de geslachten minder groot: 16,1 % van de vrouwelijke en 15,8 % van de mannelijke gepensioneerden loopt een armoederisico.

Indien we enkel kijken naar alleenstaanden en op die manier de impact van inkomens van personen waarmee men samenwoont uitsluit, dan blijkt dat vrouwen nog steeds een hoger armoederisico hebben dan mannen: 20,3 % van de alleenstaande vrouwelijke 65-plussers tegenover 19,1 % van de alleenstaande mannelijke ouderen.

f. Vergelijking met buurlanden

Over de periode 2004-2012 hebben de gepensioneerden in België een hoger armoederisico dan gepensioneerden in de drie buurlanden. Het armoederisico in Duitsland neemt daarna echter toe en overstijgt dat van Belgische gepensioneerden vanaf 2013. Door de sterke stijging van het armoederisico bij gepensioneerden in België in 2019, is hun armoederisico merkelijk hoger dan bij Nederlandse en Franse gepensioneerden (zie bijlage 2 voor de ouderen en andere leeftijdsgroepen). Gegeven de eerder geciteerde impact van de pandemie op de afname van de EU-SILC enquête (zie kader 7), kunnen hier nog geen conclusies worden getrokken.

2.2.3. Armoederisico bij alternatieve monetaire armoededrempels

De hierboven besproken resultaten zijn sterk afhankelijk van het niveau van de armoededrempel, het inkomensconcept... Om de relativiteit van het armoederisico in kaart te brengen, wordt het hierna voorgesteld op basis van alternatieve armoededrempels: enerzijds op basis van 50 % en van 70 % van

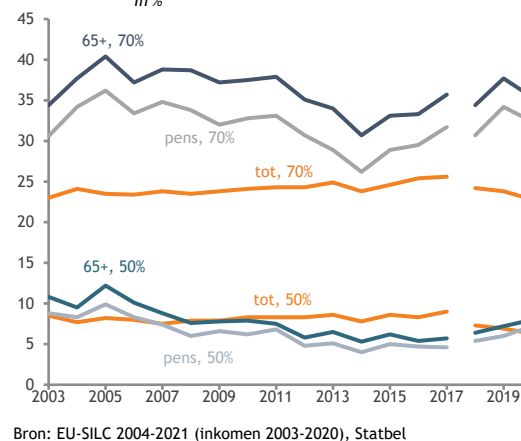
het mediaan equivalent beschikbaar inkomen en anderzijds op basis van een beschikbaar inkomen dat rekening houdt met geïmputeerde huur.

a. Armoededrempel op basis van 50 % en 70 % van het mediaan equivalent beschikbaar inkomen

Voor 2020 bedragen de alternatieve armoededrempels van 50 % van het mediaan equivalent beschikbaar inkomen en van 70 % van dat inkomen respectievelijk 1 073 euro en 1 502 euro, tegenover 1 287 euro bij de klassieke armoededrempel van 60 %. Ook bij deze alternatieve drempels ligt het armoederisico bij gepensioneerden en ouderen boven dat van de totale bevolking. Bij de 50%-drempel is het verschil echter relatief klein (7,2 % bij gepensioneerden en 6,3 % bij de totale bevolking) (zie figuur 23).

De hoogte van de minimumpensioenen en de IGO spelen een belangrijke factor voor de sterk uiteenlopende armoederisico's bij gepensioneerden en ouderen naargelang de hoogte van de drempel. In 2020 overschrijden alle minima het niveau van de 50 % armoededrempel, met uitzondering van de IGO voor een koppel. Bij de alternatieve 70 % drempel haalt geen enkele uitkering het niveau van de drempel. Maar merk op dat ondanks het feit dat de minima en de IGO boven of in de buurt van de armoededrempel liggen, er nog steeds een bepaald percentage ouderen een armoederisico heeft. Mogelijke verklaringen hiervoor werden besproken in kader 8. Zo zijn de minimumpensioenen die met de drempel worden vergeleken bedragen die gelden voor een volledige loopbaan. Iemand die geen volledige loopbaan heeft maar aan de loopbaanvoorwaarden voor het minimumpensioen voldoet, zal het minimumpensioen ontvangen pro rata de loopbaanduur.

Figuur 23 Evolutie van het armoederisico bij de totale bevolking, ouderen en gepensioneerden bij alternatieve armoededrempels van 50% en 70%
In %

Bron: EU-SILC 2004-2021 (inkomen 2003-2020), Statbel

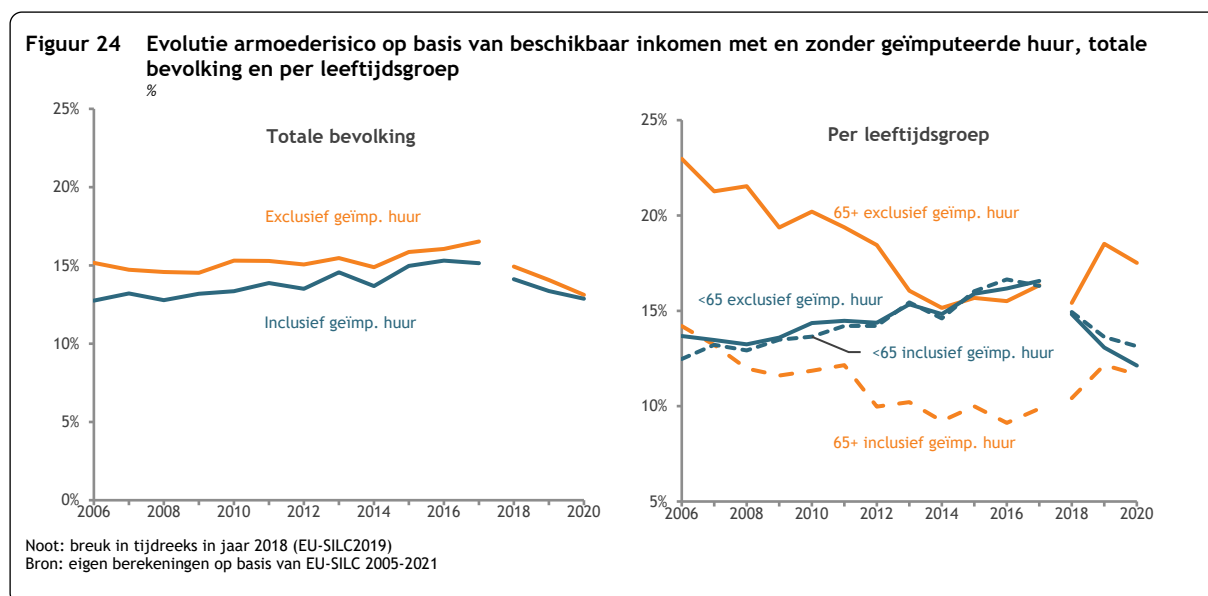
b. Armoededrempel die rekening houdt met geïmputeerde huur

Bovenstaande armoede-indicatoren zijn gebaseerd op een netto beschikbaar inkomen dat geen rekening houdt met het vermogen op zich (wel met inkomsten uit vermogen). Eigenaar zijn van een woning kan echter de economische welvaart van de eigenaar verhogen in die zin dat hij geen huur moet betalen, op voorwaarde dat er geen zware hypotheeklasten zijn. Maar ook gesubsidieerd wonen, of huren onder de marktprijs, betekent een verbetering van de relatieve welvaart voor deze huurders. Hun effectief beschikbaar inkomen ligt immers relatief hoger ten belope van het verschil tussen de marktprijs en de lagere betaalde huurprijs. Met deze elementen kan rekening worden gehouden bij het bepalen van het beschikbaar inkomen via het toekennen van 'geïmputeerde huur' aan eigenaars en huurders met beperkte huur.

Een beschikbaar inkomen dat rekening houdt met geïmputeerde huur is berekend als het ‘klassiek’ beschikbaar gezinsinkomen vermeerderd met geïmputeerde huur voor eigenaars (of voor huurders die gesubsidieerd wonen) en verminderd met eventuele hypothecaire interestlasten. Voor huurders in de privésector verandert er niets aan de berekening van hun beschikbaar inkomen.

Het effect op het armoederisico van deze herdefiniëring van het inkomen is tweeledig. Enerzijds stijgt het beschikbaar inkomen van sommige gezinnen, waardoor het armoederisico vermindert. Anderzijds impliceert de herberekening van het beschikbaar inkomen een hoger mediaan inkomen, op basis waarvan een alternatieve armoededrempel wordt afgeleid, en sommige huishoudens onder deze drempel belanden. In 2020 bedraagt de armoededrempel inclusief geïmputeerde huur 17 570 euro, 14 % hoger dan de ‘klassieke’ armoededrempel.

Zoals in de vorige verslagen van de SCvV werd voorgesteld, ligt het armoederisico voor de gehele bevolking na de opname van de geïmputeerde huur in het beschikbare inkomen lager dan volgens de ‘klassieke armoededrempel’ (zie figuur 24). Het verschil vermindert echter in de loop der tijd en bedraagt in 2020 nog slechts 0,2 procentpunt. Bij de bevolking jonger dan 65 jaar blijft het effect van de opname van geïmputeerde huur op het beschikbaar inkomen beperkt. Bij de ouderen daarentegen vermindert het armoederisico sterk (respectievelijk 11,7 % versus 17,5 % in 2020).

De voornaamste reden voor het grotere effect bij ouderen is dat het percentage eigenaars zonder hypotheek in deze groep veel groter is dan bij de personen beneden 65 jaar en dit zowel voor de ouderen met een inkomen beneden als boven de armoededrempel. Merk op dat het percentage eigenaars met hypotheek in de loop der jaren enigszins onder de ouderen stijgt, van rond 3 % in 2006-2007 tot 5 à 6 % na 2017 (zie figuur 25).

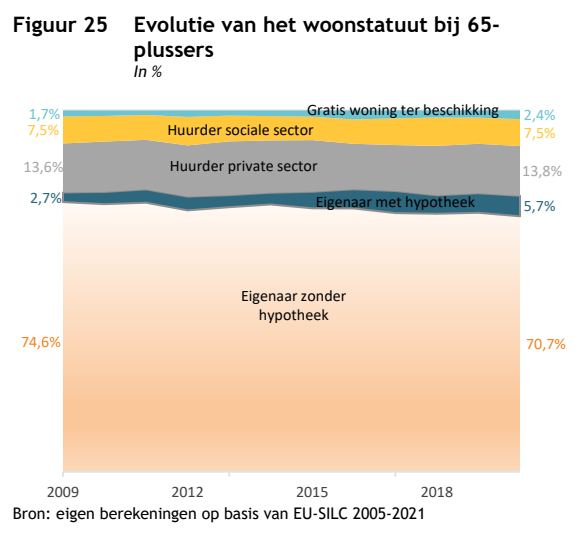
Binnen de groep van 65-plussers daalt het armoederisico indien geïmputeerde huur wordt opgenomen in het inkomensconcept sterk voor diegenen die eigenaar zijn, maar ook sociale huurders zien hun armoederisico aanzienlijk verminderen. Op basis van het klassieke inkomen

is het armoederisico van sociale huurders meestal groter dan bij de 65-plussers die eigenaar of huurder in de privésector zijn. Na bijtelling van het impliciete voordeel dat zij genieten vanwege hun gereduceerde huur bij het inkomen, is hun risico op armoede veel lager, en is het armoederisico het grootst bij huurders in de privésector.

De trends in het armoederisico per leeftijdsgroep zijn echter nagenoeg dezelfde, ongeacht het inkomensconcept: een sterke daling tot 2014 bij de 65-plussers, een gestage stijging tot 2017 voor de bevolking beneden 65 jaar. Opvallend is dat in 2019 en 2020 het armoederisico op basis van het inkomensconcept met geïmputeerde huur voor 65-plussers nog nauwelijks lager is dan onder van de bevolking beneden 65 jaar. Dit is echter vooral een resultaat van de ontwikkelingen van het 'klassieke' armoederisico in deze jaren ten opzichte van 2018: hoger voor de 65-plussers, lager voor de bevolking beneden 65 jaar. Zoals hierboven aangegeven, bestaan er diverse onzekerheden als gevolg van de moeilijke gegevensverzameling tijdens de covid-19 periode.

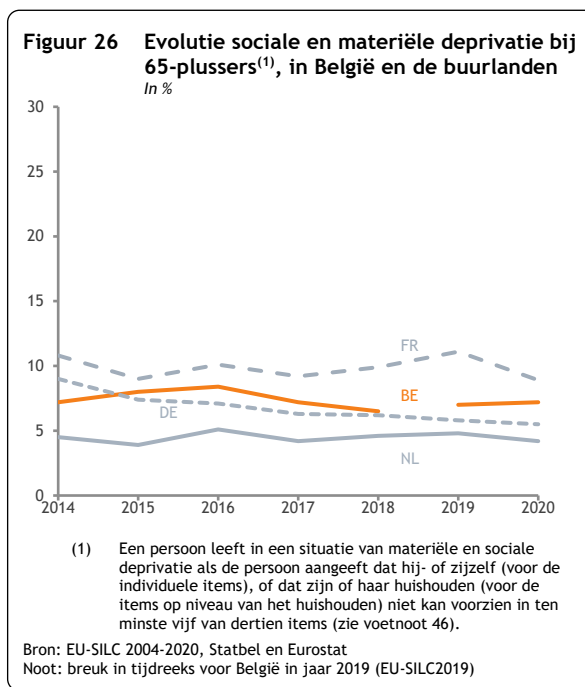
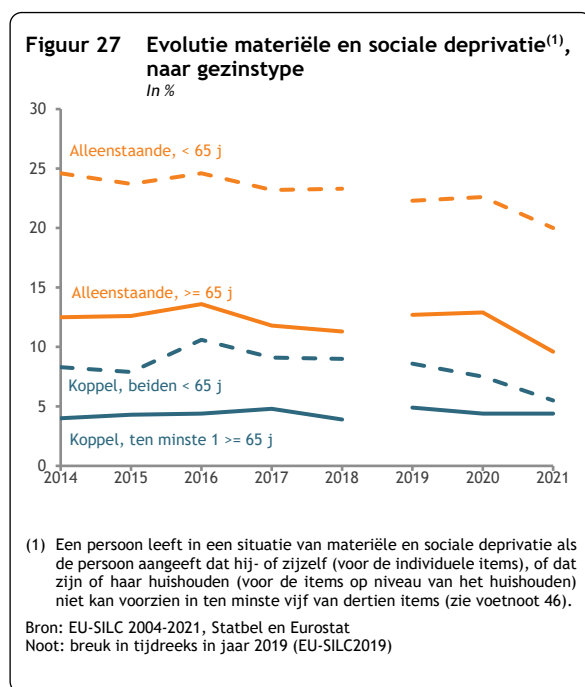
2.2.4. Aanvullende armoede-indicatoren

Deze sectie presenteert de indicatoren van materiële en sociale deprivatie en subjectieve armoede als een aanvulling op de monetaire en relatieve armoede-indicatoren. Net zoals de monetaire indicatoren zijn deze indicatoren gebaseerd op de EU-SILC enquête maar hij heeft betrekking op het enquêtejaar zelf terwijl de op inkomen gebaseerde armoedemaatstaven de toestand van enquêtejaar -1 weergeven. De breuk in de resultaten, die het gevolg is van de methodologische aanpassingen aan de enquête, situeert zich voor deze indicatoren dus in 2019.

a. Materiële en sociale deprivatie

Uit figuur 27 blijkt dat alleenstaanden vaker materieel en sociaal gedepriveerd ⁴⁶ zijn dan samenwonenden en dat ouderen deze deprivatie minder aangeven dan jongeren. Onderzoek van een gelijkaardige indicator, namelijk ernstige materiële deprivatie⁴⁷, op basis van de EU-SILC data van 2017 toont aan dat de lagere materiële deprivatie bij ouderen in belangrijke mate te danken is aan het feit dat een veel hoger percentage ouderen eigenaar is van hun woning zonder hypotheeklasten, dan bij de bevolking jonger dan 65 jaar het geval is.⁴⁸

Uit **Error! Reference source not found.** blijkt dat over de periode 2014-2018 het aandeel Belgische 65-plussers dat aangaf sociaal en materieel gedepriveerd te zijn vrij gelijklopend was met dat van de Duitse ouderen, lager dan dat van de Franse en hoger dan de Nederlandse 65-plussers. In 2020 is de sociale en materiële deprivatie bij 65-plussers het hoogst in Frankrijk. Het verschil tussen België en de twee andere buurlanden is toegenomen.

⁴⁶ Een persoon leeft in een situatie van materiële en sociale deprivatie als de persoon aangeeft dat hij- of zichzelf (voor de individuele items), of dat zijn of haar huishouden (voor de items op niveau van het huishouden) niet kan voorzien in ten minste vijf van dertien items. Deze 13 items zijn: 1) onverwachte uitgaven, 2) een jaarlijkse vakantie buitenshuis van één week, 3) vermijden van achterstallen in betaling (woonkredieten, huur, nutsrekeningen), 4) maaltijd met vlees, kip of vis om de 2 dagen, 5) het voldoende verwarmen van de woning, 6) een persoonlijke auto, 7) versleten meubilair vervangen, 8) vervangen versleten kleding door nieuwe, 9) twee paar schoenen in goede staat hebben, 10) wekelijks een bedrag uitgeven voor persoonlijke behoeften, 11) vrijetijdsactiviteiten, 12) tenminste éénmaal per maand samenkomen met familie of vrienden om iets te drinken of te eten, 13) thuis toegang tot internet. Items 1-7 worden gemeten op het niveau van het huishouden, items 8-13 worden gevraagd voor alle individuen van 16 jaar of ouder.

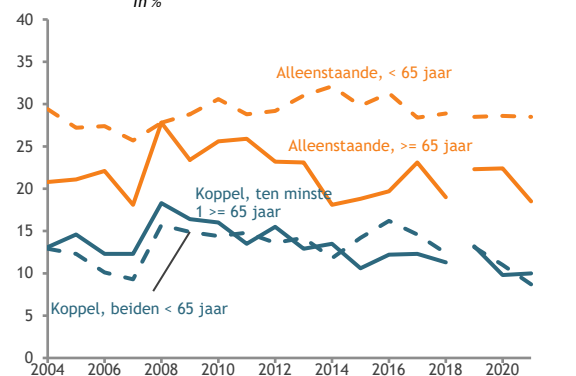
⁴⁷ Men is ernstig materieel gedepriveerd indien men in een huishouden woont dat aangeeft niet te kunnen voorzien in ten minste vier van de volgende negen items: 1) onverwachte uitgaven, 2) een jaarlijkse vakantie buitenshuis van één week, 3) betalen van schulden (woonkredieten, huur, nutsrekeningen), 4) maaltijd met vlees/vis om de 2 dagen, 5) het voldoende verwarmen van de woning, 6) een wasmachine, 7) een kleuren-tv, 8) een telefoon, 9) een persoonlijke auto.

⁴⁸ Bolland, M., Dekkers, G. en Van den Bosch, K. "A comparative analysis of deprivation among the elderly in Belgium", Federaal Planbureau, WP7-19, Juli 2019.

b. Subjectieve armoede

Alleenstaanden geven in het algemeen vaker aan dat ze het moeilijk tot zeer moeilijk hebben om de eindjes aan elkaar te knopen dan koppels. Terwijl er bij koppels weinig verschil is naar leeftijd, ondervinden oudere alleenstaanden minder vaak subjectieve armoede dan alleenstaanden jonger dan 65 jaar. ⁴⁹ In 2021 daalt het aandeel oudere alleenstaanden die subjectieve armoede ondervinden sterk.

Figuur 28 Evolutie subjectieve armoede naar gezinstype⁽¹⁾
In %

(1) Percentage van de bevolking dat het moeilijk tot zeer moeilijk vindt om de eindjes aan elkaar te knopen

Bron: EU-SILC 2004-2021, Statbel en Eurostat
Noot: breuk in tijdreeks in jaar 2019 (EU-SILC2019)

2.3. Projectie van sociale houdbaarheid tot 2070

2.3.1. Inleiding

Het Federaal Planbureau ontwikkelde het MIDAS-model met het doel de effecten van beleidsmaatregelen en van sociale en economische evoluties op de adequaatheid van de pensioenen te kunnen beoordelen. Dit model produceert projecties over de lange termijn van indicatoren over het armoederisico en de ongelijkheidsgraad van de inkomensverdeling van de gepensioneerden. Het is een model voor dynamische microsimulatie dat steunt op administratieve gegevens voor een representatieve steekproef (meer dan een half miljoen personen) van de bevolking voor het jaar 2011. Deze gegevens zijn voornamelijk afkomstig van diverse instellingen van de sociale zekerheid via het Datawarehouse Arbeidsmarkt en Sociale Bescherming. Momenteel loopt een aanvraag om de gegevens waarmee gestart wordt in het model, te actualiseren.

De scenario's voor ontwikkelingen inzake demografie (geboorten, overlijdens, huwelijk en samenwonen), macro-economie (groei van de productiviteit en van de lonen, werkgelegenheidsgraad), socio-economie (werkgelegenheid per statuut, aantal gerechtigden van sociale uitkeringen) en sociaal beleid (parameters en recente maatregelen inzake welvaartsaanpassing) stemmen overeen met de scenario's die gehanteerd worden voor de evaluatie van de budgettaire kosten van de vergrijzing. De indicatoren van de sociale en de financiële houdbaarheid van de vergrijzing worden dus geprojecteerd binnen een coherent kader.

Zoals voorgaande jaren wordt de armoededrempel berekend op basis van de simulatieresultaten en op dezelfde manier als in de EU-SILC, namelijk als 60 % van het mediaan equivalent beschikbaar inkomen.

⁴⁹ We herhalen dat de EU-SILC geen personen ondervraagt die in een "collectief huishouden" wonen, zoals een rust- en verzorgingstehuis.

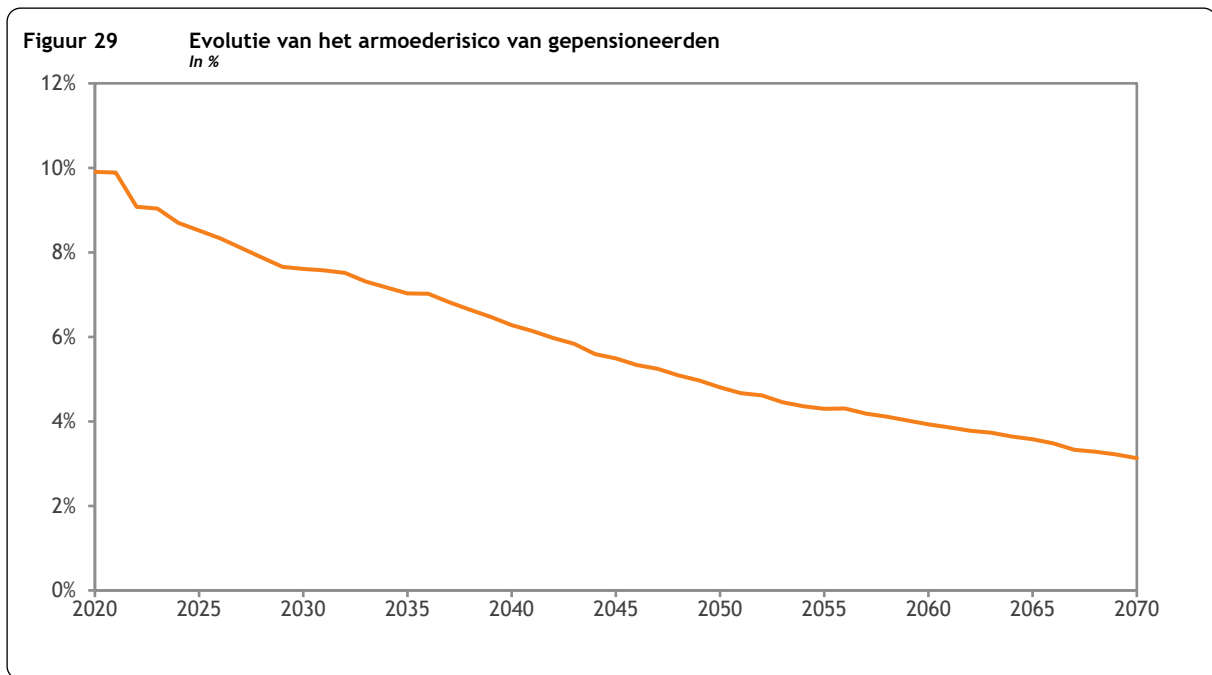
Twee belangrijke beperkingen blijven ook gelden in het model. Ten eerste worden bepaalde inkomens niet in aanmerking genomen in het inkomensconcept van het model en bijgevolg ook niet in de hieronder vermelde indicatoren van de adequaatheid van pensioenen. Zo worden inkomsten uit spaargelden en de pensioenen uit de tweede pijler niet gemodelleerd. Ook inkomsten uit arbeid van gepensioneerden worden genegeerd. Om deze redenen ligt het bedrag van de armoededrempel in 2020 13,5 % lager dan het bedrag van de EU-SILC armoededrempel. Het niveau van de indicatoren, berekend op basis van dit model, kan dus afwijken van het niveau van indicatoren geraamd op basis van een ander inkomensconcept, zoals bijvoorbeeld bij de EU-SILC waar deze inkomsten wel in aanmerking worden genomen. Dit impliceert dat het model in eerste instantie een instrument is om de impact van het wettelijk pensioensysteem op de evolutie van de indicatoren weer te geven. Ten tweede worden migraties niet gemodelleerd.⁵⁰

In sectie 2.3.2 presenteren we de projectie van het armoederisico bij gepensioneerden volgens het referentiescenario van de SCvV (met een productiviteitsgroei van 1,5 % per jaar vanaf 2045 wat zich vertaalt in een jaarlijkse groei van het gemiddelde loon van 1,5 % vanaf hetzelfde jaar). Ook tonen we de resultaten voor enkele alternatieve armoededrempels en de implicaties van de variant met een lagere productiviteitsgroei (1 % op lange termijn, cf hoofdstuk 1). De ongelijkheid onder gepensioneerden komt aan de orde in sectie 2.3.3). Tot slot merken we op dat de hierna voorgestelde projecties, net zoals de budgettaire projecties, geen voorspellingen zijn maar wel projecties bij ongewijzigd beleid.

2.3.2. Evolutie van het armoederisico bij gepensioneerden

In het eerste jaar van de projectie (2020) ligt het percentage gepensioneerden met risico op armoede aanzienlijk lager dan wat in EU-SILC geobserveerd wordt voor 2020 (zie sectie 2.2.2.a). De voornaamste reden hiervoor is hierboven reeds besproken, namelijk dat de armoededrempel berekend uit de resultaten van het microsimulatiemodel lager ligt dan het bedrag van de EU-SILC armoededrempel (zie sectie 2.3.1). Het projectiemodel dient dus vooral om de evolutie van het armoederisico bij gepensioneerden weer te geven.

⁵⁰ Een fundamenteel herziene versie van MIDAS is in ontwikkeling. Hierin is onder andere de simulatie van migratie opgenomen. Een publicatie is gepland voor later dit jaar.

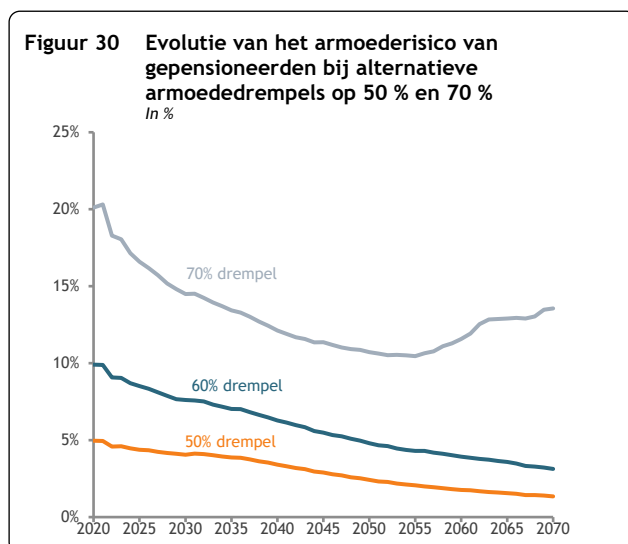
Figuur 29 laat zien dat het armoederisico van gepensioneerden gestadig daalt gedurende de gehele projectieperiode. Deze evolutie van het armoederisico onder gepensioneerden wordt bepaald door diverse factoren: naast de herwaardering van de bedragen van de minimumregelingen in de pensioenen (minimumpensioenen, minimumrecht per loopbaanjaar), van de bijstand (de IGO) en van de bestaande pensioenen in vergelijking met de groeivoet van de reële lonen, speelt ook de toegenomen arbeidsmarktparticipatie van vrouwen in het verleden en de verdere toename daarvan in de toekomst een rol.

De welvaartsaanpassingen van de sociale uitkeringen op voorstel van de sociale partners in het kader van de toekenning van de welvaartsenveloppe 2021-2022, worden tot en met 2022 in het model ingevoerd (zie bijlage 2). Vanaf 2023 worden de uitkeringen geherwaardeerd volgens de parameters die gebruikt worden voor de berekening van de in het Generatiepact voorziene welvaartsenveloppen (zie sectie 1.2.4 in hoofdstuk 1 over de hypothesen). Daarenboven werden en worden de minimumpensioenen voor werknemers, zelfstandigen en ambtenaren, evenals de IGO, tijdens de jaren 2021 tot en met 2024 extra verhoogd (zie bijlage 2). Mede dankzij deze verhogingen daalt het armoederisico van de gepensioneerden gedurende de jaren 2020 vrij snel. Gegeven de lage groeivoet van de gemiddelde reële lonen op middellange termijn⁵¹ en de trage vooruitgang van die groei naar zijn niveau op lange termijn (1,5 % vanaf 2045 in het referentiescenario van de SCvV), blijven de minimumpensioenen van werknemers en zelfstandigen, alsook de IGO, ook na 2024 tot het begin van de jaren 2030 iets sneller stijgen dan de lonen, en tot het midden van de jaren 2030 ook iets sneller dan de armoededrempel. Deze combinatie vormt één van de verklaringen voor de daling van het armoederisico van gepensioneerden in deze periode. Vanaf het midden van de jaren 2030 stijgen de minima minder snel dan de gemiddelde lonen, en zodoende blijven zij ook achter op de armoededrempel. Deze relatieve achteruitgang van de minima vormt een deel van de verklaring voor het tragere tempo van de daling van het armoederisico op de langere termijn.

⁵¹ Federaal Planbureau, 'Economische vooruitzichten 2022-2027', Reeks Vooruitzichten, juni 2022

Daarnaast leiden de langere loopbanen van de huidige cohorten actieve vrouwen, die in de komende decennia met pensioen zullen gaan, tot de opbouw van hogere pensioenen in vergelijking met de generaties vrouwen voor hen. In de tweede helft van de projectieperiode dooft dit effect langzamerhand uit, naarmate de oudere generaties van vrouwelijke gepensioneerden met kortere loopbanen geleidelijk vervangen zullen worden door nieuwere generaties met langere loopbanen. Merk op dat, zoals in het verslag van vorig jaar vermeld, de daling van het armoederisico bij ouderen (populatie vanaf de wettelijke pensioenleeftijd, al dan niet met een eigen pensioen) trager zou verlopen bij vrouwen dan bij mannen. Dit is vooral te wijten aan een daling van het aantal weduwen, die grotendeels goed beschermd zijn tegen het risico op armoede door relatief genereuze overlevingspensioenen, en aan een stijging van het aandeel gescheidenen en nooit-gehuwden onder de alleenstaanden. In deze laatste groep, die ook bestaat uit eerder samenwonenden waarvan de partner is overleden, komen relatief korte loopbanen vaker voor bij vrouwen dan bij mannen.

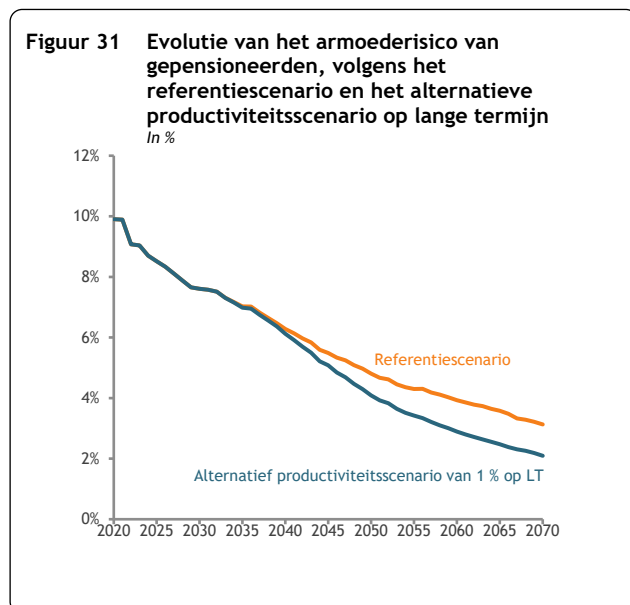
Zoals in het eerste deel van dit hoofdstuk, presenteren we ook in de projectie armoederisico's bij gebruik van alternatieve armoededrempels op 50 % en 70 % van het mediaan equivalent beschikbaar inkomen (zie figuur 30). Ook deze armoededrempels zijn berekend uit de resultaten van het microsimulatiemodel en liggen dus lager dan de corresponderende EU-SILC armoededrempels. Het

armoederisico van gepensioneerden is aanzienlijk lager bij een armoededrempel van 50 % in plaats van 60 %, maar de dalende trend is gelijkaardig. Ook bij de armoededrempel van 70 % zien we een daling van het armoederisico – weliswaar op een hoger niveau – tot het midden van de jaren 2050, echter gevolgd door een opvallend sterke stijging. Wanneer de loongroei vanaf 2045 zijn langetermijngroei-pad van 1,5 % per jaar bereikt, stijgen de armoededrempels sterker dan de pensioenen, die worden bepaald door de lagere lonen en de tragere loongroei in de voorgaande decennia. Dit komt niet tot uiting bij de armoededrempel

op 60 % omdat tot 2070 zowel het minimumpensioen als de IGO (voor alleenstaanden) duidelijk boven deze drempel blijven liggen. Maar in geval van de hogere 70 %-armoededrempel, worden de minima en de IGO vanaf het midden van de jaren 2050 'ingehaald' door de stijgende armoededrempel, waardoor het armoederisico toeneemt.

Figuur 31 toont de projectie van armoederisico's voor gepensioneerden volgens het referentiescenario, met een productiviteitsgroei op lange termijn van 1,5 % per jaar, en het alternatieve productiviteits-scenario van 1 % per jaar op lange termijn. In het referentiescenario zal de gemiddelde loongroei op

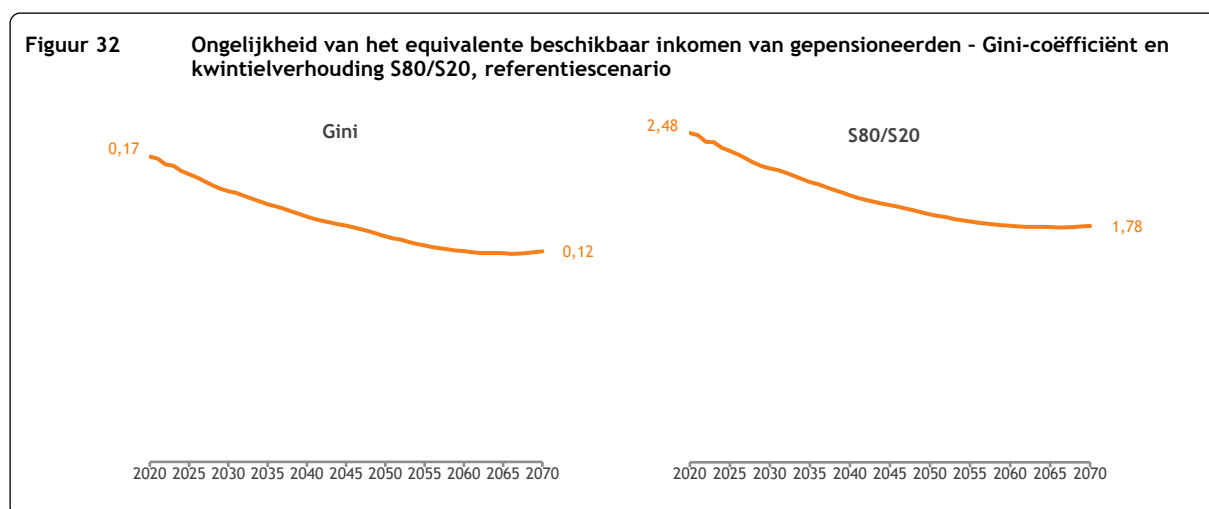
lange termijn van 1,5 % bereikt worden vanaf 2045, in het alternatief scenario is de gemiddelde loongroei vanaf 2033 beperkt tot 1 % per jaar. De verschillen tussen de scenario's tonen de impact van de hypothese betreffende de gemiddelde loongroei op het geprojecteerde armoederisico van gepensioneerden. Een gemiddelde loongroei van 1 % per jaar op lange termijn, in plaats van 1,5 %, leidt tot een lagere armoededrempel vanaf 2033, en zodoende tot een continue en sterkere daling van het risico op armoede bij gepensioneerden ten opzichte van het referentiescenario. Daarnaast heeft de lagere gemiddelde loongroei ook gevolgen voor de uiteindelijke pensioenen, maar omdat

dit effect slechts geleidelijk en met lange vertraging tot uiting komt, valt het grotendeels voorbij onze simulatiehorizon.

2.3.3. Evolutie van de ongelijkheid bij gepensioneerden

Figuur 32 toont de evolutie van de inkomensongelijkheid onder gepensioneerden op basis van de Gini-index en de kwintielratio S80/S20.⁵² Net zoals bij de analyse van het armoederisico het geval was, is het inkomen dat in aanmerking wordt genomen het equivalent beschikbaar inkomen. Voor gepensioneerden bestaat dat vanzelfsprekend voornamelijk uit pensioenen, maar het equivalent inkomen van een gezin bestaande uit bijvoorbeeld een gepensioneerde man en een werkende vrouw zal samengesteld zijn uit pensioeninkomens en inkomens uit arbeid. De inkomensverdeling van gepensioneerden hangt dus niet uitsluitend af van de pensioeninkomens maar ook van de samenstelling van hun gezinnen en de inkomensstructuur ervan. Zoals gezegd zijn de inkomsten uit spaargelden en de pensioenen uit de tweede pijler niet opgenomen in het gemodelleerde inkomen voor de langetermijnprojectie. Dit betekent dat de inkomensongelijkheid onder gepensioneerden voornamelijk de verdeling van de wettelijke pensioenen weerspiegelt en mogelijk onderschat wordt.

⁵² De Gini-index is een maat voor de ongelijkheid in de inkomensverdeling. Zijn waarde ligt tussen 0 en 1, wat toelaat de inkomensongelijkheid tussen twee populaties van verschillende omvang te vergelijken. De waarde 0 beantwoordt aan een situatie waarin iedereen exact hetzelfde inkomen heeft. In het andere uiterste komt de waarde 1 overeen met de situatie waarin één persoon alle inkomsten heeft, terwijl alle andere personen geen inkomsten hebben. De kwintielverhouding S80/S20 is de verhouding van het totale inkomen van de 20 % van de populatie met de hoogste inkomens (hoogste kwintiel) tot het inkomen ontvangen door de 20 % van dezelfde populatie met de laagste inkomens (laagste kwintiel). De kwintielverhouding is gemakkelijker interpreteerbaar dan de Gini, maar heeft het nadeel dat zij alleen gevoelig is voor veranderingen in het hoogste en het laagste kwintiel. In dit concrete geval betreft de kwintielverhouding het netto equivalent inkomen van de gepensioneerden. De waarde van 2,47 van deze ongelijkheidsmaat voor 2020 betekent dus dat het totaal inkomen van de gepensioneerden in de huishoudens met de hoogste netto equivalente inkomens bijna 2,5 keer groter is dan het totaal inkomen van de gepensioneerden in de huishoudens met de laagste netto equivalente inkomens.

De Gini-coëfficiënt en de kwintielverhouding zijn twee complementaire indicatoren van ongelijkheid, omdat de eerste vooral de nadruk legt op de spreiding in het centrum van de inkomensverdeling, terwijl de tweede vooral gevoelig is voor ontwikkelingen boven- en onderaan de verdeling. Maar ondanks deze verschillen in gevoeligheid geven beide indicatoren dezelfde tendens aan: van 2020 tot het einde van de jaren 2050 daalt de ongelijkheid voortdurend, waarna ze zich zou stabiliseren. De daling van de ongelijkheid is het gevolg van de hierboven reeds genoemde ontwikkelingen. Ten eerste, volgens de gehanteerde hypothesen, kennen de minimumpensioenen en de IGO een jaarlijkse reële verhoging van 1 % en het minimumrecht van 1,25 %, met daarenboven de extra verhogingen tussen 2021 en 2024, terwijl de welvaartsaanpassing voor de bestaande pensioenen 0,5 % bedraagt. Hierdoor stijgen de laagste pensioenen meer dan de hogere. Tevens stijgt het loonplafond bij de berekening van de pensioenen op de lange termijn minder dan de groeivoet van het gemiddeld loon, hetgeen de stijging van de hoogste pensioenen afremt. Ten slotte leidt de toegenomen arbeidsmarktparticipatie van vrouwen in het verleden en de verdere toename daarvan in de toekomst tot minder gepensioneerden met een erg laag eigen pensioen, en vermindert de pensioenongelijkheid tussen gepensioneerden in het algemeen, en specifiek tussen mannen en vrouwen.

3. Bijlagen

Bijlage 1 - Maatregelen en hervormingen op het gebied van sociale uitgaven

1. Hervormingen die reeds vervat waren in de projectie van het SCvV-verslag 2021

Pensioenen

- Afschaffing van de correctiecoëfficiënt in de zelfstandigenregeling bij de berekening van het pensioen voor nieuwe gepensioneerden vanaf 1 januari 2022 en voor de loopbaanjaren vanaf 2021.
- Geleidelijke verstrenging van de toegangsvoorwaarden voor het vervroegd pensioen in de drie pensioenregelingen (tot de leeftijd van 63 jaar in 2018 en een loopbaanvoorwaarde van 42 jaar in 2019, behalve uitzonderingen voor lange loopbanen).
- Verhoging van de wettelijke pensioenleeftijd tot 66 jaar in 2025 en tot 67 jaar in 2030 in de drie pensioenregelingen.
- Geleidelijke verhoging van de minimumleeftijd voor het overlevingspensioen van 45 jaar tot 50 jaar in 2025.
- Geleidelijk schrappen vanaf 1 januari 2016 van de diplomabonificatie in de berekening van de loopbaanvoorwaarde voor het vervroegd pensioen (in de pensioenregeling van de overheidssector).
- Schrappen van de pensioenbonus in de drie pensioenregelingen vanaf 1 januari 2015 (overgangperiode volgens bepaalde voorwaarden).
- Harmonisering van de regularisatie van de studieperiodes in de pensioenberekening in de drie pensioenregelingen.
- Afschaffing van de eenheid van loopbaan⁵³ in de zelfstandigen- en werknemersregeling, gewijzigde valorisatie van de gelijkgestelde werkloosheidsperiodes in de werknemersregeling.
- Invoering van het gemengd pensioen in de overheidssector (met uitzondering van het onderwijs) vanaf 1 mei 2018 voor de nieuwe gepensioneerden. Het pensioen voor het contractuele deel van de loopbaan, dat is gepresteerd vóór de benoemingen vanaf 1 december 2017, zal dan berekend worden volgens de modaliteiten van de werknemersregeling⁵⁴.

De wet die deze hervorming uitvoert, voorziet eveneens de invoering van een tweede pensioenpijler voor het contractueel personeel van de overheidssector (met uitzondering van het onderwijs), de aanpassing van de aanvullende werkgeversbijdragen voor individuele responsabilisering voor de provinciale en lokale besturen (vanaf 1 januari 2020) en de afschaffing van de loopbaanvoorwaarde van 5 jaar om van een overheidspensioen te kunnen genieten (vanaf 1 mei 2019).

⁵³ Een loopbaan wordt als volledig beschouwd als ze 14 040 dagen voltijds equivalenten of 45 jaren telt. Het principe van de beperking tot de eenheid van loopbaan houdt in dat het aantal dagen dat in aanmerking wordt genomen bij de pensioenberekening wordt beperkt tot dat plafond. Wanneer dat plafond wordt overschreden, worden de minst gunstige dagen op het vlak van het inkomen niet in rekening genomen. De maatregel heeft tot doel de beperking tot de eenheid van loopbaan af te schaffen, waardoor m.a.w. meer dan 14 040 loopbaandagen in aanmerking zouden kunnen worden genomen als het gewerkte dagen betreft.

⁵⁴ Vóór deze hervorming werden contractuele perioden voorafgaand aan een statutaire benoeming (benoeming in dezelfde graad als de prestaties als contractueel) voor de berekening van het ambtenarenpensioen gelijkgeschakeld met een statutaire periode.

- Regularisatie van de pensioenen van de mijnwerkers in 2020 met terugwerkende kracht voor de afgelopen 10 jaar.

Werkloosheid met bedrijfstoeslag (SWT)

- Verstrenging vanaf 1 januari 2015 van de toelatingsvoorwaarden voor de werkloosheid met bedrijfstoeslag (minimumleeftijd 62 jaar in de algemene regeling, behalve uitzonderingen).
- Geleidelijke veralgemening (voor nieuwkomers met een concept van aangepaste beschikbaarheid) van de verplichting voor werklozen met bedrijfstoeslag om zich als werkzoekende op te geven vanaf 2015 (dat betekent dat ze beschikbaar zijn voor de arbeidsmarkt, beschouwd worden als actieven en onderworpen zijn aan controles), maar onder bepaalde voorwaarden kunnen sommige uitkeringsgerechtigden niet werkzoekend (en dus buiten de beroepsbevolking) blijven.
- Maatregelen uit het voorstel van Interprofessioneel akkoord 2019-2020, opgenomen in koninklijke besluiten of conventionele arbeidsovereenkomsten (met name versoepeling van de leeftijdsvoorwaarde voor bepaalde regelingen van SWT en eindeloopbaan tijdskrediet).

Werkloosheid (inclusief tijdskrediet en loopbaanonderbreking)

- Schrappen van de anciënniteitstoelage en van de uitkering voor niet-gemotiveerd tijdskrediet
- Vermindering van bepaalde uitkeringen (inkomensgarantie-uitkering, tijdelijke werkloosheidsuitkering, berekening van de werkloosheidsuitkering op basis van de laatste twaalf bezoldigde maanden in plaats van de laatste maand).
- Verlaging van de uiterste leeftijd voor het indienen van een aanvraag voor een inschakelingsuitkering en invoering van een minimum diplomavereiste voor min-21-jarigen.
- Beperking van het aantal tijdelijke werkloosheidsdagen per werkgever.
- Verhoging van de toegangsleeftijd voor het eindeloopbaantijdskrediet bij eerste aanvraag (behalve uitzonderingen); controle van het werknemersstatuut en referentieloon.
- Beperking van de toegang tot het recht op werkloosheidsuitkeringen voor buitenlanders.
- Verplichting om te voldoen aan de toegangsvoorwaarden voor een volledige werkloosheidsuitkering om een tijdelijke werkloosheidsuitkering te krijgen (parallel daarmee zijn na de aanslagen van maart 2016 de tijdelijke werkloosheidsaanvragen door overmacht verlengd tot 30 september 2016).
- Verlaging van de uitkeringsbedragen voor nieuwe begunstigden van een uitkering voor tijdskrediet (met minstens vijf jaar anciënniteit bij hun werkgever), loopbaanonderbreking en thematische verloven (voor werknemers van 50 jaar en ouder) op 1 juni 2017.
- De herziening van het concept van passend werk, de grotere controle op het gezinsstatuut, de recuperatie van onterechte uitkeringen, een toegenomen controle van de begunstigden van een inkomensgarantie-uitkering, het verbod om tijdelijke werkloosheid en onderaanneming te combineren en de vrijwillige werkverlating.
- Invoering van het thematisch ouderschapsverlof aan 1/10 vanaf 1 juni 2019 in de privésector en vanaf 1 augustus 2019 in de overheidssector.
- Invoering van de beschermingsuitkering voor de niet-toeleidbaar werkzoekenden vanaf 1 oktober 2020.

Arbeidsongeschiktheid (primaire ongeschiktheid en invaliditeit)

- Geleidelijke invoering, tussen 1 januari 2021 en 1 januari 2024, van een minimumuitkering vóór de 7e maand van primaire arbeidsongeschiktheid.
- Strengere toekennings- en controleprocedures.
- Opstellen van een re-integratieplan na drie maanden primaire arbeidsongeschiktheid voor personen waarvoor re-integratie op de arbeidsmarkt mogelijk is.
- Verstrenging van de administratieve sancties in het kader van arbeidsongeschiktheid en invaliditeit.
- Afschaffing van de verhoging van RIZIV-uitkeringen toegestaan aan arbeidsongeschikte werklozen en dit voor nieuwe instromers (vanaf 1 januari 2015).
- Berekening van de RIZIV-uitkeringen van nieuwe instromers vanaf 1 januari 2016 op basis van het gemiddeld verdiende loon van de laatste maand van de DmfA (multifunctionele Aangifte⁵⁵ voor de RSZ-werkgevers) in plaats van het laatst verdiende loon, re-integratie van arbeidsongeschikten, responsabilisering van werkgevers/werknemers.

Kinderbijslag

Door de regionale regeringen besliste hervormingen.

Gezondheidszorg

Alle maatregelen die de overheid en het RIZIV in het verleden hebben genomen om te waken over de niet-overschrijding van de reële groeinorm van de gezondheidsuitgaven van het RIZIV zijn opgenomen in de geobserveerde gegevens. In de projectie wordt de evolutie van de gezondheidsuitgaven afgeleid uit de resultaten van specifieke modellen en wordt geen rekening gehouden met de groeinorm.

De tijdelijke maatregelen in 2020 en 2021 met betrekking tot de gezondheidscrisis

- Versoepeling van de toegangsvoorwaarden en verhoging van de gemiddelde uitkering in tijdelijke werkloosheid tot 30 september 2021.
- Bevriezing van de degressiviteit tot 30 september 2021 in volledige werkloosheid.
- Verlenging van de inschakelingsuitkeringen tot september 2021.
- Versoepeling van de voorwaarden en verhoging van de gemiddelde uitkering voor ouderschapsverlof (2020).
- Versoepeling van de toegangsvoorwaarden voor het overbruggingsrecht voor de zelfstandige werknemers.
- Maandelijks premie van 50 euro van juli 2020 tot 30 september 2021 voor de begunstigen van een socialebijstandsuitkering ((equivalent) leefloon, inkomensvervangende tegemoetkoming en integratietegemoetkoming voor personen met een handicap en inkomensgarantie voor ouderen).

⁵⁵ De DmfA bevat de loon- en arbeidstijdgegevens van alle werknemers die bij een werkgever zijn tewerkgesteld in de loop van een bepaald kwartaal. De verklaring moet worden ingediend in de loop van de maand die volgt op het afgelopen kwartaal, maar kan achteraf worden aangepast.

2. De voornaamste herwaarderingsmaatregelen voor sociale uitkeringen tussen 2014 en 2024

1. Pensioenen in de werknemersregeling

- 01/01/2014: verhoging van de kleine minimumpensioenen voor werknemers met 0,8 % voor bedrag alleenstaande/overleving en 2,51 % voor gezinsbedrag
- 01/05/2014: verhoging van het vakantiegeld met 3,43 %
- 01/09/2014: verhoging van de pensioenen die 5 jaar geleden ingegaan zijn (in de loop van 2009) met 2 %
- 01/01/2015: verhoging maximumpensioen na toepassing van minimumrecht per loopbaanjaar met 2 %
- 01/05/2015: verhoging van het vakantiegeld met 5,89 %
- 01/06/2015: verhoging van de kleine minimumpensioenen voor werknemers tot het niveau van de 'gewone' minimumpensioenen
- 01/09/2015: verhoging van de pensioenen die vóór 1995 ingegaan zijn met 1 % (exclusief minimumpensioenen)
- 01/09/2015: verhoging van de pensioenen die 5 jaar geleden ingegaan zijn (in de loop van 2010) met 2 % (exclusief minimumpensioenen)
- 01/09/2015: verhoging van alle minimumpensioenen met 2 %; verhoging van het minimumrecht per loopbaanjaar met 2 %
- 01/01/2016: verhoging van de pensioenen die 5 jaar geleden ingegaan zijn (in de loop van 2011) met 2 % (exclusief minimumpensioenen)
- 12/2016: eenmalige premie van 0,7 % op de in 2016 uitgekeerde minimumpensioenen in de werknemersregeling op basis van een volledige loopbaan
- 01/01/2017: verhoging van minimumpensioenen op basis van een volledige loopbaan met 0,7 %
- 01/05/2017: verhoging van het vakantiegeld met 2,25 %
- 01/09/2017: verhoging van minimumpensioenen op basis van een onvolledige loopbaan met 1,7 %; verhoging van minimumpensioenen op basis van een volledige loopbaan met 1 %
- 01/09/2017: verhoging van de pensioenen die ingegaan zijn tussen 1995 en 2004 met 1 % (exclusief minimumpensioenen)
- 01/09/2017: verhoging van de pensioenen die 5 jaar geleden ingegaan zijn (in de loop van 2012) met 2 % (exclusief minimumpensioenen)
- 01/09/2017: kloof tussen minimumoverlevingspensioen en minimumpensioen voor alleenstaande verminderen met 15 %
- 01/09/2017: optrekken inkomensgrenzen overlevingspensioenen naar niveau IGO in geval van cumul met andere uitkeringen
- 01/01/2018: verhoging minimumrecht per loopbaanjaar met 1,7 %; verhoging maximumpensioen na toepassing van minimumrecht per loopbaanjaar met 1,7 %
- 01/01/2018: verhoging van de pensioenen die 5 jaar geleden ingegaan zijn (in de loop van 2013) met 2 % (exclusief minimumpensioenen)
- 01/01/2018: verhoging loonplafond met 1,7 %
- 01/01/2018: wegwerken anomalie forfaitair loon
- 01/01/2018: verhoging van minimumpensioenen op basis van een volledige loopbaan met 0,7 %
- 01/05/2018: verhoging van het vakantiegeld met 2,25 %
- 01/03/2019: verhoging van minimumpensioenen op basis van een volledige loopbaan met 0,7 %

- 01/05/2019: verhoging van het vakantiegeld met 3,7 %
- 01/07/2019: verhoging van minimumpensioenen op basis van een volledige loopbaan met 1 % en verhoging van minimumpensioenen op basis van een onvolledige loopbaan met 2,4112 %
- 01/07/2019: koppeling met het bedrag van de IGO van de toegelaten inkomensgrens in geval van cumul van een overlevingspensioen met andere sociale uitkeringen
- 01/08/2019: verhoging van de pensioenen die vóór 2010 ingegaan zijn met 0,785 % (exclusief minimumpensioenen)
- 01/09/2019: verhoging van de pensioenen die 5 jaar geleden ingegaan zijn (in de loop van 2014) met 2 % (exclusief minimumpensioenen)
- 1/01/2020: verhoging van de pensioenen die 5 jaar geleden ingegaan zijn (in de loop van 2015) met 2 % (exclusief minimumpensioenen)
- 01/01/2020: verhoging loonplafond met 1,7 %
- 01/01/2020: verhoging minimumrecht per loopbaanjaar met 2,4112 %; verhoging maximumpensioen na toepassing van minimumrecht per loopbaanjaar met 2,4112 %
- 01/05/2020: verhoging van het vakantiegeld met 3,7 %
- 01/01/2021, 01/01/2022, 01/01/2023, 01/01/2024: verhoging minimumpensioenen met 2,65 %
- 01/01/2021, 01/01/2022, 01/01/2023, 01/01/2024: verhoging plafond minimumrecht per loopbaanjaar met 2,38 %
- 01/01/2021, 01/01/2022, 01/01/2023, 01/01/2024: verhoging loonplafond met 2,38 %
- 01/01/2021, 01/01/2022, 01/01/2023, 01/01/2024: verhoging van de vrijstellingsdrempel voor de ZIV-bijdrage met 2,31 %
- 01/05/2021: verhoging vakantiegeld met 3,8 %
- 01/07/2021: verhoging minimumpensioenen met 2 %
- 01/07/2021: pensioenen ingegaan in 2016 met 2 % (exclusief minima)
- 01/07/2021: pensioenen ingegaan in 2016 met 2 % (exclusief minima)
- 01/01/2022: pensioenen ingegaan voor 2006 met 1,2 % (exclusief minima)
- 01/01/2022: verhoging minimumrecht per loopbaanjaar en plafond minimumrecht per loopbaanjaar met 2 %
- 01/01/2022: verhoging loonplafond met 2 %
- 01/05/2022: verhoging vakantiegeld met 2,7 %

2. Pensioenen in de zelfstandigenregeling

- 01/09/2014: verhoging van de pensioenen die 5 jaar geleden ingegaan zijn (in de loop van 2009) met 2 %
- 01/04/2015: verhoging van het minimumpensioen aan bedrag alleenstaande (+10 euro per maand) en overleving (+7,17 euro per maand)
- 01/09/2015: verhoging minimumpensioenen zelfstandigen met 2 %
- 01/09/2015: verhoging van de pensioenen die vóór 1995 ingegaan zijn met 1 % (exclusief minimumpensioenen)
- 01/09/2015: verhoging van de pensioenen die 5 jaar geleden ingegaan zijn (in de loop van 2010) met 2 % (exclusief minimumpensioenen)
- 01/01/2016: verhoging van de pensioenen die 5 jaar geleden ingegaan zijn (in de loop van 2011) met 2 % (exclusief minimumpensioenen)

Bijlagen

- 01/08/2016: gelijkschakeling minimumpensioen bedrag alleenstaande en overleving van zelfstandigen met dat van werknemers (gezinsbedrag was al gelijkgeschakeld sinds 01/04/2013)
- 12/2016: eenmalige premie van 0,7 % op de in 2016 uitgekeerde minimumpensioenen in de zelfstandigenregeling op basis van een volledige loopbaan
- 01/01/2017: verhoging van minimumpensioenen op basis van een volledige loopbaan met 0,7 %
- 01/09/2017: verhoging van minimumpensioenen op basis van een onvolledige loopbaan met 1,7 %; verhoging van minimumpensioenen op basis van een volledige loopbaan met 1 %
- 01/09/2017: verhoging van de pensioenen die ingegaan zijn tussen 1995 en 2004 met 1 % (exclusief minimumpensioenen)
- 01/09/2017: verhoging van de pensioenen die 5 jaar geleden ingegaan zijn (in de loop van 2012) met 2 % (exclusief minimumpensioenen)
- 01/09/2017: kloof tussen minimumoverlevingspensioen en minimumpensioen voor alleenstaande verminderen met 15 %
- 01/09/2017: verhoging overgangsuitkering tot het minimum overlevingspensioen (bij onvolledige loopbaan)
- 01/09/2017: anomalie cumul overlevingspensioen en ziekte- of werkloosheidsuitkering: herwaardering vast bedrag
- 01/01/2018: verhoging van de pensioenen die 5 jaar geleden ingegaan zijn (in de loop van 2013) met 2 % (exclusief minimumpensioenen)
- 01/01/2018: verhoging van minimumpensioenen op basis van een volledige loopbaan met 0,7 %
- 01/05/2018: toekenning jaarlijkse welvaartspremie voor bepaalde gepensioneerde zelfstandigen ouder dan 75 jaar
- 01/03/2019: verhoging van minimumpensioenen op basis van een volledige loopbaan met 0,7 %
- 01/07/2019: verhoging van minimumpensioenen op basis van een volledige loopbaan met 1 % en verhoging van minimumpensioenen op basis van een onvolledige loopbaan met 2,4112 %
- 01/07/2019: verhoging van het forfaitair pensioenbedrag dat wordt toegekend voor de loopbaan jaren die een zelfstandige presteerde vóór de invoering van de proportionele pensioenberekening in 1984 met 2,4112 %
- 01/07/2019: koppeling met het bedrag van de IGO van de toegelaten inkomensgrens in geval van cumul van een overlevingspensioen met andere sociale uitkeringen
- 01/08/2019: verhoging van de pensioenen die vóór 2010 ingegaan zijn met 0,785 % (exclusief minimumpensioenen)
- 01/09/2019: verhoging van de pensioenen die 5 jaar geleden ingegaan zijn (in de loop van 2014) met 2 % (exclusief minimumpensioenen)
- 01/01/2020: verhoging van de pensioenen die 5 jaar geleden ingegaan zijn (in de loop van 2015) met 2 % (exclusief minimumpensioenen)
- 01/01/2020: hervorming van de correctiecoëfficiënt (één coëfficiënt voor de loopbaan jaren vanaf 2020)
- 01/01/2021, 01/01/2022, 01/01/2023, 01/01/2024: verhoging minimumpensioenen met 2,65 %
- 01/01/2021, 01/01/2022, 01/01/2023, 01/01/2024: verhoging hoogste berekeningsplafond met 2,38 %
- 01/01/2022: afschaffen correctiecoëfficiënt voor elk loopbaanjaar vanaf 2021, voor pensioenen die ten vroegste ingaan vanaf 1 januari 2022
- 01/07/2021: verhoging minimumpensioenen met 2 %

- 01/07/2021: verhoging proportionele pensioenen (dus exclusief minima) met 1,7 %
- 01/07/2021: verhoging proportionele pensioenen (dus exclusief minima) ingegaan vanaf 1984 tot 2020 met 1,7 %
- 01/07/2021: verhoging forfaitair pensioen met 1,7 %

3. Ziekte- en invaliditeitsuitkeringen

- 01/05/2014: verhoging van het vakantiegeld voor invaliden in de werknemersregeling met 100 euro
- 01/09/2014: verhoging invaliditeitsuitkeringen ingegaan 6 jaar geleden in de werknemersregeling met 2 %
- 01/04/2015: verhoging van het loonplafond in primaire arbeidsongeschiktheid, moederschapsrust en invaliditeit in de werknemersregeling met 1,25 %
- 01/05/2015: inhaalpremie (verhoging vakantiegeld) van 160 euro na 2 jaar arbeidsongeschiktheid in de werknemersregeling
- 01/09/2015: verhoging van minima in primaire arbeidsongeschiktheid en invaliditeit in de werknemersregeling en van de minima in de zelfstandigenregeling met 2 %
- 01/09/2015: verhoging invaliditeitsuitkeringen ingegaan 6 jaar geleden in de werknemersregeling met 2 %
- 01/01/2016: verhoging invaliditeitsuitkeringen ingegaan 6 jaar geleden in de werknemersregeling met 2 %
- 01/05/2017: verhoging forfaitaire tegemoetkoming voor hulp van derden met 5 % in de werknemersregeling
- 05/2017: verhoging van de inhaalpremie van 55 euro voor personen met gezinslast (26 euro voor personen zonder gezinslast) na 2 jaar arbeidsongeschiktheid in de werknemersregeling
- 01/09/2017: verhoging met 1,7 % van minima regelmatige werknemers in invaliditeit en arbeidsongeschiktheid in de werknemersregeling; van forfaits in primaire arbeidsongeschiktheid, invaliditeit en moederschapsrust in de zelfstandigenregeling
- 01/09/2017: verhoging van de minima onregelmatige werknemers in primaire arbeidsongeschiktheid en invaliditeit in de werknemersregeling met 0,9 %
- 01/09/2017: verhoging invaliditeitsuitkeringen ingegaan 6 jaar geleden (in 2011) (exclusief minima) in de werknemersregeling met 2 %
- 01/10/2017: verhoging forfaitaire tegemoetkoming voor hulp van derden met 5 % in de zelfstandigenregeling
- 01/01/2018: verhoging invaliditeitsuitkeringen ingegaan 6 jaar geleden (in 2012) (exclusief minima) in de werknemersregeling met 2 %
- 01/01/2018: verhoging loonplafond in de werknemersregeling met 0,8 %
- 01/01/2018: verhoging met 0,7 % van minima regelmatige werknemers in invaliditeit en arbeidsongeschiktheid in de werknemersregeling voor de categorieën gezinshoofd en alleenstaande
- 01/01/2018: verhoging met 0,7 % van forfaits in primaire arbeidsongeschiktheid en invaliditeit in de zelfstandigenregeling voor de categorieën gezinshoofd en alleenstaande
- 05/2018: verhoging van de inhaalpremie van 55 euro voor personen met gezinslast (26 euro voor personen zonder gezinslast) na 2 jaar arbeidsongeschiktheid in de werknemersregeling
- 01/03/2019: verhoging met 0,7 % van de minima voor regelmatige werknemers met gezinslast of alleenstaanden in de werknemersregeling en, in de zelfstandigenregeling, van forfaits voor gezinshoofden en alleenstaanden.

- 01/05/2019: verhoging van de inhaalpremie na 1 jaar arbeidsongeschiktheid (met 50 euro voor personen met gezinslast en 20 euro voor personen zonder gezinslast) en na 2 jaar arbeidsongeschiktheid (met 50 euro voor personen met gezinslast en 40 euro voor personen zonder gezinslast) in de werknemersregeling. Verhoging van de inhaalpremie met 8,25 euro in de zelfstandigenregeling
- 01/07/2019: verhoging met 1 % van minima voor regelmatige werknemers met gezinslast of alleenstaanden (met 2,4112 % voor samenwonenden) in invaliditeit en arbeidsongeschiktheid in de werknemersregeling; verhoging met 1 % van minima voor gezinshoofden of alleenstaanden (met 2,4112 % voor samenwonenden) in invaliditeit en arbeidsongeschiktheid in de zelfstandigenregeling
- 01/07/2019: verhoging met 2 % van minima voor onregelmatige werknemers zonder gezinslast in primaire arbeidsongeschiktheid en invaliditeit in de werknemersregeling
- 01/07/2019: verhoging van forfaits mijnwerkers met 2,4112 %
- 01/07/2019: verhoging van de moederschapsuitkering, van de adoptie-uitkering, van het pleegouderverlof in de zelfstandigenregeling met 1 %
- 01/08/2019: verhoging forfaitaire tegemoetkoming voor hulp van derden in de werknemers- en zelfstandigenregeling met 5 %
- 01/08/2019: verhoging invaliditeitsuitkeringen ingegaan vóór 2010 (exclusief minima) in de werknemersregeling met 0,7 %
- 01/09/2019: verhoging invaliditeitsuitkeringen ingegaan 6 jaar geleden (in de loop van 2013) en van invaliditeitsuitkeringen ingegaan 5 jaar geleden (in de loop van 2014) (exclusief minima) in de werknemersregeling met 2 %
- 01/01/2020: verhoging loonplafond in de werknemersregeling met 1,1 %
- 01/01/2020: verhoging van de minima voor onregelmatige werknemers met gezinslast (1,25 %) en zonder gezinslast (1,225 %) in primaire arbeidsongeschiktheid en invaliditeit in de werknemersregeling
- 01/01/2020: verhoging invaliditeitsuitkeringen ingegaan vóór 2010 (exclusief minima) in de werknemersregeling met 0,0993 %
- 01/01/2020: verhoging invaliditeitsuitkeringen ingegaan 5 jaar geleden (in de loop van 2015) (exclusief minima) in de werknemersregeling met 2 %
- 01/05/2020: verhoging van de inhaalpremie na 1 jaar arbeidsongeschiktheid (met 50 euro voor personen met gezinslast en 20 euro voor personen zonder gezinslast) en na 2 jaar arbeidsongeschiktheid (met 55 euro voor personen met gezinslast en 40 euro voor personen zonder gezinslast) in de werknemersregeling. Verhoging van de inhaalpremie met 46,55 euro in de zelfstandigenregeling
- 01/01/2021, 01/01/2022, 01/01/2023, 01/01/2024: geleidelijke invoering van een minimumbedrag bij primaire arbeidsongeschiktheid in de werknemersregeling (vanaf de 5e maand in 2021, de 4e maand in 2022, de 3e maand in 2023 en de 2e maand in 2024 (of vanaf de eerste maand als er geen gewaarborgd loon is))
- 01/05/2021: verhoging van de inhaalpremie met 80 euro voor personen met gezinslast en 30 euro voor personen zonder gezinslast
- 01/07/2021: verhoging moederschapsuitkering, adoptie-uitkering en pleegouderverlof in de zelfstandigenregeling met 1 %
- 01/07/2021: verhoging vervroegde minima in primaire arbeidsongeschiktheid in de werknemersregeling

- 01/07/2021: verhoging minima regelmatige werknemers met 2,5 % voor gezinshoofden en 2 % voor de overige categorieën in primaire arbeidsongeschiktheid en invaliditeit in de werknemersregeling
- 01/07/2021: verhoging van de minima voor onregelmatige werknemers met 2 % in primaire arbeidsongeschiktheid en invaliditeit in de werknemersregeling
- 01/07/2021: verhoging minimumuitkeringen met 2,5 % voor gezinshoofden en 2 % voor de andere categorieën in primaire arbeidsongeschiktheid en invaliditeit in de zelfstandigenregeling
- 01/07/2021: verhoging invaliditeitspensioen mijnwerkers met 2,5 %
- 01/07/2021: verhoging forfaitaire tegemoetkoming voor hulp van derden in de werknemers- en zelfstandigenregeling met 0,5 %
- 01/07/2021: verhoging uitkeringen ingegaan in 2016 met 2 % en uitkeringen ingegaan voor 2006 met 0,95 % (exclusief minima)
- 01/01/2022: verhoging invaliditeitsuitkeringen ingegaan in de loop van 2017 (exclusief minima) in de werknemersregeling met 2 %
- 01/01/2022: verhoging loonplafond voor de nieuwe intredes in de werknemersregeling met 1,1 %
- 01/05/2022: verhoging van de inhaalpremie met 10 euro voor personen zonder gezinslast

4. Werkloosheid

- 01/07/2015: verhoging loonplafonds voor bestaande maxima en nieuwe intredes met 1,25 %
- 01/09/2015: verhoging van minima en forfaitaire bedragen met 2 %
- 01/06/2017: verhoging van thematische verloven voor alleenstaanden met kinderen (38 % voor voltijdse uitkeringen, 38 % voor halftijdse uitkeringen onder 50 jaar, 21 % voor 1/5de uitkeringen onder 50 jaar)
- 01/09/2017: verhoging minima en forfaits bij volledige, tijdelijke werkloosheid en werkloosheid met bedrijfstoeslag (3,5 % voor gezinshoofden, 2 % voor alleenstaanden, 1 % voor niet bevoorrechte samenwonenden, 3,5 % voor bevoorrechte samenwonenden)
- 01/09/2017: verhoging inschakelingsuitkering (3,5 % voor gezinshoofden, 24,26 euro voor alleenstaanden, 1 % voor niet bevoorrechte samenwonenden, 3,5 % voor bevoorrechte samenwonenden)
- 01/09/2017: verhoging loonplafonds (0,8 % in volledige en tijdelijke werkloosheid, 0,5 % in werkloosheid met bedrijfstoeslag)
- 01/09/2017: verhoging van opvanguitkeringen, jeugdvakantie en seniorvakantie met 1,5 %
- 01/05/2019: verhoging van de uitkeringen voor thematische verloven voor alleenstaanden met kinderen (14 % voor voltijdse uitkeringen, halftijdse uitkeringen = ½ voltijdse uitkering, 1/5de uitkeringen = 1/5 voltijdse uitkering) en verhoging van de uitkeringen voor alleenstaande 50-plussers met kinderen tot het niveau van gelijkaardige uitkeringen voor alleenstaanden jonger dan 50 jaar
- 01/07/2019: verhoging minima en forfaits bij volledige werkloosheid en werkloosheid met bedrijfstoeslag (3,5 % voor gezinshoofden, 2,4112 % voor alleenstaanden, 2 % voor niet-bevoorrechte samenwonenden, 3,5 % voor bevoorrechte samenwonenden), bij tijdelijke werkloosheid (3,5 %) en bij onthaalouders (2,4112 %)
- 01/07/2019: verhoging inschakelingsuitkering (3,5 % voor gezinshoofden, 2,4112 % voor alleenstaanden, 2 % voor niet-bevoorrechte samenwonenden, 3,5 % voor bevoorrechte samenwonenden)
- 01/09/2019: verhoging loonplafond (1,1 %) in volledige en tijdelijke werkloosheid

- 01/01/2020: verhoging inschakelingsuitkering voor alleenstaanden (3,5 %), verhoging minima jeugd- en seniorvakantie met 2,4112 %, optrekken minima samenwonende werklozen tot code 39, één minimum (op het niveau van dat met gezinslast) in tijdelijke werkloosheid
- 01/01/2020: verhoging van de uitkeringen voor thematische verloven voor alleenstaanden met kinderen (4,5 %)
- 01/01/2020: verhoging loonplafond jeugd- en seniorvakantie (1,1 %) en loonplafond in werkloosheid met bedrijfstoelage (1,0 %)
- 01/01/2020: uniforme uurtoeslag (op het niveau van die met gezinslast) voor de inkomensgarantie-uitkering
- 01/01/2021, 01/01/2022, 01/01/2023, 01/01/2024: verhoging van minimumuitkeringen en forfaits na werk en studies met 1,125 %
- 01/07/2021: verhoging minima en forfaits in volledige werkloosheid, inschakelingsuitkeringen en SWT met 3,5 % voor gezinshoofden en bevoorrechte samenwonenden, met 2,4112 % voor alleenstaanden en met 2 % voor samenwonenden
- 01/07/2021: verhoging minima met 3,5 % in tijdelijke werkloosheid en met 2,4112 % voor jeugd- en seniorvakantie en onthaalouders
- 01/07/2021: verhoging loonplafond voor de nieuwe en bestaande gevallen met 1,1 % in volledige en tijdelijke werkloosheid en jeugd- en senior vakantie; en met 1 % in SWT
- 01/07/2021: verhoging van tijdskrediet 1/5 en thematische verloven (privé en publiek) met 2,4 % voor alleenstaanden met kinderen; en verhoging van bedrag 1/10 ouderschapsverlof voor alleenstaande ouders tot de helft van 1/5

5. Beroepsziekten en arbeidsongevallen

- 01/09/2014: verhoging uitkeringen ingegaan 6 jaar geleden voor arbeidsongevallen en beroepsziekten met 2 %
- 01/07/2015: ondersteuning meest ernstige gevallen in periode voor consolidatie bij arbeidsongevallen
- 01/09/2015: verhoging minima en forfaits voor arbeidsongevallen en beroepsziekten met 2 %
- 01/09/2015: verhoging uitkeringen ingegaan 6 jaar geleden voor arbeidsongevallen en beroepsziekten met 2 %
- 01/09/2015: verhoging uitkeringen voor arbeidsongevallen overkomen in 2011 met 0,3 %
- 01/10/2015: verlaging sociale bijdragen na pensionering van 13,07 % naar 8,31 % (voor arbeidsongevallen en beroepsziekten)
- 01/01/2016: verhoging uitkeringen ingegaan 6 jaar geleden voor arbeidsongevallen en beroepsziekten met 2 %
- 01/01/2016: verhoging loonplafonds voor arbeidsongevallen en beroepsziekten met 1,25 %
- 01/07/2017: begrafenisvergoeding berekenen aan jaar van overlijden i.p.v. jaar waarin beroepsziekte is begonnen (voor overlijdens vanaf 01/07/2017)
- 01/09/2017: verhoging van minima en forfaits voor arbeidsongevallen en beroepsziekten met 1,7 %
- 01/09/2017: verhoging uitkeringen ingegaan 6 jaar geleden (intredes van 2011) voor arbeidsongevallen en beroepsziekten met 2 %
- 01/01/2018: verhoging loonplafonds voor arbeidsongevallen en beroepsziekten met 0,8 %
- 01/01/2018: verhoging uitkeringen ingegaan 6 jaar geleden (intredes van 2012) voor arbeidsongevallen en beroepsziekten met 2 %

- 01/10/2018: verlaging sociale zekerheidsbijdrage na pensionering met 1,19 pp voor arbeidsongevallen en beroepsziekten
- 01/07/2019: verhoging van minima en forfaits voor arbeidsongevallen en beroepsziekten met 2,4112 %
- 01/08/2019: verhoging uitkeringen ingegaan vóór 2010 voor arbeidsongevallen en beroepsziekten met 0,7 %
- 01/09/2019: verhoging uitkeringen ingegaan 6 jaar geleden (intredes van 2013) en 5 jaar geleden (intredes van 2014) voor arbeidsongevallen en beroepsziekten met 2 %
- 01/10/2019: verlaging sociale bijdrage na pensionering tot 5,34 % (voor arbeidsongevallen en beroepsziekten)
- 01/01/2020: verhoging loonplafond voor nieuwe gevallen in arbeidsongevallen en beroepsziekten met 1,1 %
- 01/01/2020: verhoging uitkeringen ingegaan 5 jaar geleden (intredes van 2015) voor arbeidsongevallen en beroepsziekten met 2 %
- 01/01/2020: verhoging uitkeringen ingegaan vóór 2010 voor arbeidsongevallen en beroepsziekten met 0,0993 %
- 01/07/2021: verhoging minima en forfaits voor arbeidsongevallen en beroepsziekten met 2 %
- 01/07/2021: verhoging uitkeringen ingegaan vóór 2006 voor arbeidsongevallen en beroepsziekten met 0,95 %
- 01/07/2021: verhoging uitkeringen (exclusief minima) ingegaan 5 jaar geleden (intredes van 2016) voor arbeidsongevallen en beroepsziekten met 2 %
- 01/07/2021: verlaging sociale zekerheidsbijdragen na pensionering (van 5,34 % tot 4,45 %)
- 01/01/2022: verhoging uitkeringen (exclusief minima) ingegaan 5 jaar geleden (intredes van 2017) voor arbeidsongevallen en beroepsziekten met 2 %
- 01/01/2022: verhoging loonplafond voor nieuwe gevallen in arbeidsongevallen en beroepsziekten met 1,1 %

6. Inkomensgarantie voor ouderen (IGO)/ Gewaarborgd inkomen voor bejaarden (GIB)

- 01/09/2015: verhoging van de IGO en het GIB met 2 %
- 01/09/2017: verhoging van de IGO en het GIB met 0,9 %
- 01/07/2018: verhoging van de IGO met 13,2 euro voor het verhoogd basisbedrag (alleenstaanden) en met 8,8 euro voor het basisbedrag (samenwonenden)
- 01/07/2019: verhoging van de IGO en het GIB met 0,3 %
- 01/01/2020: verhoging van de IGO en het GIB met 0,8973 %
- 01/07/2020 tot 01/09/2021: extra steun van 50 euro per maand voor IGO-gerechtigden
- 01/01/2021, 01/01/2022, 01/01/2023, 01/01/2024: verhoging van de IGO en het GIB met 2,58 %
- 01/07/2021: verhoging van de IGO en het GIB met 2 %
- 01/10/2021 tot 01/03/2022: extra steun van 25 euro per maand voor IGO-gerechtigden

7. Inkomensvervangende tegemoetkoming voor personen met een handicap (IVT)

- 01/09/2015: verhoging van de IVT met 2 %
- 01/09/2017: verhoging van de IVT met 2,9 %
- 01/07/2018: verhoging van de IVT voor de categorie met gezinslast met 40 euro
- 01/07/2019: verhoging van de IVT voor samenwonenden en alleenstaanden met 2 %

Bijlagen

- 01/01/2020: verhoging van de IVT voor samenwonenden en alleenstaanden met 1,225 % en voor personen met gezinslast met 1,25 %
- 01/07/2020 tot 01/09/2021: extra steun van 50 euro per maand voor personen met een handicap met een IVT of integratietegemoetkoming (IT)
- 01/01/2021, 01/01/2022, 01/01/2023, 01/01/2024: verhoging van de IVT met 2,69 %
- 01/01/2021: afschaffing “prijs van de liefde” voor personen met een handicap (bij de berekening van de integratietegemoetkoming wordt er geen rekening meer gehouden met de inkomsten van de partner).
- 01/07/2021: verhoging van de IVT met 2 %
- 01/10/2021 tot 01/03/2022: extra steun van 25 euro per maand voor personen met een handicap met een IVT of IT
- 01/10/2021: grotere vrijstelling van het inkomen uit arbeid en vervangingsinkomen voor de berekening van de IT

8. (Equivalent) leefloon

- 01/09/2015: verhoging van het leefloon en equivalent leefloon met 2 %
- 01/04/2016: verhoging van het leefloon en equivalent leefloon met 2 %
- 01/09/2017: verhoging van het leefloon en equivalent leefloon met 0,9 %
- 01/07/2018: verhoging met 40 euro voor de categorie met gezinslast
- 01/07/2019: verhoging voor samenwonenden en alleenstaanden met 2 %
- 01/01/2020: verhoging voor samenwonenden en alleenstaanden met 1,225 % en voor personen met gezinslast met 1,25 %
- 01/07/2020-01/09/2021: extra steun van 50 euro per maand voor mensen met een leefloon
- 01/01/2021, 01/01/2022, 01/01/2023, 01/01/2024: verhoging van het (equivalent) leefloon met 2,69 %
- 01/07/2021: verhoging van het (equivalent) leefloon met 2 %
- 01/10/2021 tot 01/03/2022: extra steun van 25 euro per maand voor mensen met een leefloon

9. Overbruggingsrecht, mantelzorg uitkering en andere uitkeringen in de zelfstandigenregeling

- 01/09/2017: verhoging van het overbruggingsrecht met 1,7 %
- 01/03/2019: verhoging van het overbruggingsrecht en het forfait mantelzorg met 0,7 %
- 01/07/2019: verhoging van het overbruggingsrecht en het forfait mantelzorg met 1 %
- 01/05/2021: verhoging van het overbruggingsrecht en het forfait mantelzorg met 2 %
- 01/05/2021: verhoging vaderschapsuitkering in de zelfstandigenregeling met 1 %

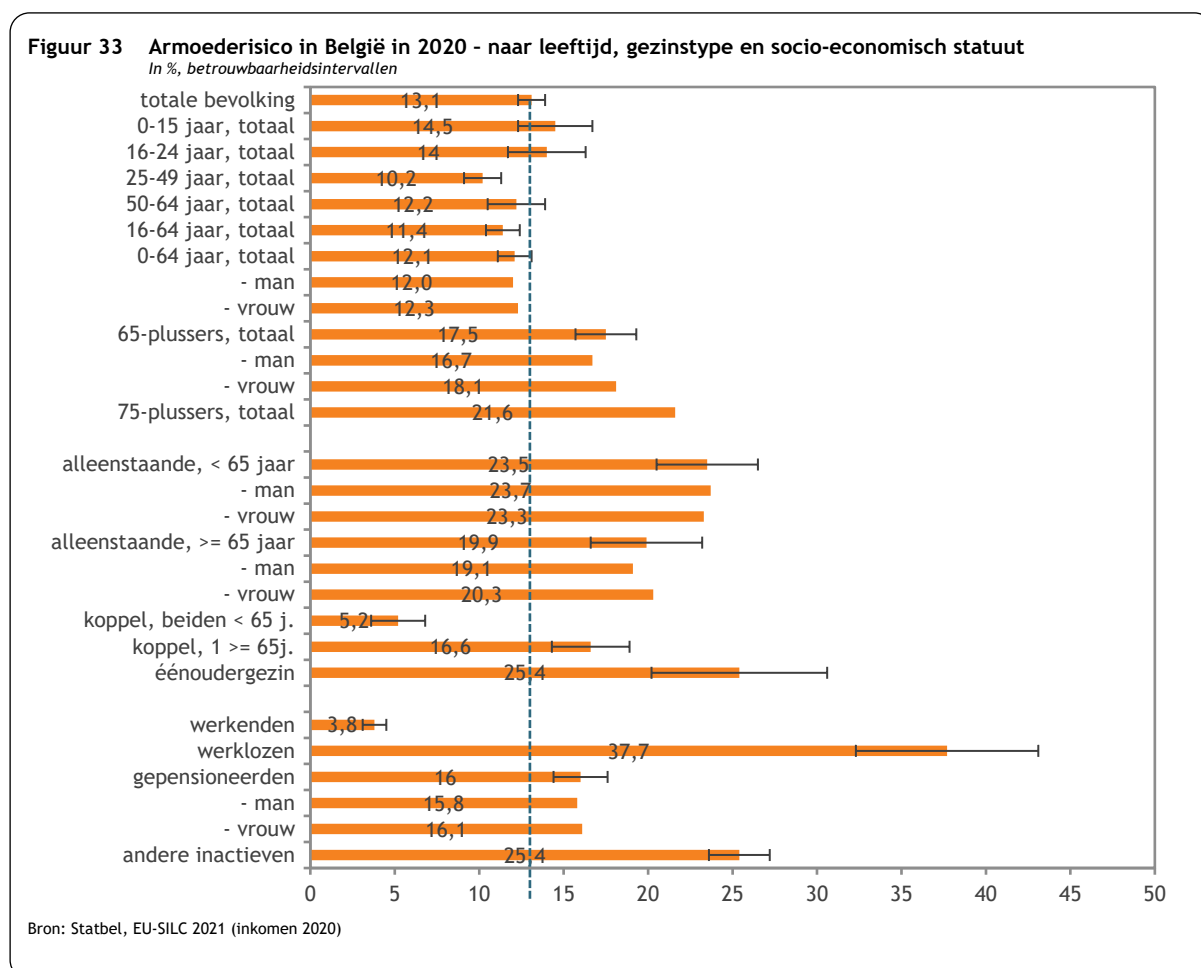
Bijlage 2 - Bijlage bij het hoofdstuk sociale houdbaarheid

1. Armoederisico bij gepensioneerden en ouderen: bijkomende indicatoren

a. Betrouwbaarheidsintervallen bij armoede-indicatoren

Uit de resultaten van de EU-SILC enquête 2021 blijkt dat in 2020 13,1 % van de Belgische bevolking een armoederisico heeft (zie figuur 33). Hun equivalent beschikbaar inkomen is lager dan de armoedredrempel die voor dat jaar 15 444 euro bedraagt, of 1287 euro per maand.

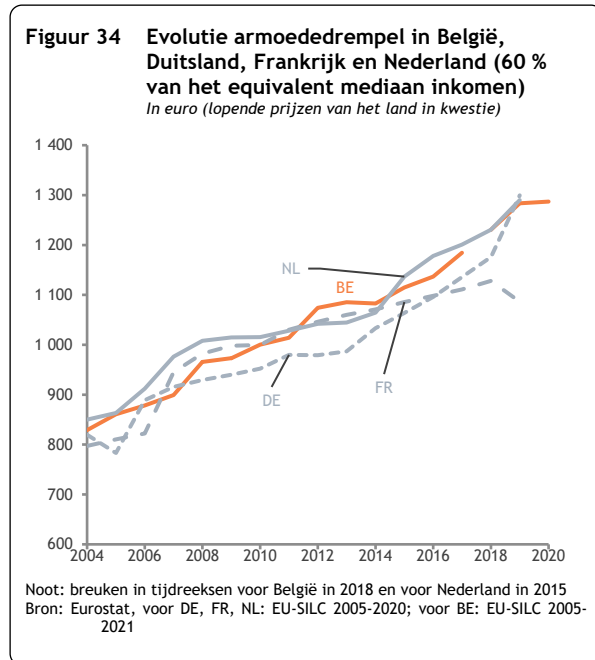
De onder- en bovengrens van het 95 % betrouwbaarheidsinterval van het armoederisico in 2020 loopt van 12,3 % tot 13,9 % en dat van de armoedredrempel voor dat jaar van 1 263 euro tot 1 311 euro per maand. Een 95 % betrouwbaarheidsinterval betekent dat de waarde van de indicator in de populatie met 95 % zekerheid binnen het opgegeven interval ligt. De betrouwbaarheidsintervallen worden niet bij alle indicatoren vermeld. Ook in dat geval moet voorzichtig worden omgesprongen met (kleine) verschillen tussen groepen omdat deze mogelijk enkel het gevolg zijn van het steekproefkarakter van de data en dat deze verschillen zich dus niet voordoen binnen de volledige populatie.

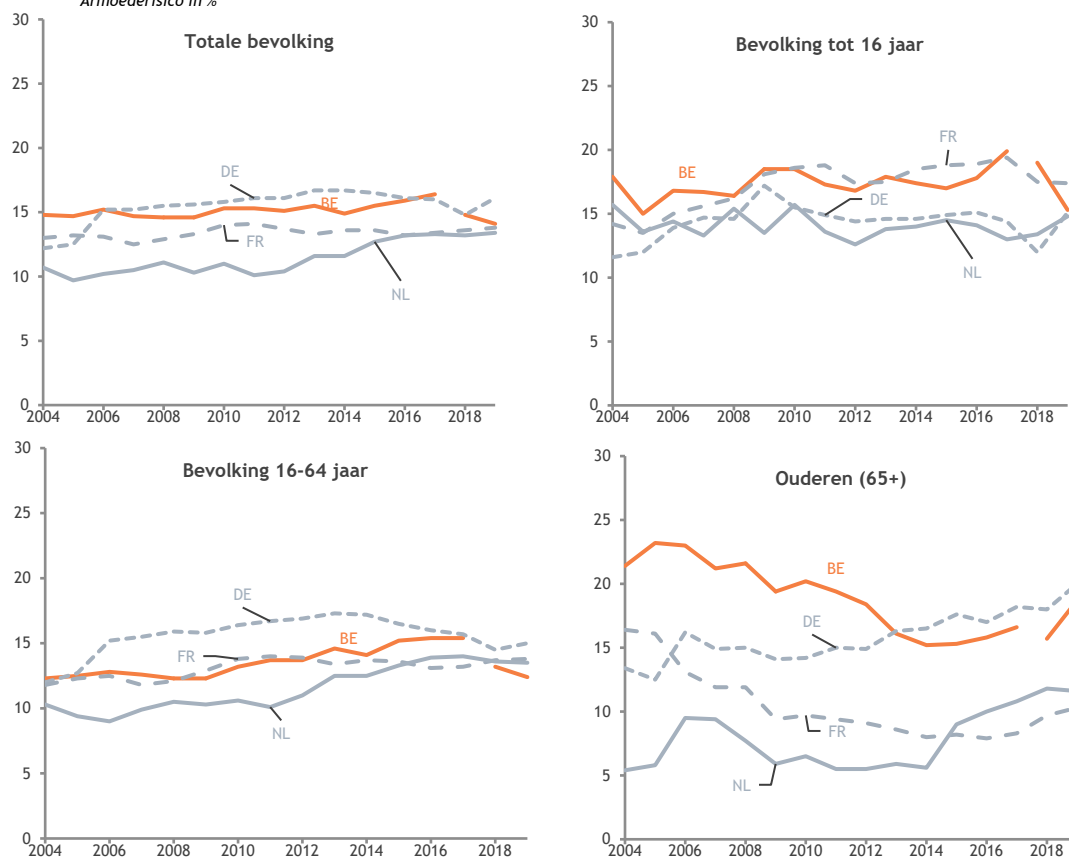
Betrouwbaarheidsintervallen zijn ook relevant om de significantie van evoluties over de tijd te bepalen. Er zijn verschillende methodes om de statistische significantie te bepalen van evoluties van het armoederisico. Er is bij statistici nog geen consensus over de meest aangewezen methode. De SCvV doet

geen uitspraak over de significantie van veranderingen van het armoederisico over de tijd heen op basis van de EU-SILC.

b. Vergelijking met buurlanden

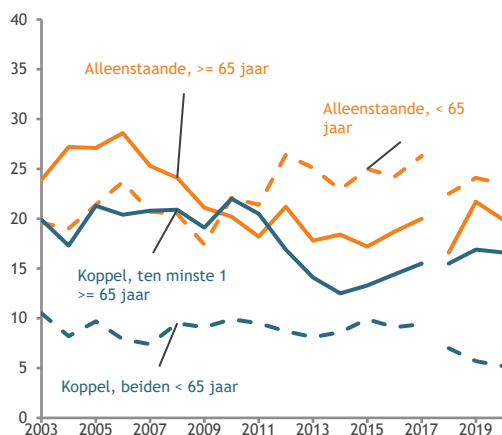
Figuur 35 Evolutie armoederisico (2004-2020) naar leeftijd in België, Duitsland, Frankrijk en Nederland
Armoederisico in %

Noot: breuken in tijdreeksen voor België in 2018 en voor Nederland in 2015
Bron: Eurostat, EU-SILC 2005-2020

c. Naar gezinstype (koppel of alleenstaand)

Figuur 36 Evolutie armoederisico naar gezinstype
In %

Bron: EU-SILC 2004-2021 (inkomen 2003-2020), Statbel
Noot: breuk in tijdreeks in jaar 2018 (EU-SILC2019)

2. Minimumpensioenen en minimumrecht per loopbaanjaar: kort overzicht

In de drie pensioenregelingen (werknemers, zelfstandigen en overheid) bestaat een *minimumpensioen*. Indien het pensioenbedrag volgens de normale pensioenberekening lager ligt dan het minimumpensioen, kan het berekende pensioen opgetrokken worden tot het minimumpensioen onder bepaalde voorwaarden (zie volgende paragraaf). De bedragen van het minimumpensioen alsook de toekenningsvoorwaarden en de berekening verschillen volgens de pensioenregeling. We verduidelijken een aantal van de principes die gehanteerd worden in de werknemers- en zelfstandigenregeling. Het minimumpensioen van ambtenaren komt niet aan bod omdat het zeer weinig toegekend wordt (zo ontving in 2013 slechts 1 % van de ongehuwde gepensioneerde ambtenaren een minimumpensioen)⁵⁶. De geciteerde maandbedragen gelden op 1 mei 2022 (aan spilindex 116,04 (basisjaar 2013)) en na een volledige en voltijdse loopbaan.

Indien een gepensioneerde minstens tweederde van een volledige loopbaan (momenteel 30 jaar) heeft gewerkt als werknemer, kan zijn werknemerspensioen opgetrokken worden tot het minimumpensioen in *de werknemersregeling*. Er bestaan twee criteria om een loopbaanjaar te laten meetellen bij het toetsen van deze *voorwaarde* waarbij het meest voordelige wordt weerhouden. Bij het 'streng criterium' telt een loopbaanjaar indien er minstens 208 voltijdse dagequivalenten (VTE) per jaar gewerkt (of gelijkgesteld) zijn en bij het 'soepel criterium' dienen er minimum 156 VTE's per jaar te zijn. Merk op dat in de pensioenwetgeving een voltijds jaar bestaat uit 312 dagen. De *berekening* van het minimumpensioen gaat in beide gevallen uit van het bedrag van het minimumpensioen bij een volledige loopbaan vermenigvuldigd met de loopbaanbreuk (indien nodig gelimiteerd tot 1). De noemer van de loopbaanbreuk is telkens 45. De teller is echter verschillend: bij het 'streng criterium' zijn dat alle loopbaanjaren waarvoor minstens 52 VTE's genoteerd worden. Bij het 'soepel criterium' bestaat de teller uit de 'samengedrukte loopbaan', of de som van alle gewerkte of gelijkgestelde VTE's over de hele loopbaan gedeeld door 312. Het minimumpensioen bij een volledige loopbaan bedraagt 1 877,89 euro (gezinsbedrag) of 1 502,78 euro (bedrag alleenstaande) per maand.

Indien de *voorwaarde* van een tweederde loopbaan als werknemer niet voldaan is, kunnen ook de jaren gewerkt als zelfstandige meetellen voor het toetsen van deze voorwaarde. Ook hier geldt het streng en soepel criterium voor het bepalen van een loopbaanjaar (zowel bij het toetsen van de voorwaarde als bij de pensioenberekening). Indien aan de voorwaarde voldaan is, wordt het minimumpensioen berekend als het 'gemengd' minimumpensioen werknemers bij een volledige loopbaan pro rata de loopbaanduur als werknemer. Sinds juni 2015 zijn de bedragen van dit 'gemengd' minimumpensioen gelijk aan deze van het 'gewoon' minimumpensioen voor werknemers.

De pensioenen op basis van prestaties *in de zelfstandigenregeling* kunnen worden opgetrokken tot het minimumpensioen zelfstandige indien de gerechtigde minstens tweederde van een voltijdse loopbaan kan aantonen (momenteel eveneens 30 jaar of 120 kwartalen). Indien er vier kwartalen zijn waarvoor de minimale kwartaalbijdrage betaald zijn, telt dit als een loopbaanjaar. Om de tweederde loopbaanvoorwaarde te toetsen tellen ook de jaren als werknemer mee indien er minstens 104 VTE's als werknemer gepresteerd werden. Het minimumpensioen als zelfstandige wordt berekend als het minimumpensioen zelfstandige bij een volledige loopbaan pro rata de samengedrukte loopbaanbreuk

⁵⁶ Bron: Peeters, H. 'The devil is in the detail. Delving into Belgian pension adequacy', Doctoraal Proefschrift KU Leuven, 2016, p. 78

als zelfstandige. Deze samengedrukte loopbaanbreuk is berekend als het aantal weerhouden kwartalen met minimale bijdrage gedeeld door 180 ($180/4 = 45$). Sinds april 2013 stemt het gezinsbedrag in de zelfstandigenregeling overeen met dat van de werknemersregeling. Vanaf 1 augustus 2016 is dat ook het geval voor het bedrag alleenstaande.

Het *minimumrecht per loopbaanjaar* garandeert een minimale waardering van de lonen uit het verleden in de pensioenberekening bij werknemers. Indien het (geherwaardeerde) loon lager ligt dan het minimumrecht dat op het moment van de pensioenberekening geldig is, dan wordt voor de pensioenberekening het loon van het betrokken jaar opgetrokken tot dit minimumrecht (2 376,99 euro per maand). Om aanspraak te kunnen maken op dit recht, moet de gerechtigde gedurende minstens 15 jaar pensioenopbouw als werknemer (tewerkstelling of gelijkstelling) aan ten minste 1/3de van een voltijdse tewerkstelling (of gelijkstelling) (104 dagen) kunnen aantonen. Een pensioen dat voor een volledige én voltijdse loopbaan gewaardeerd zou worden aan het minimumrecht per loopbaanjaar bedraagt 1 782,74 euro (gezinsbedrag) of 1 426,20 euro per maand (bedrag alleenstaande). Sinds 2006 stemden deze bedragen doorgaans overeen met het minimumpensioen in de werknemersregeling (hertoe werd het minimumrecht in 2006 met 17 % verhoogd). Dit is echter niet langer het geval gegeven de verhogingen van het minimumpensioen op 1 januari 2021 (en ook in 2022, 2023 en 2024) met 2,65 % terwijl deze verhoging niet is voorzien voor het minimumrecht. Na toepassing van het minimumrecht in de pensioenberekening, mag het uitgekeerde pensioen niet hoger zijn dan 1 981,29 euro (gezinsbedrag) of 1 585,03 euro (bedrag alleenstaande). Indien dat wel het geval is, wordt het pensioen afgetopt op dat plafond.

